

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN GÜVENLİ İNTERNET
KULLANIM DURUMLARININ BELİRLENMESİ**
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdulkadir BEDER

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul ERGÜN

İNTERNET VE BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

Şubat, 2015

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN GÜVENLİ İNTERNET
KULLANIM DURUMLARININ BELİRLENMESİ**

Abdulkadir BEDER

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul ERGÜN

**İNTERNET VE BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

Şubat, 2015

TEZ ONAY SAYFASI

Abdulkadir BEDER tarafından hazırlanan “Ortaokul öğrencilerinin güvenli internet kullanım durumlarının belirlenmesi” adlı tez çalışması lisansüstü eğitim ve öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca 02/02/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **İnternet ve Bilişim Teknolojileri Yönetimi Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul ERGÜN

Başkan : Doç. Dr. Ahmet GAYRETLİ İmza
A.K.Ü. Teknoloji Fakültesi

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet KAHRAMAN İmza
A.K.Ü. Eğitim Fakültesi

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul ERGÜN İmza
A.K.Ü. U.E.M.Y.O.

Afyon Kocatepe Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun
...../...../..... tarih ve
..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....
Prof. Dr. İbrahim EROL
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

İmza

22/01/2015

Abdulkadir BEDER

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN GÜVENLİ İNTERNET KULLANIM
DURUMLARININ BELİRLENMESİ**

Abdulkadir BEDER
Afyon Kocatepe Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
İnternet ve Bilişim Teknolojileri Yönetimi Anabilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul ERGÜN

Toplumun her kesiminden insanın özellikle de çocukların internet kullanımındaki artış, internetin ne derece güvenli kullandığı sorusunun önemini arttırmıştır. Yapılan bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin güvenli internet kullanım durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın örneklemini, Afyonkarahisar İli Merkezinde bulunan farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip, biri özel, beş ortaokulda 2014-2015 Öğretim Yılı Güz döneminde 5, 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören 255'i (%50,7) kız, 248'i (49,3) erkek olmak üzere toplam 503 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerden veri toplanması aşamasında video destekli anket çalışması uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler frekans, yüzdeler, aritmetik ortalama, standart sapma, tek yönlü varyans analizi testi (ANOVA) ve t-testine dayalı olarak analiz edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin güvenli internet kullanımı ile ilgili bilinç düzeyi genel olarak yüksek çıkmıştır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha bilinçli hareket ettikleri görülmüştür. 8. sınıf öğrencilerinin bilinç düzeyinin, 6. sınıf öğrencilerine göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin "Telif Hakkı İhlali"

ve ‘‘Sorun Olabilecek Paylaşımlar’’ ile ilgili bilinç seviyelerinin düşük olduğu, ‘‘Yazılımsal Tehditler’’ ile ilgili kararsız kaldığı durumlar belirlenmiştir.

Ortaokullardaki tüm öğrencilerimizin bilinç seviyelerinin daha yüksek çıkması için, bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda çocuklara güvenli internet kullanımı ile ilgili bilinçlendirmeye yönelik eğitsel alışmalar planlanmalı ve yapılmalıdır.

2015, xii + 117 sayfa

Anahtar Kelimeler: ocuk, Gvenli İnternet, Bilinçli İnternet Kullanımı, Video Destekli Analiz

ABSTRACT

M.Sc Thesis

ASSESSMENT OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS' SAFE INTERNET USAGE

Abdulkadir BEDER

Afyon Kocatepe University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Internet and Information Technology Management

Supervisor: Ass. Prof. Ertuğrul ERGÜN

The increase of internet usage by people from all parts of society, especially children has increased the question of the importance of safe internet use. In this study; it is aimed to determine safe internet use for secondary school pupils.

In 2014-2015 Academic Year-Fall Semester, the sample of this study includes 503 secondary school pupils (255 girls, %50,7 and 248 boys, %49,3). It was applied to 5 schools having different socio-economic levels. One of them is private, and the others are public schools, located in the centre of Afyonkarahisar. The model of this research is “Based on Survey Model”. During the data collection phase from pupils, video-assisted survey study is applied. The data obtained from this study is based on using frequency, percentages, arithmetic average and standard deviation, one-way analysis of variance test (ANOVA) and t-test.

According to the results of research; the usage of safe internet and the awareness of pupils are generally higher. Girls were found to act more consciously than boys. It is found that 8th grade pupils have awareness level lower than 6th grade pupils. It is determined that there are some non-conscious situations such as copyright infringement and problematic shares. Also, pupils can be pessimistic against software threats.

A higher level of consciousness that all secondary school pupils to release, the results of this research on raising awareness about the use of children on the internet for educational studies should be planned and should be done.

2015, xii + 117 pages

Key Words: Child, Safe Internet, Conscious Use of Internet, Video-Based Survey

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın konusu, deneysel çalışmaların yönlendirilmesi, sonuçların değerlendirilmesi ve yazımı aşamasında yapmış olduğu büyük katkılarında dolay tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Ertuğrul ERGÜN'e, her konuda öneri ve eleştirileriyle yardımlarını gördüğüm hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bu araştırma boyunca manevi desteklerinden dolay eşim Pınar BEDER'e teşekkür ederim.

İmza

Abdulkadir BEDER

AFYONKARAHİSAR, 2015

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	x
RESİMLER DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. İNTERNET ve GÜVENLİK RİSKLERİ	4
2.1 İnternet	4
2.2 İnternetin Dünya’da ve Türkiye’de Tarihsel Gelişimi.....	5
2.3 Dünya’da ve Türkiye’de İnternet Kullanımı.....	6
2.4 İnternetin Kullanım Özellikleri.....	9
2.5 İnternette Sosyal Ağ.....	11
2.6 İnternet Ortamı Tehditleri	12
2.6.1 Siber Zorbalık	15
2.6.2 Şifre ve Kullanıcı Adı Kolaylığı.....	16
2.6.3 Yazılımsal Tehditler	16
2.6.3.1 Virüsler	17
2.6.3.2 Truva Atları.....	17
2.6.3.3 Solucanlar	18
2.6.3.4 Casus Yazılımlar.....	18
2.6.4 Telif Hakkı İhlali	18
2.6.5 Sorun Olabilecek Paylaşımlar	19
2.6.6 Tuzak E- Postalar.....	19
2.6.7 İstenmeyen İçerik	20
2.6.8 Sahtecilik ve Dolandırıcılık.....	21
2.7 Güvenli İnternet Kullanımı İle İlgili Araştırmalar.....	21
2.8. Araştırmanın Amacı.....	28
2.9. Araştırmanın Önemi	28
3. MATERYAL ve METOT.....	30

3.1 Araştırmanın Modeli.....	30
3.2 Evren ve Örneklem	30
3.2.1 Veri Toplama Aracı.....	31
3.2.2 Uygulama	33
3.2.3 Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	34
4. BULGULAR.....	35
4.1 Demografik Veriler.....	35
4.2 Senaryo Değerlendirme Sonuçları	36
4.3 Senaryo Cevapları Ayrıntılı Analizi	40
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69
5.1 Demografik Verilerin Analizi	69
5.2 Senaryo Sorularının Analizi.....	71
5.2.1 Sınıflara Göre	71
5.2.2 Okullara Göre	72
5.2.3 Evdeki İnternete Bağlı Bilgisayar Durumuna Göre	73
5.2.4 Bilgisayarın Öğrenci Odasında Bulunma Durumuna Göre.....	73
5.2.5 Bilgisayarda Koruma Programı Bulunma Durumuna Göre	73
5.2.6 Aile Büyüklerinden Biri Yanında Olma Durumuna Göre.....	73
5.2.7 İnterneti Günlük Kullanım Saatine Göre.....	74
5.2.8 İnterneti Haftalık Kullanım Saatine Göre.....	74
5.2.9 Bağlantı Yerine Göre.....	75
5.2.10 Kullanım Amacına Göre.....	75
5.2.11 Akıllı Telefona Sahip Olma Durumuna Göre.....	76
5.2.12 Akıllı Telefonda İnternet Olma Durumuna Göre	77
5.3 Öneriler	77
6. KAYNAKLAR	79
ÖZGEÇMİŞ.....	87

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
EBA	Eğitim Bilişim Ağı
E-POSTA	Elektronik mektup
IWS	İnternet Dünya İstatistikleri
TİB	Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1 Dünya geneli, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde internet kullanıcı sayısı oranları.....	6
Şekil 2.2 İnternet kullanıcı sayısının Dünya bölgelerine dağılımı	7
Şekil 2.3 Dünya bölgeleri internet kullanım yüzdeleri.....	7
Şekil 2.4 Yıllara göre internete erişim ve internet kullanım yüzdeleri.	8
Şekil 2.5 Çocukların internet kullanımı yüzdeleri.	9

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 3.1 Cinsiyet, Sınıf ve Okul Değişkeni Verilerinin Dağılımları.....	31
Çizelge 4.1 Demografik Bilgiler Veri Analizi Dağılımı	35
Çizelge 4.2 Senaryo Veri Analizi Dağılımı.....	36
Çizelge 4.3 Genel Ortalama Puan Dağılımı	38
Çizelge 4.4 Genel Ortalamanın Cinsiyet Değişkenine Dağılımı.....	39
Çizelge 4.5 Genel Ortalamanın Sınıf Değişkenleri Dağılımına Göre ANOVA Sonuçları	39
Çizelge 4.6 Genel Ortalamanın Okul Değişkenleri Dağılımına Göre ANOVA Sonuçları	40
Çizelge 4.7 Senaryo Cinsiyet Değişkeni Dağılımı	40
Çizelge 4.8 Sınıf Ölçütüne Göre ANOVA Sonuçları.....	42
Çizelge 4.9 Okul Ölçütüne İlişkin F-testi (ANOVA) Dağılımı	44
Çizelge 4.10 İnternete Bağlı Bilgisayar Durumuna İlişkin Verilerin Dağılımı	48
Çizelge 4.11 Bilgisayarın Kendi Odasında Bulunma Durumuna Göre Dağılım	50
Çizelge 4.12 Bilgisayarda Koruma Programı Olmasına İlişkin Verilerin Dağılımı	51
Çizelge 4.13 İnternet Kullanırken Aile Büyüklerinden Biri Yanında Bulunma Durumuna Göre ANOVA Sonuçları	53
Çizelge 4.14 İnterneti Günlük Kullanım Saatine Göre ANOVA Sonuçları.....	55
Çizelge 4.15 İnterneti Haftalık Kullanım Saatine Göre ANOVA Sonuçları	58
Çizelge 4.16 İnternete En Çok Bağlantı Yapılan Yer Bakımına Göre ANOVA Sonuçları	60

Çizelge 4.17 İnternetin En Çok Kullanılan Amaç Durumuna Göre ANOVA Sonuçları63
Çizelge 4.18 Akıllı Telefona Sahip Olma Durumuna İlişkin Verilerin Dağılımı	65
Çizelge 4.19 Akıllı Telefonunda İnternete Sahip Olma Durumuna Göre Verilerin Dağılımı.....	67

RESİMLER DİZİNİ

	Sayfa
Resim 3.1 Senaryo-2 Kısa Film Görüntüleri.....	33

1. GİRİŞ

Dünya ile birlikte Türkiye’de de yaygın bir şekilde kullanılmakta olan internet, kısa zaman içinde tüm dünyada kendi kültürünü oluşturmaktadır. İnternetin daha çok sayıda eve ulaşması ve internet kullanılan ortamların sayısının hızla çoğalması, kullanıcı kitlesinin internete erişimini yaygınlaştırmaktadır (Yüksel ve Baytemir 2010).

İnternetin farklı kültürlerden, farklı toplumlara ulaşan ve tüm dünyayı saran kolay erişilebilir bir ağ olması, farklı yaş gruplarına ve birçok farklı amaca yönelik kullanılabilmesi interneti daha da çekici hale getirmiştir. Bunun yanında interneti kullanırken bilgisayar teknolojisinden aktif olarak yararlanılması ve gelişen son teknolojilerin bilgisayar ve internet teknolojilerine yönelik olması, internetin sunduğu hizmetleri bir hayli arttırmıştır (Çakır *et al.* 2013).

Gelişen bilgisayar teknolojisi yaşamımızın her yönünü etkilemektedir. Bu teknolojiyi sadece yetişkinler değil, aynı zamanda çocuklar da kullanmaktadır. Çocukların, yetişkinlere oranla kıyaslandığında; bilgisayar teknolojisini, özellikle de interneti daha yoğun bir şekilde kullandıkları görülmektedir (McCarty *et al.* 2011).

Hayatımızda önemli bir yer tutmakta olan internetin, kullanımının faydalarını üzerinde çokça durulmaktadır. İnternet, yetişkinler için faydalı olduğu kadar, aynı zamanda çocuklar için de oldukça faydalı bir ortam sunmaktadır. Çocukların bir eğitim, eğlence ve iletişim aracı olarak internetten doğru ve etkin bir şekilde faydalanması için birçok anne baba izin vermektedir. Ebeveynler, çocuklarının çağa ayak uydurma, bilgiye daha çabuk ve daha etkin bir şekilde ulaşması için bu tür imkânları sunmak istemektedirler (Canbek ve Sağıroğlu 2007a).

Öğrencilere yaşam boyu öğrenme becerilerinin kazandırılmasında, ihtiyaçları olan bilgiyi sağlamada yardımcı bir araç olan internet, öğrencilerin bilgiye ulaşmaları için sorumluluk almalarını da gerektirmektedir (Akkoyunlu ve Yılmaz 2005).

İnternet, bilgi paylaşımında birçok kolaylık sağlamakla birlikte, bunun yanında kullanıcılar açısından endişe verici durumları da bulunmaktadır. Özellikle çocuklar

açısından endişe verici durumların en başında, internet ortamı güvenlik riskleri ve internet ortamındaki bilgilerin gizliliği gelmektedir (Johnson *et al.* 2012).

Ebeveynler, internetin çocukları için yeni eğitim fırsatları sunan heyecan verici bir dünya olduklarını düşündükleri için ilk başta evlerinde internet bağlantısı olmasına sıcak bakmışlardır. Ancak çoğu ebeveyn, çocuklarının interneti ev ödevleri veya araştırma için kullanmadığını fark etmiştir. Bunun yerine, çocuklar arkadaşlarıyla anlık ileti gönderip alarak, çevrimiçi oyunlar oynayarak veya sohbet odalarında yabancılarla konuşarak saatler geçirmeye başlamıştır. İnternet bağlantılı bilgisayarları olan bu çocuk ya da gençlerin genellikle ne yaptıkları da denetim altında değildir. Burada ailenin çocuklarıyla yakın ilişki içinde olması ve anne-babaların da bilgisayar kullanımını bilmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü bütün dünyada kabul gören yaklaşım, en iyi denetimin ailede gerçekleşeceği şeklindedir (Yalçın 2006). Başta anne-baba ve eğitimciler olmak üzere tüm duyarlı bireylerin, çocukları internet ortamındaki uygunsuz materyal ve tehlikelerden koruma konusunda belli ölçülerde sorumlulukları bulunmaktadır (Şendağ ve Odabaşı 2006).

İnternetin artık yaşamımızın bir parçası olduğu gerçeğinden hareketle, genç nesilleri internet ortamından gelebilecek olası tehlikelerden koruyabilmek ve ilköğretim düzeyindeki öğrencilere bilinçli internet kullanımının eğitim süreci içerisinde öğretmenler ve aileleri aracılığıyla verilebilmesi için öğrencilerin internet kullanımlarına ilişkin değerlendirmelerinin ortaya konmasına ihtiyaç görülmektedir (Numanoğlu ve Bayır 2012).

Günümüzde tamamen teknolojiden uzak bir çocukluk ve beraberinde ergenlik dönemi düşünülemeyeceği gibi, teknoloji yönünden aşırı zengin bir çocukluk döneminin de gelişimsel sakıncaları olabilir (Akbulut 2013). İnternette %100 güvenli bir ortam veya %0 risk içeren bir ortamdaki bahsetmek oldukça zordur (Eminağaoğlu ve Gökşen 2009).

İnternet ortamındaki problem ve tehlikelerin nedenini, zararlı olarak kabul edilen istenmeyen içerikler teşkil etmesidir. Bu içerikler, çocukların ve gençlerin pornografi, uyuşturucu, terör gibi tehlikelerle karşı karşıya kalmalarına sebep olacaktır. Aynı

zamanda sağlığa zararlı maddeler başta olmak üzere kumar ve bahis oyunları gibi kötü alışkanlıklara alışmalarına ve daha kötüsü çocukların cinsel istismara uğramalarına, sapık düşünce akımlarını tanıyarak bunlardan olumsuz etkilenmelerine, intihara yönlendirilmelerine, hatta müstehcenlik ve fuhuş gibi durumlarla karşı karşıya kalmalarına sebep olmaktadır. Ayrıca aşırı internet kullanımından dolayı bağımlılıkların oluşması ve buna bağlı olarak psikolojik bozuklukların ortaya çıkması internet kaynaklı problem ve tehlikelerin başında sayılabilir. İnternetin, güvensiz ve bilinçsiz kullanılması çocuklar ve gençler üzerinde giderilmesi uzun zaman alan olumsuz etkiler oluşturduğu, birtakım sosyal ve psikolojik sorunlara sebep olduğu bilinen bir olgudur (Bayzan ve Özbilen 2011).

İnternetin güvenli bir şekilde kullanımına yeterli önem gösterilmemesi durumunda, günümüzde yapılan bir hata gelecek zamanda beklenmedik sıkıntılı durumlara neden olabilecektir. Bu durumda nasıl ki bir caddede karşıdan karşıya geçerken, bisiklet binerken, spor yaparken, araba sürerken bazı riskleri göz önünde bulunduruyorsak, interneti kullanırken de karşılaşılabilecek olumsuz durumlar da göz önünde bulundurulmalıdır (Donovan and Lehman 2011). Öğrenciler, internette karşılaşılabilecek risklerin neler olabileceğini ve bu olası risk durumlarına karşı kullanabilecekleri mantıklı çözüm yollarını bilmelidir (Fodeman and Monroe 2012).

Alikaşıfoğlu'ya göre, internet ortamında oluşabilecek risklerden sakınabilmek için, çocuk ve ergenlerin gelişimlerini tamamlamadıkları göz önünde bulundurularak, internetin kullanım kuralları düzenlenmelidir (İnt.Kyn.1).

2. İNTERNET ve GÜVENLİK RİSKLERİ

2.1 İnternet

İnternet genel olarak, bir bilgisayarın dünyanın herhangi bir yerindeki bilgisayara bağlanmasına olanak vermesi şeklinde tanımlanabilir. Başka bir tanım olarak internet, dünyayı birbirine bağlayan elektronik yoldur (Numanoğlu ve Bayır 2012).

İnternet, “iki veya daha çok sayıda bilgisayarın birbirleriyle bağlantısı anlamına gelen bilgisayar ağlarının aralarında tekrar bağlantı kurmasıyla oluşan ve bu şekilde gittikçe büyüyüp gelişen, dünya çapında yaygın bilgisayar ağlarına dayalı bir iletişim sistemidir” (İçel 1998).

Daha kapsamlı bir şekilde ifade etmek gerekirse internet, kablo yoluyla veya kablosuz olarak, bazen bilgisayar protokollerini kullanan uydu bağlantılarını kullanarak, ağ araçlarını, güvenlik cihazlarını ve işletmelere internet sağlayıcılarını, bilgiye ulaşan ve bilgiyi paylaşan bireyleri birbirine bağlanan dünyadaki milyonlarca bilgisayarın toplanmasıdır (Smith 2007).

İnternet, İngilizcedeki ‘Interconnected Networks’ ifadesinin kısaltılmış halidir. Dünyayı saran ve merkezi olmayan ağlardan oluşan bir ağ sistemidir. Türkçe’de genel ağ, yaygın ağ, örüt bağ gibi karşılıklar önerilmekteyse de, internet sözcüğü epey yaygınlaşmış ve dilimize girmiş durumdadır (Taşkın 2008).

Aksu ve İrgil (2003)’e göre internet, dünya çapında bilgisayarların birbiri ile bağlandığı ağ olarak tanımlanabilir. Demirutku (2006)’ya göre ise bütün dünyadaki bilgisayarların elektronik ortamda birbirlerine bağlandığı sanal bir bilgi paylaşım ve iletişim ortamıdır.

Günümüzde internet bireylerin televizyon seyredip müzik dinleyebildiği, arkadaşları ve başka insanlarla iletişime geçebildiği ve kendisini ifade edebildiği bir mekân halini almaktadır (Çetin 2009).

Günümüz teknolojisinde ilerlemeler ve iletişim dünyasındaki gelişmeler insanların bilgiye en kısa yoldan ulaşma isteği ile birleşince internet hayatın vazgeçilmez bir

parçası haline gelmiştir (Bayzan ve Özbilen 2011).

İnternetin farklı kültürlerden farklı toplumlara ulaşan ve tüm dünyayı saran bir yapıda olması, aynı zamanda kolay erişilebilir bir ağ olması, farklı yaş gruplarına ve birçok farklı amaca yönelik olarak kullanılabilme özelliği interneti daha çekici hale getirmiştir (Kayri ve Günüş 2009).

2.2 İnternetin Dünya’da ve Türkiye’de Tarihsel Gelişimi

İnternet ilk olarak 1962 yılında Licklider tarafından hayal edilmiştir. Daha sonra Kleinrock tarafından teknik alt yapısının temeli atılmıştır. Bu alt yapı çalışmalarından sonra internetin tam anlamıyla oluşması 1969 yılında olmuştur (Gündoğdu 2006).

İnternet temel olarak, 1960’lı yıllarda ABD Savunma Bakanlığı’nın, olası felaketlerin (doğal afet, nükleer saldırı) ardından dahi işlevselliğini koruyabilecek bir iletişim sistemi oluşturma isteği ile ARPA-NET (Advanced Research Projects Agency Network: Amerikan Gelişmiş Savunma Araştırmaları Dairesi Ağı) adı altında askeri bir proje olarak başlamıştır. Bu kapsamda Amerikan Hava Kuvvetleri tarafından ilk bilgisayar ağı 1969 yılı Eylül ağında California’da kurulmuştur. 1971’de Amerikan Havacılık ve Uzay Dairesi (NASA) gibi birçok kuruluş bu ağ kapsamına katılmıştır. 1972 yılına gelindiğinde ise terminal sayısı 23’e ulaşmış ve elektronik posta kavramı ortaya çıkmıştır. 1976’da radyo ve uydu bağlantıları sayesinde ABD ve Amerika kıtası bu ağ üzerinden birleştirilmiştir (Bölükbaş 2003).

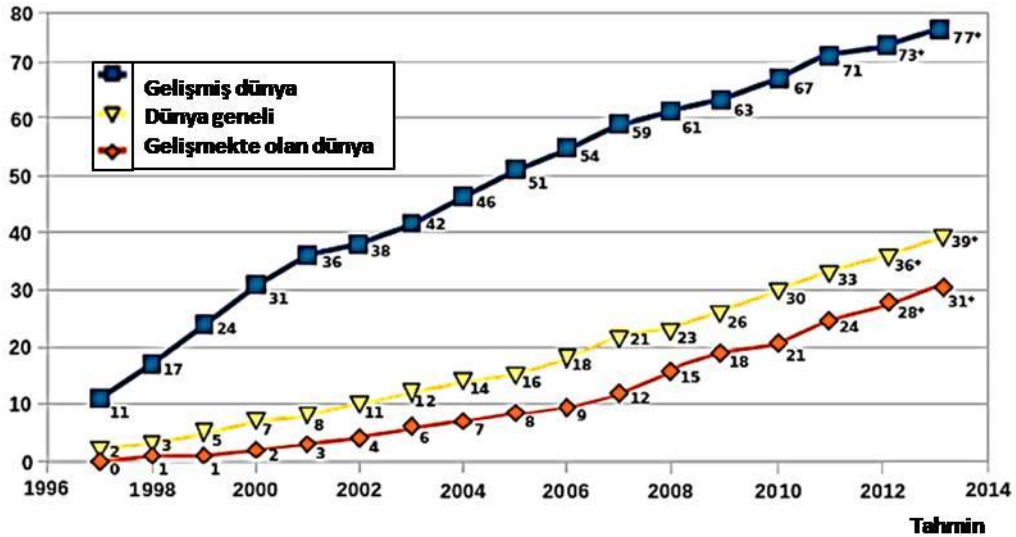
1980’li yıllarda akademik ve ticari çevrelerin, önceleri askeri amaçlı çalışmalar yapılan üniversite ve kuruluşlara açılan bu ağın, günümüz kullanımı anlamında serbest kullanıma açılmasına bağlı olarak bu bilgisayar sistemine ilgi göstermeleriyle birlikte internet kullanıcı sayısı 1990’lı yıllara gelindiğinde katlanarak artmıştır. Ticari kurumların, üniversitelerin, organizasyonların ve devlet kurumlarının bu gelişime ayak uydurmasıyla birlikte internet toplumsal bir boyut kazanmıştır (Arisoy 2009).

Türkiye’de ise internet, varsayılan ilk geniş alan bilgisayar ağı 1986 yılında üniversitelerin önderliğinde TÜVAKA - Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları

Ağı- ismi ile kurulmuştur. Teknolojik gelişmeler karşısında yetersiz kalan bu ağın geliştirilmesi için, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından yeni ağ teknolojilerinin kullanılması gerektiği öngörüsü ile ortak bir proje (TR-NET) başlatılmıştır. TR-NET (Türkiye İnternet Proje Grubu) adını alan proje çalışmaları sonucunda, Türkiye’de ilk internet bağlantısı, 12 Nisan 1993 tarihinde yapılmıştır. Bu tarihten itibaren 12 Nisan, Türkiye için internetin doğum günü olarak kabul edilmiş ve her yıl Nisan ayının ikinci haftası “internet haftası” olarak kutlanmaktadır. İnternete ilk yıllarında sadece TÜBİTAK ve üniversitelerin kullanımına izin verilen ODTÜ ve Ege üniversiteleri üzerinden bağlanılabiliyordu. Bu süreç içerisinde İnternet ağı akademik kesimin egemenliği altındaydı. Ancak akademik kesimin egemenliği çok uzun sürmedi. 1995 yılından sonra çevirmeli hatlar (dial-up) ve X25 ile, hem de kiralık hatlarla önemli sayıda kamu kurumu, şirket ve kişinin bağlantısı sağlandı (Uslu 2007).

2.3 Dünya’da ve Türkiye’de İnternet Kullanımı

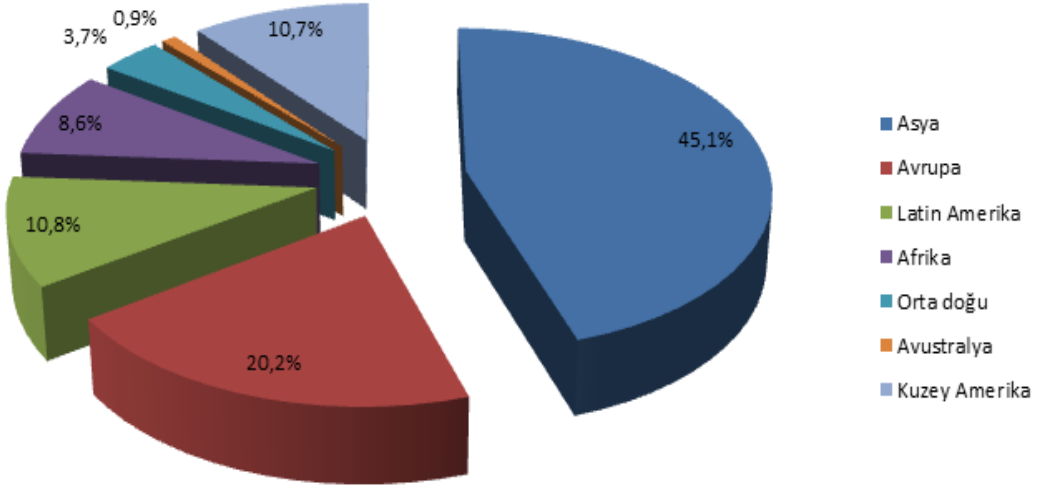
Dünyadaki internet kullanıcı sayısı oranları, hem gelişmiş ülkelerde ve hem de gelişmekte olan ülkelerde artış göstermektedir. Şekil 2.1’de yıllara göre kullanıcı sayısı yüzde oranları gösterilmektedir (İnt.Kyn.2).

Şekil 2.1 Dünya geneli, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde internet kullanıcı sayısı oranları.

Internet World Stats (IWS- İnternet Dünya İstatistikleri) 2013 yılı sonu verilerine göre Dünya’da internet kullanan kişi sayısı 2.802.478.934’dır. Oransal olarak ise dünya

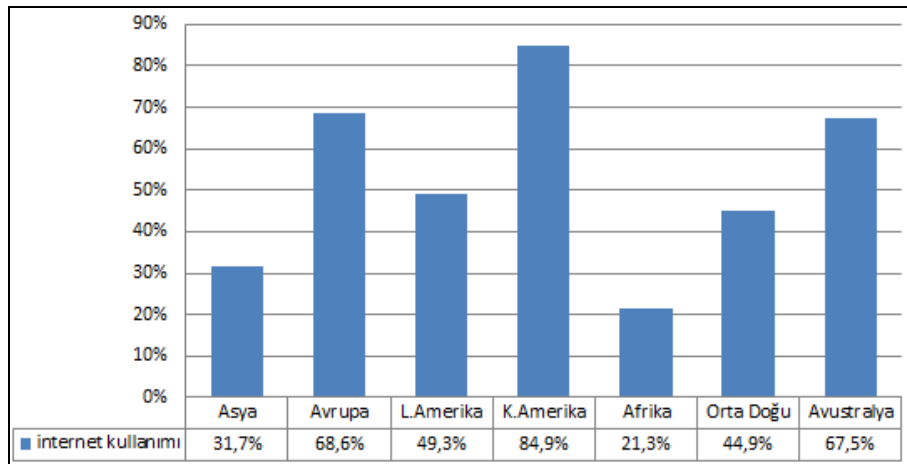
nüfusunun %39'u internet kullanmaktadır. Bu oranın Dünya bölgelerine dağılım yüzdeleri ise Şekil 2.2'de gösterilmektedir (İnt.Kyn.3).

Şekil 2.2 İnternet kullanıcı sayısının Dünya bölgelerine dağılımı.

IWS'nin 2013 yıl sonu verilerine göre internet kullanımının dünya üzerindeki payları; Aysa %45,1'lik bir paya, Avrupa %20,2'lik bir paya, Latin Amerika %10,8'lik bir paya, Afrika %8,6'lık bir paya, Orta Doğu %3,7'lik bir paya, Avustralya %0,9'luk bir paya ve Kuzey Amerika %10,7'lik bir paya sahip olduğu Şekil 2.2'de gösterilmektedir.

Dünyadaki bölgeler üzerinde internet kullanım yüzdelerine bakacak olursak;

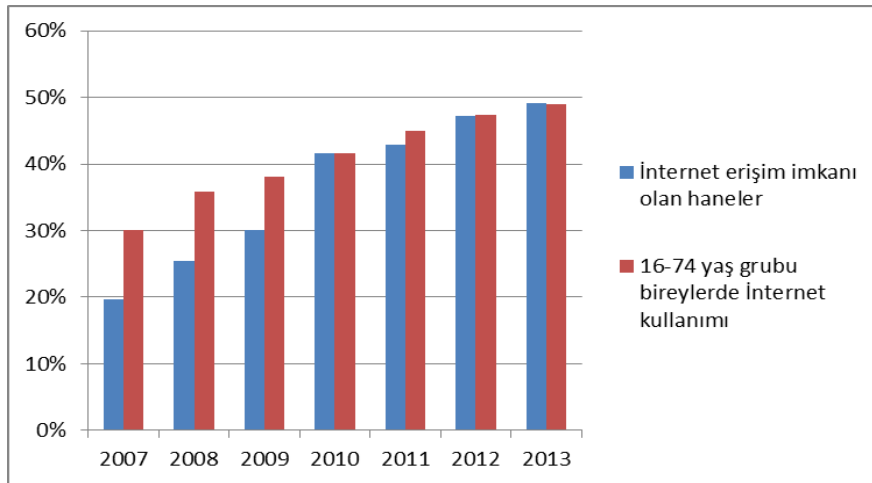

Şekil 2.3 Dünya bölgeleri internet kullanım yüzdeleri.

Şekil 2.3’de verildiği üzere Asya’dakilerin 31,7’si, Avrupa’dakilerin %68,6’sı, Latin Amerika’dakilerin 49,3’ü, Afrika’dakilerin %21,3’ü, Orta Doğu’nun %44,9’u, Avustralya’nın %67,5’i, Kuzey Amerika’nın %84,9’u internet kullanmaktadır. Sayısal olarak Avrupa’da internet kullanıcı sayısı ise 566.261.317’dir (İnt.Kyn.3).

Türkiye genelinde TÜİK tarafından 2013 yılı Nisan ayında gerçekleştirilen Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması ilk defa 06-15 yaş grubu çocukları da içerecek şekilde yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre (İnt.Kyn.4);

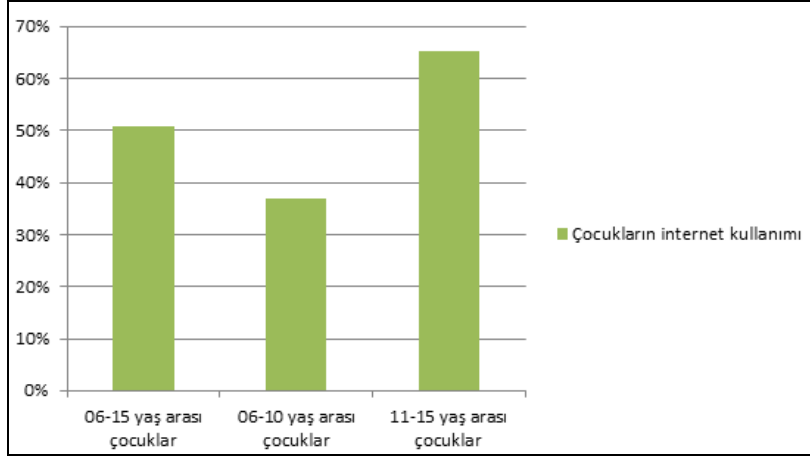
Türkiye genelinde hanelerin %49,1’i evden İnternete erişim imkânına sahip olmuştur. Bu oran 2012 yılının aynı ayında %47,2 idi. Bu oran 2011 yılının aynı ayında ise %42,9 idi. 2013 yılı Nisan ayı itibariyle 16-74 yaş grubu bireylerde internet kullanım oranı ise %48,9’dur. Bu oran 2012 yılında 47,4 idi. 2011 yılında ise %45 olarak tespit edilmiştir.

Şekil 2.4 Yıllara göre internete erişim ve internet kullanım yüzdeleri.

TÜİK’in 2013 yılı verileri incelendiğinde, Şekil 2.4’de gösterildiği üzere internet kullanımının ve erişiminin 2007- 2013 yılları arasında artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi kapsamında araştırmaya katılan 9- 16 yaş arasındaki çocuklar, interneti kullanmaya 10 yaş civarında başladıklarını belirtmiştir (İnt.Kyn.5). TÜİK (2013) tarafından yapılan araştırmada ise 06-15 yaş grubundaki çocukların internet kullanmaya başlama yaşı ortalama 9, 06-10 yaş grubunda başlama yaşı ortalama 6, internet kullanan çocukların 11-15 yaş grubunda ise başlama yaşı 10’dur.

Şekil 2.5 Çocukların internet kullanımı yüzdeleri.

Şekil 2.5’de gösterildiği üzere TÜİK (2013) tarafından yapılan bu araştırmada 06-15 yaş grubundaki internet kullanan çocukların internet kullanımı %50,8; 06-10 yaş grubunda internet kullanan çocukların internet kullanımı %36,9 olup, 11-15 yaş grubunda ise internet kullanımı %65,1 olduğu tespit edilmiştir.

2.4 İnternetin Kullanım Özellikleri

İnternet kullanım özellikleri, kullanım amacı, bağlantı yapılma noktası ve kullanım süreleri açısından farklılık göstermektedir.

Oskay Yurttaş (2013)’ın ortaokul düzeyinde (5, 6, 7 ve 8.) sınıf öğrencilerinin internet kullanım alışkanlıklarına ilişkin yapmış olduğu araştırmada, öğrencilerin maddi durumunun internet kullanım durumunu değiştirmediği varılmıştır. Öğrenciler ödev ve dersleri haricinde internette en çok oyun araması yaptıklarını belirlenmiştir. Bunun haricinde e-okul, müzik arama, ilgilenilen spor dalı ya da ilgi alanlarına yönelik konulara ilişkin de aramalar yapan öğrenciler bulunmaktadır.

Carvalho vd. (2013) internette güvenlik sorunu ve çocuklara etkisi üzerine yapmış olduğu araştırmada, yaklaşık 690 kişilik öğrenci grubunun günlük internet kullanım sürelerinin 4 saatin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bağlandıkları yer bakımından çocukların %58 oranında internete çoğunlukla evden bağlandıkları belirlenmiştir.

Özkan (2010), ortaokul öğrencilerinin bilgisayar ve internet kullanım durumlarının değerlendirilmesine yönelik çalışmada bulunmuştur. Bu çalışmada 450 kişilik 6., 7 ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanan anket neticesinde, haftalık internet kullanma durumları bakımından katılımcıların %36,3'lük bir kısmı haftada 1-3 saat kadar, %32,5'lik bir kısmı haftada 1 saatten az, %17,2'lik bir kısmı 3-5 saat kadar internet kullandığını ifade etmiştir. İnterneti kullanım amaçları bakımından ise katılımcıların %49,3'lük bir bölümü interneti ödev hazırlama amacıyla kullandıklarını, %27,3'lük bir bölümü interneti oyun oynama amacıyla kullandığını, %12,6'lık bir kısmı interneti sohbet etme amacıyla kullandığını belirtmiştir.

Korkmaz (2010)'ın internet kullanımı konusunda yapmış olduğu araştırmada, 825 öğrencinin % 11,6'sının her gün internet kullandığı belirtmiştir. Kullandıkları zaman bakımından % 59,3'ü en fazla bir saat olarak cevap vermiştir. Öğrencilerin % 31'i evde ve okulda, % 51,8'i internet kafede ve okulda, % 12,4'ü hem evde hem okulda hem de internet kafede, % 4,8'i sadece okulda internet kullandığını tespit edilmiştir.

Mert (2010)'in öğrencilerin internet kullanımına ilişkin yapmış olduğu araştırmaya katılan 320 öğrencinin %22'si evlerinden internete erişirken, %21,7'si internet kafeden internete eriştiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin %16,8'i ise internete hem ev hem de internet kafeden erişmektedirler. İnternete okuldan erişenlerin oranı ise %14,1'dir. Araştırmada kullanım amacı bakımından öğrencilerin %89,2'si interneti bilgiye ulaşma amaçlı kullandıkları belirtirken, % 20,1'i ders için bilgiye ulaşma ve oyun oynama amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir. Diğer amaçlarla birlikte "facebook" kullanım oranı ise % 51,9'dur. Öğrencilerin internet kullanım sıklığı incelendiğinde %37,5'i ihtiyaç duyduğumda internet kullanıyorum cevabını verirken %28'i interneti günde 1-2 saat kullandıklarını belirtmiştir.

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi'nde araştırmaya katılan 9- 16 yaş çocukların günde 1- 1,5 saat internet kullandıklarını tespit edilmiştir. Çocuklar interneti en fazla okul işleri için (%92) kullandıklarını belirtmiş, öte yandan oyun oynamak için (%49), haberleri okumak ya da izlemek için (%40), eğlence - video klip izlemek (%59), müzik ya da film indirmek (%40) ve arkadaşları ile sosyal ağlarda paylaşımda bulunmak

(%48)- için kullandıklarını da belirtmişlerdir. Tüm iletişim-tabanlı faaliyetler beraber incelenirse (anlık ileti göndermek, e-posta ve sosyal ağa bağlanmak), Türk çocukların Avrupa'daki diğer çocuklardan (yaklaşık %44'e %60) daha az bu faaliyetleri yaptığı görülmüştür. Ayrıca Türkiye'de çocukların %60'ı okulda internete bağlanırken, %51'i internet kafeleri kullanmakta olduğu tespit edilmiştir (İnt.Kyn.5).

Gündoğdu (2006)'nın ilköğretim öğrencilerin internet kullanım düzeyleri ve internet kullanım amaçlarına yönelik yapılan benzer bir araştırmada öğrencilerin neredeyse tamamı internete bağlanma yerini okul, internet kafe ve arkadaşının evi olarak belirtmiştir. Öğrencilerin interneti haftalık kullanma sürelerinin ise, %60'dan fazlasının 1 ila 3 saat aralığında olduğu görülmüştür.

Liau vd. (2005), internetin güvenlik risk sorunları ile ilgili yaptığı araştırmada, 1.124 kişiden oluşan 12-17 yaş aralığındaki yetişkinlerin %93'ünün internet kullandığı, %73,6'sının interneti sohbet amaçlı kullandığı elde edilmiştir.

İlköğretim öğrencilerinin interneti kullanma durumlarına yönelik yapılan araştırmada öğrenciler, "İnternete neden bağlandınız?" sorusuna; ailem istediği için, oyun oynamak için, iletişim kurmak için, haber almak için, İngilizce öğrenmek için, internetten faydalanmak için benzeri cevaplar vermişlerdir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu, interneti bilgi kaynağı, oyun yeri ve iletişim olarak görmüştür (Ersoy 2002).

2.5 İnternette Sosyal Ağ

Aydoğan'ın tanımlamasına göre: "Kullanıcıların kendileri ile ilgili kişisel haberleri verebileceği, arkadaş edinebileceği veya arkadaşları ile etkileşimli bir şekilde iletişim kurabileceği, resimlerini, videolarını paylaşabilecekleri, çeşitli etkinlikler düzenleyebilecekleri web sitelerine genel olarak sosyal ağ ya da sosyal paylaşım sitesi adı verilir" (Aydoğan ve Akyüz 2010).

Bir başka tanıma göre sosyal ağlar; bireyler ve gruplar arasındaki karşılıklı etkileşimi kolaylaştıran, sosyal dönüt sağlayan, sosyal ilişkiler yumağı oluşumunu destekleyen yazılımlardır (Bilen *et al.* 2014).

Sosyal ağ terimi ilk kez 1954 yılında, Barnes tarafından, kişinin çevresindeki diğer insanlarla olan ilişkilerini tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Barnes'a göre sosyal ağlar birbirleriyle etkileşimde olan ve kişi için psikolojik öneme sahip bireylerden oluşmaktadır (Akt. Can 2009).

Sosyal ağ siteleri günümüz internet dünyasında önemli bir yer tutmaktadırlar ve aynı durumun gelecekte de devam etmesi öngörülmektedir. Bu sitelerin kullanıcılara birçok faydalar sağladığı açıktır. Fakat bu paylaşım ağları güvenlik açısından değerlendirildiğinde, kullanılırken sorumluluk isteyen, konuyla ilgili bilgi birikimi gerektiren, belirli bir kullanıcı bilincine ve disiplinine sahip kişiler tarafından kullanılması gereken, iletişim ve paylaşım ortamlarıdır. Doğru kullanılmadıkları takdirde, kişisel bilgilerin çalınması, istenmeyen durumlarla karşılaşılması, beklenmeyen tehdit ve tehlikelere maruz kalınması ve en önemlisi kişisel bilgilerin mahremiyetine zarar verebilecek pek çok olumsuzlukları içinde barındıran ortamlar olabileceği unutulmamalıdır (Erdoğan ve Bahtiyar 2014).

Türkiye'de en çok kullanılan sosyal ağ sitesi olan Facebook sitesinin ortaokul öğrencilere ne ifade ettiği araştırılmış ve yapılan bu araştırma sonucunda; Facebook, yarar sağlayan bir araç, dikkatli kullanılması gereken bir araç, gerçek hayatın bir parçası, bağımlılığın kaynağı ve kötülüğün kaynağı olarak algılanmıştır. Turan ve Göktaş'ın 2011 yılında yaptıkları Facebook ile ilgili çalışmadaki sonuç ile bu çalışma paralellik göstermiştir (Eren *et al.* 2014).

Tok (2014)'un 740 kişiden oluşan ortaokul öğrencilerine yaptığı çalışmada, öğrencilerin farklı içerik türlerine sahip internet sitelerinden % 79,4'ünün sosyal ağ sitelerini kullandıkları tespit edilmiştir. Bu sonuç öğrencilerin internette en çok sosyal ağları kullandığını göstermektedir.

2.6 İnternet Ortamı Tehditleri

İnternetin insanlığın en önemli buluşlarından birisi olması söz konusuysen, kullanımının hem olumlu, hem de olumsuz yanları söz konusudur. Olumsuz yanlarından

en çok zarar görebilecek olanlarsa kullanım konusunda sağlıklı bilgisi olmayanlar ve çocuklardır (Oktik 2013). Bilgiye kolay ve hızlı erişimin hem gerçek, hem de sanal ortamda beklenmedik riskleri barındırır (Arslan ve Cansever 2013).

Eğitimciler çocukların, kendilerinde ruhsal sorunlara yol açacak acı, öfke, korku, şiddet, panik, üzüntü, intikam gibi olumsuz duygularla küçük yaşlarda karşılaşmalarının yüksek derecede zararlı olduğunu söyleseler de, bunların çocuklardan tamamen uzak olması, çocukların bütün kötülüklerden uzak kalacağı masalsi bir dünyanın sunulmasının da o derece yanlış olacağını belirtmektedirler (Uluç 2002).

Bilgisayar güvenliği açısından karşılaşılabilecek muhtemel en sık görülen tehdit ve saldırılar şunlardır (Çakır ve Kesler 2012):

- Virüsler, solucanlar, truva atları ve hacker saldırıları
- Paylaşım açılan zararlı dosyalar
- Phishing (olta) ve tuş kaydediciler
- Tarayıcı açıkları ve casus yazılımlar
- Sahte antivirüs yazılımlarının kullanılması
- Gizli bilgilerin üçüncü kişiler tarafından öğrenilmesi
- Transfer edilecek bilginin değiştirilip, değiştirilen gerçek dışı bilginin hedefe ulaştırılması.

Çocuklar ve gençlerin internet kullanımı esnasında karşılaşılabilecekleri sorunlar genel olarak aşağıdaki şekilde gruplanabilir (Canberk ve Sağıroğlu 2007a):

- Teknik zararlar; çocukların virüs bulaştırması, casus yazılımların girmesine müsaade etmesi. Bunun sonucu olarak var olan belge ve dosyaların kaybedilmesi ve bazı yazılım ayarlarının bozulması.
- Fiziksel, sosyal ve psikolojik zararları; aşırı oyun oynamak, dışarıda ya da okulda arkadaşlarıyla etkileşimde olmak yerine eve kapanmak ve şiddet içerikli oyunlar oynaması.
- Hayati zararlar; internet ortamında çocuklarımız, gençlerimiz ve hatta bilinçsiz kullanıcılar; beklenilmeyen ve istenilmeyen tehditlerle, tehlikelerle ve

durumlarla karşı karşıya kalabilirler. Bunlar: Pornografik öge, düşmanlık, öfke ve şiddet ihtiva eden yasa dışı içeriğe internet üzerinde maruz kalabilme; çevrimiçi ortamlarda, kendilerini veya ailelerini tehlikeye atacak adres, kredi kartı numarası, evde o an kimin ya da kaç kişinin bulunduğu bilgisi gibi bilgileri üçüncü şahıslara, e-posta veya sohbet programları vasıtasıyla iletebilme; internet üzerinden ebeveynlerinin kredi kartı ile haber vermeden alışveriş yapabilme ve kendisinden yaşça büyük, kötü niyetli kişilerle ve suç örgütleri ile haberleşebilme gibi.

Şendağ ve Odabaşı (2006)'nın "İnternette Çocukları Bekleyen Olası Tehlikeleri" Dillner (2000) ve GNW (2001)'den aktardığına göre aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Çevrimiçi Yeni İnsanlarla Tanışma: Yeni biriyle tanışması sonucu kaçırılması ya da tacize uğraması sorunları doğabilmektedir.
- Gizliliğin Yitirilmesi: Çocuklar adres, telefon numarası, kimlik bilgileri gibi özel bilgileri yabancılara vererek kendilerini ve yakınlarını tehlikeye atabilmektedir.
- Çevrimiçi Kavgalar: Yazışmalarda kızdırabilecek, aşağılayıcı, alaycı, hakaret edici ifadeler sorunlara yol açabilmektedir.
- Uygun Olmayan Materyaller: Pornografik siteler, terör, silah ve madde kullanımını teşvik edici siteler çocuklar için kalıcı sorunlara sebep olabilmektedir.
- Çevrimiçi Arama, Okuma: Çocuklara arama yaptırmadan önce aranan anahtar kelimeler aile ya da öğretmen tarafından denenmelidir. Aksi durumda istenmedik içerikler görüntülenebilmektedir.
- İnsanları Tehlikeye Atma: Çeşitli yazılımlar kullanılarak aile bireylerinin ya da yakınlarının özel dosyalarını internet üzerinden gönderilmesi engellenmelidir.
- Silah ve madde kullanımı: Farkına varmadan oluşturulan silah teşvik yöntemi bilinçaltına yerleştirmeye sonuçlanabilir.
- Aşırı macilik ve Telif Hakları: Lisanssız yazılım kullanma ve bilgi aşırma internetin en yaygın sorunlarından biridir. Cezai bir yaptırımla karşılaşmamak için 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hakkında çocuklar bilinçlendirilmelidir.

Crawford (2009), çocukların internette risk altında olabileceğinin işaretlerini ebeveynlere aşağıdaki maddeler halinde aktarmaktadır;

- Uzun süre internet başında zaman geçirmesi ve özellikle de geceleri,
- Bilgisayarında müstehcen fotoğrafların bulunması,
- Tanımadığınız biriyle görüşme yapması,
- Bilinmeyen birinden mesaj veya hediye alması,
- Odasına girildiğinde hızlıca ekranı çevirmesi,
- Aileden kaçınacak hal ve hareketler sergilemesi,
- Başka birisine ait internet hesap bilgilerini kullanması.

2.6.1 Siber Zorbalık

Juvonen ve Gross (2008) sanal zorbalığı “İnternet veya diğer dijital iletişim araçlarının, başkalarına hakaret etmek ya da başkalarını tehdit etmek amacıyla kullanılması” şeklinde tanımlamışlardır. Siber zorbalık davranışlarına örnek olarak şunlar sıralanabilir (Erdur Baker 2013):

- Elektronik posta ya da cep telefonu mesajı ile aşağılayıcı, alay edici, tehditkâr, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek,
- Kurbanın web sayfasına ya da bloglarına incitici, küçük düşürücü, tehdit edici mesajlar ya da resimler eklemek,
- Siber ortamda kurbanla ilişkin dedikodular yaymak,
- Birini kötüleyen ya da utandıran web sayfaları hazırlamak,
- Cep telefonları aracılığı ile kurbanların uygunsuz görüntülerini çekip, internette yayınlamak.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve günlük yaşamda yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte zorbalığın sanal ortamlarda da gerçekleştiği görülmektedir. Cep telefonları kullanılarak, internet ortamında sohbet odalarında veya web siteleri aracılığıyla çeşitli biçimlerde zorbalık yapmak veya zorba mağduru olmak geleneksel ortamlarda zorbalık yapmak veya zorba mağduru olmak kadar kolaylaşmıştır (Çalışgan 2013).

Çocuklar, güvenlikle ilgili yeterli önlemin olmadığı internet ortamında suça, sömürüye ya da tacize hedef olabilir ve bu durum onlar üzerinde hayal kırıklığı, korku ve tedirginlik gibi olumsuz duyguların artmasına yol açabilir (Odabaşı *et al.* 2007).

2.6.2 Şifre ve Kullanıcı Adı Kolaylığı

İnternet kullanıcıları bilişim cihazlarını kullanırken pek çok aşamada işletim sistemine, dosyaya, uygulamaya şifre koyabilmektedir. Kötü niyetli kişiler de bu aşamalardan herhangi birine saldırı düzenleyebilir. Bunun için saldırganlar, kullanıcıya ait olan şifre gibi sistemlere giriş parametrelerini ele geçirerek casusluk yapabilir, sisteme nüfuz edebilirler. (Bilgiözü 2010).

Gizli sorunun cevabını içeren paylaşımlar bazen yapılabilmektedir. Örneğin “Evcil hayvanınızın adı nedir?” sorusunun belirlenmesine karşın “Bu da muhabbet kuşum Boncuk” şeklinde bir paylaşım yapılması, bu gizli sorunun cevabını da ele verecektir. Bu bilgiler doğrultusunda birkaç deneme sonucunda şifre tespiti yapılabilir ve kullanıcı hesabı ele geçirilebilir (Yıldırım ve Varol 2013).

Ülkemizde verilerin korunması ile ilgili herhangi bir yasa bulunmamasına karşın Avrupa Birliğine uyum sağlama sürecinde Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı hazırlanmıştır. Kanun, 58 maddeden oluşmaktadır. Bu kanunun amacı 1. maddede “Kişisel verilerin işlenmesinde kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı ile temel hak ve özgürlükleri korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin uyacakları esas ve usulleri düzenlemektir.” şeklinde açıklanmaktadır. Ayrıca Telekomünikasyon Kurumu da “Telekomünikasyon sektöründe kişisel bilgilerin işlenmesi ve gizliliğinin korunması” hakkında yönetmelik çıkarmıştır (MEB 2014).

2.6.3 Yazılımsal Tehditler

İnternet ortamından fark edilmeksizin indirilen kötü niyetli kişilerce hazırlanan program yazılımları, bilgisayarımıza zarar verebilecek virüs, truva atı, solucan ve her türlü casus

yazılımı barındırabilen güvensiz yazılımlar olabilmektedir (Zeydan 2006). Bu zararlı yazılımları genel olarak virüsler, truva atları, solucanlar ve casus yazılımlar olarak inceleyecek olursak;

2.6.3.1 Virüsler

Virüsler, bulaştıkları bir bilişim sisteminde faaliyetlerini sürdürebilmek için, kendilerini kopyalayarak çoğalırlar ve kullanıcıdan habersiz olarak, kullanıcının çalıştırması sonucu, programlanan koda uygun bir şekilde kullanıcının izni olmadan işlevleri yerine getirirler (Özdilek 2002). Virüsler, kodları kolay fakat tespiti oldukça uğraştırıcı kötü amaçlı yazılmış programlardır (Kurt 2005). Virüsler yeni bir problem değildir, fakat onlar kesinlikle eskisinden daha büyük problemler olmaktadır. Geçmişte bilgisayar korsanları, basit bir virüs oluşturmak için bile yüksek seviyede beceriye ihtiyaç duyardı. Bugün, internette geniş veritabanı olması nedeniyle çok karmaşık ve zor virüsler, düşük beceri seviyesinde oluşturulabilmektedir (DeFranco 2011).

2.6.3.2 Truva Atları

Truva atları, sisteme bulaştıktan sonra kendisini belleğe yükler ve sistem ağlarının açıklarını kullanarak, programı yerleştiren tarafa bilgi gönderir veya onun isteklerine cevap verir. Bir Truva atı iki kısımdan oluşur. Birinci kısım hedef bilgisayarda çalışan sunucudur. İkinci kısım ise müdahalede bulunan bilgisayarda çalışan istemcidir. Hedef bilgisayara yerleştirilen sunucu programların boyutu küçüktür, başka programların sonuna da eklenebilir. Tespit edilmesi güçtür. Sistemin çalışmasıyla aktif olur ve gerekli bilgileri gönderir. Truva atları, virüsler gibi bir taşıyıcı program ile sisteme gelirler; ancak virüsler ile farkları, herhangi bir programa kendilerini eklemek gibi bir yetenekleri olmamasıdır (Alaca 2008). “Truva atı yazılımları görünüşte yararlı ya da zararsız uygulamalar gibi görünmekle beraber gerçekte yıkıcı bilgisayar komutlarını içerir” (Kurt 2005).

2.6.3.3 Solucanlar

Solucanlar, bilgisayar virüslerine benzer bir yapıda olup virüsler gibi bir başka çalıştırılabilir programa kendisini ilişitirmez veya bu programın parçası olmazlar. Başka dosyaları değiştirmezler; fakat etkin bir şekilde bellekte dururlar ve kendilerini kopyalarlar. Solucanlar otomatik olarak geręekleřtirilen ve genellikle kullanıcılara gözükmeyen işletim sistemi yapılarını kullanırlar. Solucanların kontrol dışı çoğalmaları, sistem kaynaklarını aşırı kullandığında veya diğer işlemekte olan görevleri yavaşlattığında veya bu görevlerin sonlanmalarına neden olduğunda farkına varılabilir (Canbek ve Sağıroğlu 2007b).

2.6.3.4 Casus Yazılımlar

Casus yazılımlar, kullanıcılara ait önemli bilgilerin ve kullanıcının yaptığı işlemlerin, kullanıcının bilgisi olmadan toplanmasını ve bu bilgilerin kötü niyetli kişilere gönderilmesini sağlayan yazılım olarak tanımlanır (Canbek ve Sağıroğlu 2007b). Genellikle zararsız gibi görünen ve internetten ücretsiz olarak indirilen programlar vasıtasıyla bulaşan program parçacıklarıdır. Bu programların ana amacı, yerleştikleri bilgisayarın kullanıcısının “internetten hangi sitelere bağlanıyor, ne sıklıkla ve ne kadar orada kalıyor” gibi eğilimleri hakkında bilgi toplarlardı. Kullanılan şifrelerin ele geğirilmesi ve bu bilgilerin başka merkezlere gönderilmesi gibi güvenlikle ilgili zayıflıklara neden olabilenleri de bulunmaktadır. Ayrıca, internet ayarlarını değiştirerek kullanıcının her internete bağlanışında kendi istedikleri sitelere yönlendirilmesini ve “adware” adı verilen reklam menülerinin sürekli olarak ekranlara gelmesini neden olurlar (Ersoy 2006).

2.6.4 Telif Hakkı İhlali

Herhangi bir bilgi veya düşünce ürününün kullanılması ve yayılması ile ilgili haklar, yasalarla belirli kişilere verilmektedir. Bu kişilere verilen haklar, telif hakkı kapsamına girmektedir (MEB 2014).

Telif hakkını koruyan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre; film, müzik CD'leri, yazılım programı vs. her türlü eseri tamamen veya kısmen kopyalama, çoğaltma; çoğaltılmış nüshalarını kiralama, ödünç verme, satma ve diğer yollarla dağıtma hakkı sahibine aittir. İzinsiz olarak bunları kullanmak, kopyalamak, dağıtmak ve satmak suçtur. Bunun yanı sıra, bir bilgisayar programının yetkisi olmayan kişilerce çoğaltılmasını önlemek amacıyla oluşturulmuş programları etkisiz hale getiren program veya teknik donanımları üretmek ve satmak da suçtur (Atalıç Taş 2010).

İnternet ortamında yasal olmayan yollardan edinilen bilgi ve kişisel bilgilerin kullanımına yönelik önleme çabaları artarak devam etmesine rağmen, bilgi gizliliği ve güvenlik tehditleri web ortamında hızlı bir şekilde artmaktadır (Chai *et al.* 2009).

2.6.5 Sorun Olabilecek Paylaşımlar

Sosyal ağlardaki güvenlik sorunlarının temel nedenleri; bu ağların doğası gereği, mahremiyet ilkelerine uyulmaması, ortamın kontrolünün veya yönetiminin nasıl yapıldığının kullanıcılar tarafından tam olarak bilinmemesi veya kavranamaması ve en önemlisi kullanıcıların bilgisizliğinden dolayı kişisel bilgilerini bu ortamda paylaşarak kendilerinin açık hedef haline getirmeleridir (Yavanoğlu *et al.* 2012).

Federal Ticaret Komisyonu'nun Çocukların İnternetteki Gizliliğini Koruma Yasası, internet kullanan 13 yaş altı çocukların güvenlik riskleri ve gizliliği ile ilgilenmektedir. Bu yasa çocuklarla ilgili web sitelerinin uygulamadaki zorunlulukları ve çocuklardan edinilen gerçek bilgilerle ilgili yaptırımları ortaya koymaktadır. Yasa web sayfalarının gizlilik politikasını belirtmesini zorunlu tutmaktadır. Web sayfaları çocuklardan kişisel bilgiler almadan önce aile onayı sağlamaktadır. Bu onay sayesinde çocukların verdiği bilgiler aileleri tarafından kontrol altına alınmaktadır (Crawford 2009).

2.6.6 Tuzak E- Postalar

Kişisel bilgi hırsızlığı yöntemlerinden biri “sazan avlama” olarak da bilinen kimlik hırsızlığı; banka hesap numaraları, kredi kartı numaraları, adres bilgisi, telefon numarası

gibi önemli kişisel bilgilerin, banka gibi resmi bir kurumdan ya da gerçek bir kişiden gönderilen doğru, resmi bir mesajmış gibi gözükten e-postalarla kişilerden elde edilmesidir (Canbek ve Sağıroğlu 2007b).

2.6.7 İstenmeyen İçerik

İnternet, ocuklar açısından bakıldığında, dünyayı öğrenmeleri ve keşfetmeleri için mkemmek bir ortamdır. Ancak, ocukların internet kullanırken yasal olmayan, şiddet ve cinsellik içeren sitelere erişimi, tehlikeli insanlarla iletişime geçmesi başta gelen riskler arasında yer alır (ağlar ve Savaşer 2010).

Bilgisayar oyunları içerisinde en tehlikeli oyunlar olarak kabul edilen, filmlerde olduğu gibi insanın akıl, şehvet ve öfke duygusuna hitap eden, içerisinde yoğun olarak özlmeyi bekleyen problemlerin, müstehcenlik ve şiddetin işlendiği oyunlardır. Bu oyunlarda, “ırkçılık” ve “din çatışmaları” gibi gizli propaganda unsurları da sıkça yer almaktadır. Kavga ve savaş kültürüne dayalı bu türden bilgisayar oyunları, çocuklar ve geçerler üzerinde ilgi uyandırmaktadır. Bu oyunlar çocukları bağımlı hale getirmektedir. Saatlerce bu tip oyunları oynayan çocuklar ve yetişkinlerin, zihinsel, ruhsal ve bedensel hayatları da alt-st olup stres, saldırganlık, sürekli endişe, korku ve gerginlik hali, içine kapanıklık ve anti sosyal davranışlar sergiledikleri gözlenmektedir (İnt.Kyn.6).

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunu’nda istenmeyen içerikler řu şekilde sıralanmaktadır (İnt.Kyn.7);

- İntihara Yönlendirme,
- Çocukların Cinsel İstismarı,
- Uyurturucu Veya Uyarıcı Madde Kullanılmasını Kolaylaştırma,
- Sağlık İçin Tehlikeli Madde Temini,
- Müstehcenlik,
- Fuhuş,
- Kumar Oynanması için Yer ve İmkn Sağlama Suçları,
- Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar.

5651 sayılı Yasa kapsamında, gerek vatandaşlar tarafından yapılan ihbarların gerekse TİB aracılığıyla uygulanan resen erişimin engellenmesi kararları, tamamıyla yasal olmayan içerik barındıran internet sitelerine (örneğin, çocukların cinsel istismarına sebep olan içerikler) ya da suç unsuru içerikleri çıkarmamakta direnen internet sitelerine uygulanmaktadır. Suç unsuru taşıyan kısmi içeriklerin kaldırılması için ilgili internet siteleriyle irtibata geçilmekte, böylelikle sakıncalı içeriklerin kaldırılması sağlanırken sitelere erişimin tamamen engellenmesinin önüne geçilmektedir (İnt.Kyn.8).

2011 yılında 178.856 kişi, 2012 yılı Haziran ayı itibari ile 126.054 kişi istenmeyen içerikten dolayı İnternet Bilgi İhbar Merkezine şikâyetle bulunmuştur. İhbarların çoğunluğunu ise müstehcenlik oluşturmuştur. 2014 yılı Eylül ayı verilerine göre, 5651 sayılı Kanunda sayılan katalog suçlar kapsamında, özellikle müstehcenlik, çocukların cinsel istismarı ve fuhuş gibi suçlar nedeniyle yapılan ihbarlar ve bu ihbarlara ve resen tespitlere bağlı olarak gerçekleştirilen erişimin engellenmesi tedbirleri, tüm engelleme tedbirlerinin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır (İnt.Kyn.8).

2.6.8 Sahtecilik ve Dolandırıcılık

Kişi veya kurum bilgisayarlarına yetkisiz olarak girerek banka, kredi kartı hesap numaraları ve şifresi gibi önemli bilgilerinin ele geçirilmesiyle yapılan “yemleme” olarak da bilinen dolandırıcılık türüdür. Bunun için bilgisayarda yazılan her şeyi kopyalayan yazılımlar üretilmiştir. Bir diğer dolandırıcılık yöntemi ise gerçekte var olan bir kurumun web adreslerinin taklitleri aracılığıyla yapılanıdır (Atalıç Taş 2010).

2.7 Güvenli İnternet Kullanımı İle İlgili Araştırmalar

Kırık (2014), araştırmasında aile ve çocuk iletişimde internetin konumu tespit edilmeye yöneliktir. Bu amaç ile, aile ve çocuk ilişkini daha iyi algılayabilmek adına İstanbul ili Şişli ilçesinde yaşayan ve 0-6 yaş aralığında çocuğu olan ailelerle nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, katılımcıların yarısı çocukları internet ortamındayken onlarla ilgilenmediklerini ve kendi işlerine baktıklarını beyan

etmişlerdir. Ebeveynler, çocukları internetin zararlı etkilerinden korunma yollarında herhangi bir girişimlerinin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Ancak filtre ve özel yazılımlar kullandığını belirten katılımcıların varlığı da azımsanacak derecede değildir. Çocuklarına internete girebileceği hiçbir araç almadığını aktaran ebeveynler de mevcuttur. Ebeveynler interneti bağımlılık yaratan, bireylere ve topluma zarar veren, bilgi ve enformasyon kaynağı, eğlendirici ve rahatlatıcı vb. bir araç olarak tanımlamışlardır.

Peker Demir (2014), araştırmasında internet aracılığı ile kişilik haklarına saldırıları incelenmiştir. İnternet ortamında kendini gerçek dünyadan daha rahat hisseden kişiler, gerek çeşitli yazılımlarla gerekse internetin başka yollarıyla kişilik haklarına saldırıda buldukları belirlenmiştir. Her ne kadar ulusal veya uluslararası mevzuatlar internet ortamındaki ihlalleri ortadan kaldırmaya çalışsa da, söz konusu ihlallerin gerçekleşmesi için internet ortamında açıklar mevcut olduğu ve internetin dikkatli kullanımı belirtilmiştir.

Carvalho vd. (2013), internette güvenlik farkındalığı üzerine yapmış olduğu araştırmada, “Daha önce bilgi güvenliği ile ilgili eğitimi duydunuz mu veya aldınız mı?” sorusuna yaklaşık 690 çocuğun %96,5’i “hayır” cevabını vermiştir.

Çubukçu ve Bayzan (2013) araştırmasında, dijital vatandaşın çevrimiçi ortamda hak ve sorumluluklarını, interneti etkin ve doğru kullanabilmesinin yanında ilgili diğer internet aktörlerinin de atması gereken adımlar çerçevesinde ele alınarak dijital vatandaşlığın dokuz boyutunu, internet risklerinin üç boyutu ile eşleyerek mevcut durum ve ortaya konması gerekenleri bu çalışmada sunmaya çalışmıştır. Elde edilen bulgularda, dijital vatandaşlığın çevrimiçi boyutuyla SWOT analizi göstermiştir ki, sektöre ve devletlere de önemli görevler düştüğü görülmüştür. Türkiye’de konu ile ilgili yapılan çalışmaların düşük seviyelerde olduğu ve yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunun Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı bünyesinde yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Başta Avrupa’da ağırlıklı olarak Sivil Toplum Kuruluşları bünyesinde yürütülen Güvenli İnternet Merkezleri ve Yardım Hatlarının yapılanmalarının Türkiye’de olmaması en büyük eksikliklerin başında geldiği saptanmıştır.

Yenilmez ve Seferođlu (2013), arařtırmada օđretmenlerin sanal zorbalık hakkındaki dűřuncelerini belirlemek amacıyla Tűrkiye'nin çeřitli illerinde gօrev yapan gօnűllű 583 օđretmene arařtırmacılar tarafından geliřtirilen bir anket uygulanmıřtır. Bulgulara gօre, օđretmenlerin sanal zorbalık hakkındaki gօrűřleri űzerinde okullarının bulunduđu ortamın sosyoekonomik dűzeyi ve internet kullanım sıklıkları deđiřkenlerinin etkisi olduđu gօzlenirken, cinsiyet ve internet kullanım sűresi deđiřkenlerinin dođrudan bir etkisinin olmadıđı gօzlenmiřtir.

Tekerek ve Tekerek (2013), ilköđretim ve lise օđrencilerinin bilgi ve bilgisayar gűvenliđi farkındalık dűzeylerini incelediđi arařtırmada, Kahramanmarař'ta օđrenim gօren 2449 օđrenciye, geliřtirilen bilgi gűvenliđi farkındalık օleđi uygulanmıř ve elde edilen veriler istatistik analiz programı kullanılarak deđerlendirilmiřtir. Elde edilen bulgularda, օđrencilerin gűvenli řifre kullanımı, evrimii gűvenli iletiřim, kօtűcűl yazılım denetlemesi yapma, belge koruma, kiřisel bilgisayar gűvenliđi, gűvenlik duvarı ve filtreleme yazılımları kullanımı, evrimii arkadař edinme ve internetin gűvenli bir alan olup olmadıđı konularında farkındalık dűzeylerinin çok dűřűk çıkmıřtır. օđrencilerin, interneti sadece bir eđlence aracı olarak gօrmedikleri, izinsiz műzik ve program edinmenin yanlıř olduđu, bařkalarına ait alanlarda izinsiz iřlem yapmanın sakıncalı olduđu, orijinal olmayan yazılım kullanımının sakıncalı olduđu, dosya paylařım sitelerinin kullanımının etik olmadıđı, sohbet odaları ve tanımadıđı kiřilerle iletiřim kurmanın gűvenli olmadıđı, çevrim içi uygunsuz ortamlara girmenin sakıncalı olduđu konularında orta dűzeyde bir farkındalık dűzeyine sahip oldukları saptanmıřtır. Aynı zamanda internet űzerinden bilerek yasadıřı etkinlikler yapılmaması gerektiđi konusunda օđrencilerin yűksek bir farkındalıđa sahip olduđu belirlenmiřtir. օđrencilerin internete bađlanmaları konusunda ailelerin kural uygulamalarının օđrencilerin bilgi gűvenliđi farkındalık dűzeyleri űzerinde herhangi bir farklılık oluřturmadıđı sonucuna varılmıřtır.

Demirel vd. (2012) yapmıř olduđu çalıřmanın amacı, ebeveynlerin BTK tarafından çocukların ve gençlerin zararlı içeriklerden korunması ve interneti daha gűvenli bir řekilde kullanabilmelerine imkűn sađlamak amacıyla bařlatılan gűvenli internet hizmeti

konusundaki görüşlerini araştırmaktır. Bu amaçla, Gölhisar Adnan Menderes İlköğretim Okulu'nda öğrenim gören 343 öğrenciden anket doldurmayı kabul eden 247 öğrencinin ebeveynlerine anket uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, ebeveynlerin çocuklarını internet kullanımının olumlu ve olumsuz yönleri konusunda bilgilendirip bilgilendirmediklerini anlamaya yönelik soruya verdikleri cevaplara bakıldığında; ebeveynlerin %85,0'i bilgilendirdiğini, %15,0'i ise bilgilendirmediğini belirtmiştir. Ebeveynlere çocuklarının internette karşılaştıkları olumsuz durumları kendileriyle paylaşıp paylaşmadığı sorulmuş ve %78,5'i paylaşır, %21,5'i ise paylaşmaz cevabını vermiştir. Ebeveynlere çocukları için internetin güvenli olup olmadığı sorulmuş ve %10,1 i güvenli, %75,3'ü güvensiz, %14,6'sı ise fikrim yok cevabını vermiştir.

MEB, bakanlık personeline 2012 yılının Ekim ayında Bilgi Güvenliği Farkındalık Anketi uygulanmış ve ankete 7484 kişi katılmıştır. Değerlendirme raporunda anket katılımcılarının %7,6'sı ilk belirlenen şifreyi, katılımcıların %31,8'i ise unutmamak için akılda kalan kolay şifre kullandıkları saptanmıştır. Yine anket katılımcılarının %24,8'i şifrelerini hiç değiştirmediklerini belirtmektedirler (İnt.Kyn.9).

Aksüt vd. (2012), ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin sosyal paylaşım sitelerine ilişkin tutumlarını araştırmıştır. Çalışmada 177 ortaöğretim, 180 ilköğretim olmak üzere toplam 357 öğrenciye tarama yöntemi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; ilköğretim öğrencilerinde görsellik ön plana çıkarılırken, ortaöğretim öğrencilerinde güvenlik ve internete kolay bağlanabilme önemsendiği görülmüştür. İlköğretim öğrencilerinin ana babaların kontrolü konusunda gönülsüz oldukları görülürken, orta öğretim öğrencilerinin oyun oynama ve özel resimleri paylaşmayı tercih etmedikleri saptanmıştır.

Yavanoğlu vd. (2012), çalışmalarında sık kullanılan sosyal paylaşım ağları incelenmiş, bu ağlarda karşılaşılan güvenlik ihlalleri örneklendirilmiş, meydana gelebilecek güvenlik açıkları ve tehlikeleri sınıflandırılmış, sosyal ağlarda alınması gereken güvenlik önlemleri sunulmuştur. Sonuç olarak, saldırıların ve karşılaşılan tehditlerin artmasındaki temel nedenlerin sosyal ağların gizlilik politikalarında yer alan “güvenlik ihlalleri”, “güvenlik politikaları” ve “kullanım kuralları” için açıklayıcı bilgilerin

anlaşılır şekilde sunulmamasıyla kavramların genelin anlayabileceği şekilde açıklanmaması olduğunu elde etmiştir.

Lenhart vd. (2011), çocuklar ve sosyal ağlar üzerine yapmış olduğu anket çalışmasında, İngiltere'deki ve İspanya'daki çocuklara ve onların ebeveynlerine sorular yöneltilmiştir. Anket, 12-17 yaşlarındaki 799 çocuğun katılımıyla gerçekleşmiştir. Elde edilen verilerde, çocukların %88'i sosyal medyada zarar veren kişi veya davranışlarla karşılaşmıştır. Yine çocukların %12'si son bir yılda en az bir kez zorbalığa maruz kaldığını ifade etmiştir. Çocukların profilini sadece arkadaşlarına açanların oranı %62, arkadaşların arkadaşlarına açanların oranı %19 ve herkese açık olanların oranı ise %17'dir. Arkadaşları ile şifresini paylaşan çocuk oranı %30 olduğu saptanmıştır.

Çalıcı (2011) çalışmasında, facebook örneğinden yola çıkarak sosyal ağ kullanıcı sorunlarını ortaya koymuş ve bu sanal platformlarda suç teşkil edebilecek davranışların, kullanıcılar tarafından ne oranda fark edildiğini ve bu davranışlara karşı ne gibi önlemler aldıklarını sorgulamıştır. Çalışmada bulgular odak grup görüşmesi yöntemiyle elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, görüşülen katılımcıların kısmen de olsa suça karışma olasılıklarının olduğu, bilhassa kişisel bilgilerinin kontrolsüz bir biçimde paylaşılması yüzünden suç riskinin olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların büyük bir bölümünün kişisel bilgilerinin güvenliğini ve mahremiyetlerini sağlamak adına gereken özeni göstermedikleri sonucuna varılmıştır.

Çelen, Çelik ve Seferoğlu (2011), çocukların ve gençlerin internet ve bilgisayar teknolojilerini hangi amaçlarla, nasıl kullandıklarını ve ne gibi riskli durumlarla karşılaşabileceklerini araştırılmıştır. Çalışmada, çevrim-içi erişim ve kullanım olanaklarının artması çevrim-içi risklerin de artmasına yol açtığı belirlenmiştir. Çevrim-içi riskleri azaltmak için uygulanan stratejiler ve yöntemler var olan riskleri azaltırken aynı zamanda çocukların çevrim-içi fırsatlarını da azaltabileceği öngörülmüştür. Çocukların ve gençlerin çevrim-içi etkinliklerden olumsuz bir şekilde etkilenmesini önlemek için gerekli düzenlemelerin yanı sıra bilinçlendirme çalışmaları da yürütülmesi gerektiği saptanmıştır.

2010 yılında 2100'den fazla sayıda farklı sınıf derecelerindeki öğrencilere uygulanan anket çalışmasında, öğrencilerin %40,3'lük kısmı, muhtemelen izin almadan hesabında değişiklik yapabilecek ve olumsuz yorumlar yazabilecek bir arkadaşıyla şifresini paylaştığı saptanmıştır (Fodeman and Monroe 2012).

Avrupa'nın 25 ülkesinde 2010 yılında gerçekleştirilen, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu, riskli ve güvenli internet kullanımı ile ilgili Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi, 9-16 yaş arası 25.142 çocuk internet kullanıcılarına ve ebeveyne, katmalı (tabakalı) örnekleme ve hassas içerikli sorular için kendi kendine doldurma metodu kullanılarak, anket yüz yüze uygulanmıştır. Ankette, incelenen çevrimiçi riskler: pornografi, zorbalık, cinsel içerikli mesaj almak, daha önce tanımadığı kişilerle iletişime geçmek, çevrimiçi görüştüğü kişilerle çevrimdışı görüşmek, kullanıcı tarafından oluşturulmuş potansiyel zararlı içerik ve kişisel bilgi istismarıdır. Projede elde edilen bulgular ise; Sosyal paylaşım sitesinde hesabı bulunan tüm çocukların üçte biri 13 yaş sınırının altında belirlenmiştir. Çocukların %42'si sosyal paylaşım sitesindeki kişisel bilgilerinin herkes tarafından görülebilir iken çocukların üçte biri bu bilgileri sadece arkadaşları ile paylaşmaktadır. Çocukların % 65'i kendilerini açıkça gösteren bir profil resmi kullanmaktadır ve % 59 profillerinin güvenlik ayarlarını nasıl değiştireceklerini bilmiyorlar. Çocukların %19'u adres bilgilerini, %8'i ise telefon numaralarını sosyal paylaşım sitesinde paylaşmaktadır. Türkiye'de çocukların yaklaşık %25'i internetin aşırı kullanımından kaynaklı bir veya daha fazla etmen belirtmişken, Avrupa çapında bu oran %33' dur. Türkiye'de çocukların yaklaşık %13'ü internette cinsel içerikli fotoğraf gördüğünü bildirmişken, Avrupa çapında bu oran yaklaşık olarak aynıdır. Türkiye'deki çocukların %3'ü internet aracılığı ile zorbalık gerçekleştiğini belirtmişken, Avrupa'daki çocukların %5'i internet aracılığı ile zorbalık gerçekleştiğini belirtmiştir. Türkiye'de, 9-16 yaş arasındaki çocukların %12'i cinsel içerikli mesaj aldığını, %4'ü de buna benzer mesaj yolladığını söylemişken, Avrupa genelinde çocukların %12'si cinsel içerikli mesaj aldığını, %3'ü de buna benzer mesaj yolladığını söylemiştir. Türkiye'de 9-16 yaş arasındaki çocukların %14'ü yüz yüze tanışmadığı kişilerle internette görüştüğünü, sadece %2'si bu kişilerle internet dışında da buluştuğunu belirtmişken, Avrupa çapındaki çocukların %25'i tanımadığı kişilerle ilk defa internette görüştüğünü, %6'sı ise bu kişilerle internet dışında da buluştuğunu belirtmiştir (İnt.Kyn.5).

Kabakçı ve Can (2009)'ın yapmış olduğu çalışmada, bilgisayar öğretmenlerinin ilköğretim öğrencilerinin güvenli bilgisayar ve internet kullanımlarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Eskişehir'deki toplam 11 eğitim bölgesinin her birinden bir bilgisayar öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanırken karşılaştıkları en önemli tehlikelerin pornografik siteler ve bilgisayara virüs bulaştırma olduğu saptanmıştır.

Doğan vd. (2008), ergenlerin problemlili internet kullanımlarını, cinsiyet, internete ulaşım durumları, ilgileri ve internet kafeye gitmeyi sakıncalı bulup bulmamaları açısından incelemiştir. Araştırma genel tarama modeliyle yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini ise Konya İli Selçuklu İlçesi Atatürk Lisesi'nde öğrenim gören 86'sı erkek, 98'i kız olmak üzere toplam 184 son sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Çalışma sonucunda, internetin aşırı kullanım boyutunda kızlar ve erkekler arasında bir fark bulunamamıştır. Problemlili internet kullanımının olumsuz sonuçları açısından, kızlar erkeklere göre daha fazla etkilenmektedir.

Tekerek (2008), araştırmasında bilgi güvenliğinin yönetilmesini incelemiştir. Bulgularda, bilgi güvenliğinin yönetilmesi için çok geniş bilgi ve teknoloji birikimi gerektiği, ancak teknolojinin tek başına bilgi güvenliğinin yönetimi için yeterli olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bunun yanında iyi tasarlanmış güvenlik politikaları, hatasız yapılandırılmış bilgi güvenlik sistemleri, güvenlik açıklarının ve tehditlerinin etkili yönetimi, standardize edilmiş etkili süreçler, risk ve maliyet analizi, bilginin etkin bir şekilde yönetimi, bilgili ve iyi eğitilmiş bilgi güvenliği yöneticilerinin olması gerektiğine dair kazanımlar elde edilmiştir.

Yalçın (2006), çalışmasında internet kullanımının, kültürel özelliklerimiz dikkate alınarak; birey ve sosyal bağlantılar üzerindeki rolü ve gelecekteki olası etkileri üzerinde durulmuştur. Çocuklarınız ister internet konusunda deneyimsiz, isterse birer bilgisayar kurdu olsunlar, onların büyürken geçtikleri farklı yaşlardaki ve yaşamlarının çeşitli dönemlerindeki internet kullanımını yönlendirebilmek onların sağlıklı gelişimleri açısından çok önemli olduğu, bu yüzden öncelikle ebeveynlerin çok dikkatli ve

denetimli olmaları gerektiği saptanmıştır.

Gündoğdu (2006)'nun ilköğretimde internet kullanımına yönelik araştırmasında, öğrenciler internetin olumsuz yönlerine ilişkin maddeleri sıralarken, %31,2'si “yasal olmayan sitelere ve ahlak dışı sitelere erişimin çok kolay olması”, %14'ü “kişilerin kendilerini farklı tanıtabileceği”, %6,7'si “maddi sıkıntılar doğurabileceği”, şekilde belirtmiştir.

İnternetin güvenlik risk sorunları üzerine Singapur'da yapılan bir araştırmada, 1.124 kişiden oluşan 12-17 yaş aralığındaki çocuklara ulusal bir anket uygulanmıştır. Ankette, risk altındaki internette yetişkin faktörleri ve özellikle de çocukların internet ortamında ilk kez karşılaştıkları biriyle görüşme faktörleri incelenmiştir. Ankete katılan çocukların %49,6'sı kız ve yaş ortalaması 14,32'dir. Sonuçlara göre, çocukların %16'sı internette ilk kez karşılaştığı birisiyle gerçek yaşamda görüşmüş olduğu saptanmıştır (Liau *et al.* 2005).

2.8. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin güvenli internet kullanım durumlarının belirlenmesidir. Öğrencilerin karşılaştıkları durumlar karşısında ne derece doğru bir davranış gösterme eğiliminde olduğunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

2.9. Araştırmanın Önemi

Güvenli internet kullanımı ile ilgili literatürde birçok araştırma bulunmaktadır fakat video destekli olarak uygulanan bir anket çalışmasına rastlanmamıştır. Çocukların güvenli internet kullanım durumlarının belirlenmesine yönelik bu çalışma bir ilk olma özelliğini taşımaktadır. Öğrencilerin başka bir kişinin davranışını görüp, doğru-yanlış olarak değerlendirmelerinin daha doğru ve samimi cevaplar içereceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın video destekli olması ve bire bir olarak anket uygulayıcısının çalışmayı teker teker okullara gidip yürütmesi, çocukların anket sorularına verdiği cevapların rastgele işaretleme olasılığını da en aza indirmektedir.

İnternette her türlü tehlikeli ve riskli durumlara karşı açık konumda olan, savunmasız

çocuklarımızın güvenli internet kullanım durumlarının belirlenmesi her açıdan önem arz etmektedir. Yapılan araştırmanın sonuçları, ülkemizde oluşturulmaya çalışılan bilinçli ve güvenli internet kullanımına yönelik yapılacak olan her türlü çalışmalara ışık tutması ve zamanında alınacak olan tedbirler açısından faydalı olması beklenmektedir.

3. MATERYAL ve METOT

İlköğretim kurumları ortaokul bünyesindeki öğrencilerin internet ortamındaki güvenlik ile ilgili algıları belirlenme amacıyla yapılan çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama teknik verileri ve verilerin analizine ait bilgiler bulunmaktadır.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama araştırması, bir grubun seçilen özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlar (Büyüköztürk *et al.* 2008). Bu çalışmada ilköğretim kurumları ortaokul kademesindeki öğrencilerin internet ortamındaki güvenlik ile ilgili algıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada senaryolara göre değerlendirilen sorular:

- Cinsiyetiniz
- Sınıfınız
- Evinizde internete bağlı bilgisayar var mı?
 - Bilgisayarınız kendi odanızda mı?
 - Bilgisayarınızda çocuk koruma programı var mı?
 - İnternet kullanırken aile büyüklerinizden biri yanınızda oluyor mu?
- İnterneti günde ne sıklıkla kullanıyorsunuz?
- İnterneti haftada ne sıklıkla kullanıyorsunuz?
- İnternete en çok nereden bağlanıyorsunuz?
- İnterneti en çok ne amaçlı kullanıyorsunuz?
- Akıllı telefonuna sahip misiniz?
- Akıllı telefonunuzdan internete bağlantınız var mı?

3.2 Evren ve Örneklem

Afyonkarahisar ili merkeze bağlı ortaokullarda uygulanan güvenli internet kullanım durumlarını belirlemeye yönelik video destekli anket çalışmamızın cinsiyet, sınıf ve

okul değişkeni verilerinin dağılımları aşağıdaki izelge 3.1' de gösterilmektedir.

Çizelge 3.1 Cinsiyet, Sınıf ve Okul Değişkeni Verilerinin Dağılımları.

<i>Değişken</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	255	50,7
Erkek	248	49,3
<i>Sınıf</i>		
5	129	25,6
6	135	26,8
7	93	18,5
8	146	29,0
<i>Okul</i>		
Merkez Toki Yatılı Bölge Ortaokulu	67	13,3
Ataköy Ortaokulu	86	17,1
Hacı Ahmet Özsoy Ortaokulu	96	19,1
Özel Doğa Ortaokulu	67	13,3
Şemsettin Karahisari Ortaokulu	187	37,2
Toplam	503	100,0

Çizelge 3.1'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı yaklaşık olarak eşittir. Bu örneklemede %25,6'sı (129 kişi) 5. sınıf öğrencilerinden, %26,8'i (135 kişi) 6. sınıf öğrencilerinden, %18,5'i (93 kişi) 7. sınıf öğrencilerinden ve %29,0'ı (146 kişi) 8. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Okullar bakımından incelendiğinde %13,3'ü (67 kişi) Merkez Toki Yatılı Bölge Ortaokulu'ndan, %17,1'i (86 kişi) Ataköy Ortaokulu'ndan, %19,1'i (96 kişi) Hacı Ahmet Özsoy Ortaokulu'ndan, %13,3'ü (67 kişi) Özel Doğa Ortaokulu'ndan, %37,2'si (187 kişi) Şemsettin Karahisari Ortaokulu'ndan oluşmaktadır.

3.2.1 Veri Toplama Aracı

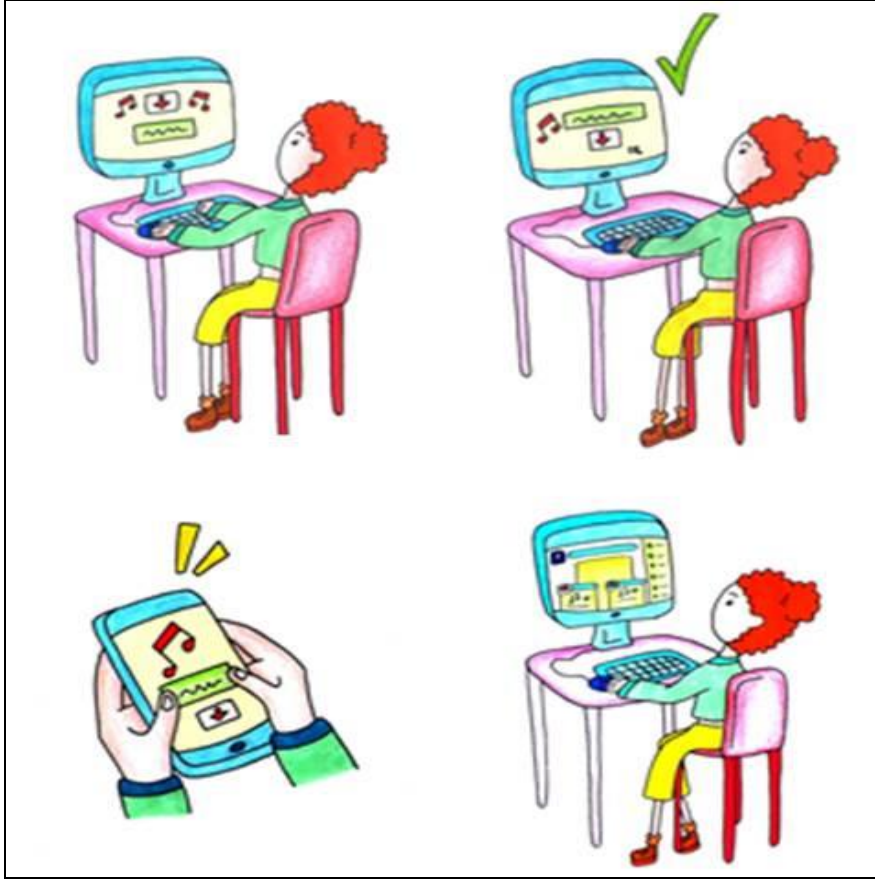
Öğrencilerden veri toplanması aşamasında video destekli anket çalışması uygulanmıştır. Bu yapılan çalışma iki kısımdan oluşmakta olup, birinci kısımda öğrencilerden demografik bilgileri ve internet kullanım özelliklerini içeren soruları cevaplamaları istenmiştir.

Anketin ikinci kısmında ise öğrencilerden, güvenli internet ile ilgili oluşturulan yirmi bir adet kısa film senaryosundaki öğrencilerin davranışlarını değerlendirebilecekleri bölüme yer verilmiştir.

Araştırmada, öğrencilerin internet ortamında karşılaşılabilecek güvenlik risklerine karşı sergileyebilecekleri doğru veya yanlış davranışlar, önce dünya çapında örnek taramaları yapılmış sonra senaryolar haline getirilmiştir. Senaryolar daha sonra uzman görüşüne sunulmuş ve gerekli görülen değişiklikler yapılmıştır. Senaryolar (EK-4), üç adet “Siber Zorbalık” ile ilgili (Senaryo-10, Senaryo-11, Senaryo-12), yedi adet “Sorun Olabilecek Paylaşımlar” ile ilgili (Senaryo-9, Senaryo-15, Senaryo-16, Senaryo-17, Senaryo-18, Senaryo-19, Senaryo-21), iki adet “Şifre ve Kullanıcı Adı Kolaylığı” ile ilgili (Senaryo-13, Senaryo-20), üç adet “Telif Hakkı İhlali” ile ilgili (Senaryo-1, Senaryo-2, Senaryo-14), iki adet “Tuzak E-posta” ile ilgili (Senaryo-3, Senaryo-4), bir adet “Yazılımsal Tehdit” içeren (Senaryo-5), bir adet “Sahtecilik ve Dolandırıcılık” ile alakalı (Senaryo-6) ve iki adet “İstenmeyen İçerik” ile ilgili (Senaryo-7, Senaryo-8) içeriklerinden oluşmaktadır.

Daha sonra senaryolar, ortaokul öğrencilerinin yaşlarına uygun olarak çizimlere aktarılmıştır. Ardından çizimler seslendirilmiş ve kısa film videoları haline dönüştürülmüştür. Bunun neticesinde video destekli anket hazır hale getirilmiştir. Anketin video destekli olması, içeriğindeki kısa filmlerin çocuklara hitap eden çizimlerden oluşması, öğrencilerin dikkatini toplamış ve anketi etkin bir hale getirmiştir.

Anket sırasında izletilen senaryo kısa filmlerinden örnek olarak senaryo-2 kısa filmi ekran görüntüleri aşağıdaki Resim 3.1’de gösterilmektedir.

Resim 3.1 Senaryo-2 kısa film görüntüleri.

3.2.2 Uygulama

Ortaokul öğrencilerinin güvenli internet durumlarının belirlenmesi yönelik oluşturulan bu video destekli anket formu, Afyonkarahisar ili Merkeze bağlı ilköğretim kurumları ikinci kademe kısmına uygulanmıştır. Anket, sonuçların kıyaslanması bakımından ilin farklı kesimlerine hitap eden bölgelerindeki okullara uygulanmıştır. Video destekli anketin farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki kesimlere uygulanma sebebi, bu farklı kesimlerdeki öğrenciler arası güvenli internet durumlarına yönelik değerlendirmeleri tespit edebilmektir. Anket formun video destekli olması dolayısı ile tüm okullarda zaman bakımından uygulama fırsatı bulunmadığından, uygulama katılan okul sayısı biri özel olmak üzere beş, öğrenci sayısı ise 503'tür. Ankete katılan okullar, Ataköy Ortaokulu, Hacı Ahmet Özsoy Ortaokulu, Şemsettin Karahisari Ortaokulu, Toki Yatılı Bölge Ortaokulu ve Özel Doğa Ortaokulu'dur.

Araştırma çalışmasına başlamadan önce hem anket formları (EK-3) hem de kısa filmler, resmi izin yazılarıyla (EK-1) beraber İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderilmiş ve gerekli uygulama izinleri (EK-2) alınmıştır. Anket çalışması, önce 60 kişilik öğrenci grubuna uygulanmıştır. Gereken eksiklikler tespit edilmiş ve düzeltilmiştir. Daha sonra uygulama her okulda düzenli bir plan dahilinde gerçekleştirilmiştir. Anket, yaklaşık olarak eşit sayıda kız ve erkek öğrenciye uygulanmış ve yine sınıf kademeleri bakımından (5.,6.,7.,8.) yaklaşık sayıda öğrenciye dağıtılmaya çalışılmıştır.

Uygulama esnasında filmler öğrencilere teker teker gösterilmiş ve açıklama gerekli yerlerde yapılmıştır. Öğrencilerden her filmin sonunda davranışı değerlendirmesi istenmiştir. Araştırmada çocukların demografik bilgilerinin yanı sıra, interneti ne amaçlı kullandıkları, nereden kullandıkları, evlerinde bilgisayar ve internet bağlantısı olup olmadığı gibi veriler de toplanarak bu değişkenleri etkisi de belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2.3 Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Öğrencilerden elde edilen anket form verileri cinsiyet, sınıf ve okul değişkenleri açısından değerlendirilmektedir. Verilerin analizi frekans (N), yüzdelik (%), aritmetik ortalama, T-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanarak bulgular yorumlanmaya çalışılmaktadır.

4. BULGULAR

4.1 Demografik Veriler

Araştırmada elde edilen internet bağlantı durumu, internetin günlük ve haftalık kullanım saati, koruma (filtreleme) programı durumu, internete bağlı iken denetim durumu, kullanım amacı, bağlantı yeri, akıllı telefon durumu ve akıllı telefondan internet bağlantısı verilerin frekans ve yüzde değerleri gösterilmektedir (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1 Demografik Bilgiler Veri Analizi Dağılımı.

<i>Durum</i>		<i>N</i>	<i>%</i>
Evde İnternete Bağlı Bilgisayar	Var	343	68,2
	Yok	160	31,8
Bilgisayarınız Odanızda mı?	Evet	171	34,0
	Hayır	204	40,6
Koruma Programı Durumu	Evet	101	20,1
	Hayır	274	54,5
Aile Büyüklerinden Yanında Bulunma Durumu	Evet	27	5,4
	Hayır	142	28,2
	Bazen	205	40,8
	Hiç	104	20,7
Günlük Kullanım	1 saatten az	203	40,4
	1-3 saat arası	124	24,7
	3 saatten fazla	51	10,2
	Hiç	65	12,9
Haftalık Kullanım	1 saatten az	93	18,5
	1-3 saat arası	120	23,9
	3 saatten fazla	214	42,5
	Ev	245	48,7
İnternete Bağlantı Yeri	Okul	29	5,8
	Cep Telefonu	136	27,0
	İnternet Kafe	46	9,1
	Diğer	41	8,2

Çizelge 4.1 (Devam) Demografik Bilgiler Veri Analizi Dağılımı.

İnternete Bağlanma Amacı	Ödev	188	37,4
	Oyun	79	15,7
	Müzik/Film	51	10,1
	Sohbet	15	3,0
	Sosyal Medya	147	29,2
	Diğer	11	2,2
Akıllı Telefon	Var	239	47,5
	Yok	264	52,5
Akıllı Telefon İnterneti	Var	196	39,0
	Yok	304	60,4

503 ortaokul öğrencisinin katıldığı araştırma verilerine göre, evde internete bağlı bilgisayarım var diyenler %68,2'lik orana sahip ve bu öğrencilerden bilgisayarı odasında olanlar oranı %34'tür. Bilgisayarında koruma (filtreleme) programı olanlar %20,1, internete bağlı iken aile büyüklerinden birisi yanında olanlar (bazen de dahil) ise %46,2'dir. İnterneti günlük 1 saatten az kullanıyorum diyenler %40,4, haftalık kullanım durumu olarak ise 3 saatten fazla diyenler %42,5'tir. Bağlantı yeri olarak %48,7 ile ev, %27'lik oranla cep telefonu kullanılmaktadır. Öğrencilerin %37,4'ü interneti ödev, %29,2'si sosyal medya amaçlı kullandığını belirtmiştir. Akıllı telefonu olan öğrenci oranı %47,5, akıllı telefonunda internet kullanan öğrenci ise %39'dur.

4.2 Senaryo Değerlendirme Sonuçları

Öğrencilerin senaryo sorularına verdikleri cevaplar, frekans ve yüzde değerleri olarak Çizelge 4.2'de görülmektedir.

Çizelge 4.2 Senaryo Veri Analizi Dağılımı.

Senaryo	Kesinlikle Yanlış		Yanlış		Karasızım		Doğru		Kesinlikle Doğru	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Senaryo-1	184	36,6	179	35,6	65	12,9	57	11,3	18	3,6
Senaryo-2	14	2,8	39	7,8	100	19,9	207	41,2	143	28,4
Senaryo-3	171	34,0	150	29,8	88	17,5	57	11,3	37	7,4
Senaryo-4	220	43,7	117	23,3	107	21,3	41	8,2	18	3,6

Çizelge 4.2 (Devam) Senaryo Veri Analizi Dağılımı.

Senaryo-5	52	10,3	129	25,6	179	35,6	119	23,7	24	4,8
Senaryo-6	435	86,5	47	9,3	3	0,6	8	1,6	10	2,0
Senaryo-7	45	8,9	16	3,2	14	2,8	59	11,7	369	73,4
Senaryo-8	218	43,3	108	21,5	110	21,9	41	8,2	26	5,2
Senaryo-9	32	6,4	17	3,4	22	4,4	138	27,4	294	58,4
Senaryo-10	330	65,6	80	15,9	26	5,2	28	5,6	39	7,8
Senaryo-11	44	8,7	29	5,8	25	5,0	116	23,1	289	57,5
Senaryo-12	60	11,9	46	9,1	60	11,9	149	29,6	188	37,4
Senaryo-13	137	27,2	170	33,8	122	24,3	56	11,1	18	3,6
Senaryo-14	73	14,5	124	24,7	114	22,7	108	21,5	84	16,7
Senaryo-15	14	2,8	31	6,2	24	4,8	142	28,2	292	58,1
Senaryo-16	39	7,8	76	15,1	120	23,9	179	35,6	89	17,7
Senaryo-17	17	3,4	30	6,0	63	12,5	172	34,2	221	43,9
Senaryo-18	407	80,9	65	12,9	14	2,8	7	1,4	10	2,0
Senaryo-19	236	46,9	151	30,0	77	15,3	24	4,8	15	3,0
Senaryo-20	32	6,4	52	10,3	67	13,3	131	26,0	221	43,9
Senaryo-21	24	4,8	14	2,8	41	8,2	135	26,8	289	57,5

Çizelge 4.2’de 503 kişilik öğrenci grubunun, senaryo kısa filmlerine verdikleri cevaplara bakıldığında; Senaryo-1’de 184 kişi (%36,6) “kesinlikle yanlış” ve 179 kişi (%35,6) “yanlış” cevabını verdikleri görülmektedir. Senaryo-2’de 143 kişi (%28,4) “kesinlikle doğru” ve 207 kişi (%41,2) “doğru” cevabını seçmişlerdir. Senaryo-3’de 171 kişi (%34,0) “kesinlikle yanlış”, 150 kişi (%29,8) “yanlış” cevabını verdikleri görülmektedir. Senaryo-4’de 220 kişi (%43,7) “kesinlikle yanlış” ve 117 kişi (%23,3) “yanlış” cevabını verdikleri görülmektedir. Senaryo-5’de 129 kişi (%25,6) “yanlış” ve 179 kişi (%35,6) “kararsızım”, 119 kişi ise (%23,7) “doğru” cevabını verdikleri görülmektedir. Senaryo-6’de 435 kişinin (%86,5) “kesinlikle yanlış” cevabını verdiği görülmektedir. Senaryo-7’de 369 kişinin (%73,4) “kesinlikle doğru” cevabını verdiği belirlenmiştir. Senaryo-8’de 218 kişi (%43,3) “kesinlikle yanlış” ve 108 kişi (%21,5) “yanlış” cevabını verdikleri görülmektedir. Senaryo-9’de 294 kişi (%58,4) “kesinlikle doğru” ve 138 kişi (%27,4) “doğru” cevabını seçmişlerdir. Senaryo-10’de 330 kişinin (%65,6) “kesinlikle yanlış” cevabını verdiği görülmektedir. Senaryo-11’de 289 kişinin (%57,5) “kesinlikle doğru” cevabını verdiği belirlenmiştir. Senaryo-12’de 188 kişi (%37,4) “kesinlikle doğru” ve 149 kişi (%29,6) “doğru” cevabını vermişlerdir. Senaryo-

13’de 137 kişi (%27,2) “kesinlikle yanlış”, 170 kişi (%33,8) “yanlış” cevabını verdikleri görülmektedir. Senaryo-14’de 124 kişi (%24,7) “yanlış” ve 114 kişi (%22,7) “kararsızım”, 108 kişi ise (%21,5) “doğru” cevabını verdikleri görülmektedir. Senaryo-15’de 292 kişinin (%58,1) “kesinlikle doğru” cevabını verdiği belirlenmiştir. Senaryo-16’de 89 kişi (%17,7) “kesinlikle doğru” ve 179 kişi (%35,6) “doğru” cevabını seçmişlerdir. Senaryo-17’de 221 kişi (%43,9) “kesinlikle doğru” ve 172 kişi (%34,2) “doğru” cevabını seçmişlerdir. Senaryo-18’de 407 kişinin (%80,9) “kesinlikle yanlış” cevabını verdiği görülmektedir. Senaryo-19’de 236 kişi (%46,9) “kesinlikle yanlış”, 151 kişi (%30,0) “yanlış” cevabını verdikleri görülmektedir. Senaryo-20’de 221 kişi (%43,9) “kesinlikle doğru” ve 131 kişi (%26,0) “doğru” cevabını seçmişlerdir. Senaryo-21’de 289 kişinin (%57,5) “kesinlikle doğru” cevabını verdiği belirlenmiştir.

Öğrencilerin Senaryo-6 için %95,8’lik ve Senaryo-18 için %93,8’lik kısmı, cevaplardan yanlış seçeneklerine yöneldikleri görülmektedir. Cevaplardan doğru seçeneklerine yönelen öğrenciler ise Senaryo-7’de %85,1’lik, Senaryo-9’da %85,8’lik ve Senaryo-15’de ise %86,3’lük yüzdeye sahip oldukları görülmektedir. Senaryo-5 ve Senaryo-14’de ise verilen cevaplarda kararsız dağılım gösterdikleri belirlenmiştir.

Öğrencilerin internet güvenliği hakkındaki bilinçli davranışlarını seçme konusunda puanlama yapmak için, anketteki olumsuz davranış sergilenen senaryoların (Senaryo-1, Senaryo-2, Senaryo-3, Senaryo-4, Senaryo-5, Senaryo-6, Senaryo-8, Senaryo-10, Senaryo-13, Senaryo-14, Senaryo-16, Senaryo-18, Senaryo-19) puanlaması ters çevrilerek öğrencilerin ortalama puanı hesaplanmıştır.

Çizelge 4.3 Genel Ortalama Puan Dağılımı.

<i>Değişken</i>	<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>
Puan Ort.	503	3,85	,43014

Analiz sonucunda ortalama puan 3,85’tir. Bu puan öğrencilerin bilinç düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. (1= En Düşük, 5= En yüksek)

Çizelge 4.4 Genel Ortalamanın Cinsiyet Değişkenine Dağılımı.

<i>Değişken</i>		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Cinsiyet	Kadın	255	3,90	,37717	2,460	,014*
	Erkek	248	3,81	,47460		

*p<0,05

Çizelge 4.4'te görüldüğü gibi yapılan t-testi sonuçlarına göre, cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin değerlendirmelerinde istatistiksel olarak anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir.

Çizelge 4.4'te göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklarda, kadınların erkeklere göre senaryo davranışları değerlendirme puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Yani kız öğrencilerin bilinç seviyesinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.5 Genel Ortalamanın Sınıf Değişkenleri Dağılımına Göre ANOVA Sonuçları.

<i>Değişken</i>		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Sınıf	Gruplar Arası	1,570	3	,523	2,860	,036*
	Gruplar İçi	91,309	499	,183		
	Toplam	92,879	502			

*p<0,05

Çizelge 4.5'te görüldüğü üzere farklı sınıf kategorilerinde öğrencilerin verdiği cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmiştir.

Çizelge 4.5'e göre, sınıflar arası farklılıkların belirlenmesi için yapılan Tukey testi sonucuna göre, 6. sınıf ortalamasında 8. sınıf ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür. 6. sınıf öğrencileri 8. sınıf öğrencilerine göre daha bilinçli internet kullandıklarını göstermektedir.

Çizelge 4.6 Genel Ortalamanın Okul Değişkenleri Dağılımına Göre ANOVA Sonuçları.

<i>Değişken</i>		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	Gruplar Arası	4,431	4	1,108	6,237	,000*
Okul	Gruplar İçi	88,448	498	,178		
	Toplam	92,879	502			

*p<0,05

Çizelge 4.6’da görüldüğü üzere farklı okul öğrencilerin verdiği cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmiştir.

Çizelge 4.6’ya göre, sınıflar arası farklılıkların belirlenmesi için yapılan Tukey testi sonucuna göre, A ortaokulu öğrencilerinin C, D, E ortaokulları öğrencileri ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu görülmüştür. A ortaokulu öğrencilerinin diğer okullara göre yanlışa yakın değerlendirmeler yaptığı söylenebilir.

4.3 Senaryo Cevapları Ayrıntılı Analizi

Öğrencilerin senaryo kısa filmlerine verdiği cevaplar cinsiyet, sınıf, okul, kullandığı yer, haftalık kullanım saati, günlük kullanım saati, bilgisayar durumu, filtreleme program, oda, denetimli internet kullanım durumu, kullanım amacı, akıllı telefon ölçütleri açısından t-testi ve F-testi (ANOVA) analiz teknikleri kullanılarak incelenmeye çalışılmıştır.

Çizelge 4.7 Senaryo Cinsiyet Değişkeni Dağılımı.

<i>Senaryo</i>		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Senaryo-1	Kadın	255	1,96	1,026	-2,783	,006*
	Erkek	248	2,24	1,202		
Senaryo-2	Kadın	255	3,85	,952	,091	,927
	Erkek	248	3,84	1,070		
Senaryo-3	Kadın	255	2,29	1,234	,144	,886
	Erkek	248	2,27	1,262		
Senaryo-4	Kadın	255	2,05	1,109	,105	,917
	Erkek	248	2,04	1,173		
Senaryo-5	Kadın	255	2,91	1,003	,811	,418
	Erkek	248	2,83	1,078		

Çizelge 4.7 (Devam) Senaryo Cinsiyet Değişkeni Dağılımı.

Senaryo-6	Kadın	255	1,24	,729	,330	,741
	Erkek	248	1,22	,722		
Senaryo-7	Kadın	255	4,58	1,012	3,742	,000*
	Erkek	248	4,17	1,423		
Senaryo-8	Kadın	255	2,05	1,188	-,995	,320
	Erkek	248	2,16	1,209		
Senaryo-9	Kadın	255	4,36	1,070	1,593	,112
	Erkek	248	4,20	1,170		
Senaryo-10	Kadın	255	1,59	1,093	-2,698	,007*
	Erkek	248	1,89	1,380		
Senaryo-11	Kadın	255	4,24	1,244	1,717	,087
	Erkek	248	4,05	1,300		
Senaryo-12	Kadın	255	3,68	1,310	-,589	,556
	Erkek	248	3,75	1,415		
Senaryo-13	Kadın	255	2,34	1,074	,771	,441
	Erkek	248	2,26	1,113		
Senaryo-14	Kadın	255	2,86	1,274	-2,607	,009*
	Erkek	248	3,17	1,329		
Senaryo-15	Kadın	255	4,40	,966	1,579	,115
	Erkek	248	4,25	1,051		
Senaryo-16	Kadın	255	3,30	1,132	-2,061	,040*
	Erkek	248	3,51	1,197		
Senaryo-17	Kadın	255	4,10	1,064	,185	,854
	Erkek	248	4,08	1,036		
Senaryo-18	Kadın	255	1,26	,757	-1,285	,199
	Erkek	248	1,35	,781		
Senaryo-19	Kadın	255	1,78	1,008	-2,039	,042*
	Erkek	248	1,96	1,051		
Senaryo-20	Kadın	255	3,86	1,247	-,907	,365
	Erkek	248	3,96	1,246		
Senaryo-21	Kadın	255	4,27	1,065	-,509	,611
	Erkek	248	4,32	1,045		

*p<0,05 değeri istatistiksel olarak ortalamalar arasındaki önemli farklılıkları göstermektedir.

Çizelge 4.7’de görüldüğü gibi yapılan t-testi sonuçlarına göre, Senaryo-1, Senaryo-7, Senaryo-10, Senaryo-14, Senaryo-16, Senaryo-19’da öğrencilerin değerlendirmelerinin cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir.

Çizelge 4.7'ye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklarda, kadınların erkeklere göre Senaryo-1, Senaryo-10, Senaryo-14 ve Senaryo-19'daki davranışları yanlışa daha yakın yorumladıkları, Senaryo-7'deki davranışı doğruya daha yakın yorumladıkları görülmektedir. Senaryo-16'daki davranışı ise kadınların erkeklere göre doğruya daha uzak yorumladıkları söylenebilmektedir.

Çizelge 4.8 Sınıf Ölçütüne Göre ANOVA Sonuçları.

<i>Değişken</i>		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Senaryo-1	Gruplar Arası	61,539	3	20,513	17,874	,000*
	Gruplar İçi	572,688	499	1,148		
	Toplam	634,227	502			
Senaryo-2	Gruplar Arası	40,763	3	13,588	14,351	,000*
	Gruplar İçi	472,450	499	,947		
	Toplam	513,213	502			
Senaryo-3	Gruplar Arası	7,362	3	2,454	1,585	,192
	Gruplar İçi	772,550	499	1,548		
	Toplam	779,913	502			
Senaryo-4	Gruplar Arası	4,564	3	1,521	1,173	,320
	Gruplar İçi	647,384	499	1,297		
	Toplam	651,948	502			
Senaryo-5	Gruplar Arası	5,202	3	1,734	1,608	,187
	Gruplar İçi	538,138	499	1,078		
	Toplam	543,340	502			
Senaryo-6	Gruplar Arası	,258	3	,086	,163	,921
	Gruplar İçi	263,527	499	,528		
	Toplam	263,785	502			
Senaryo-7	Gruplar Arası	13,333	3	4,444	2,886	0,035*
	Gruplar İçi	768,401	499	1,540		
	Toplam	781,734	502			
Senaryo-8	Gruplar Arası	5,064	3	1,688	1,117	,318
	Gruplar İçi	715,561	499	1,434		
	Toplam	720,624	502			
Senaryo-9	Gruplar Arası	3,614	3	1,205	,957	,413
	Gruplar İçi	628,298	499	1,259		
	Toplam	631,913	502			

Çizelge 4.8 (Devam) Sınıf Ölçütüne Göre ANOVA Sonuçları.

	Gruplar Arası	28,932	3	9,644	6,366	,000*
Senaryo-10	Gruplar İçi	755,951	499	1,515		
	Toplam	784,883	502			
	Gruplar Arası	3,998	3	1,333	,820	,483
Senaryo-11	Gruplar İçi	811,115	499	1,625		
	Toplam	815,113	502			
	Gruplar Arası	3,790	3	1,263	,680	,565
Senaryo-12	Gruplar İçi	926,986	499	1,858		
	Toplam	930,775	502			
	Gruplar Arası	15,816	3	5,272	4,506	,004*
Senaryo-13	Gruplar İçi	583,854	499	1,170		
	Toplam	599,670	502			
	Gruplar Arası	18,264	3	6,088	3,609	,013*
Senaryo-14	Gruplar İçi	841,665	499	1,687		
	Toplam	859,928	502			
	Gruplar Arası	6,700	3	2,233	2,203	,087
Senaryo-15	Gruplar İçi	505,829	499	1,014		
	Toplam	512,529	502			
	Gruplar Arası	9,554	3	3,185	2,352	,071
Senaryo-16	Gruplar İçi	675,520	499	1,354		
	Toplam	685,074	502			
	Gruplar Arası	1,227	3	,409	,370	,775
Senaryo-17	Gruplar İçi	551,382	499	1,105		
	Toplam	552,608	502			
	Gruplar Arası	4,417	3	1,472	2,512	,058
Senaryo-18	Gruplar İçi	292,434	499	,586		
	Toplam	296,851	502			
	Gruplar Arası	7,285	3	2,428	2,295	,077
Senaryo-19	Gruplar İçi	528,054	499	1,058		
	Toplam	535,340	502			
	Gruplar Arası	28,208	3	9,403	6,243	,000*
Senaryo-20	Gruplar İçi	751,585	499	1,506		
	Toplam	779,793	502			
	Gruplar Arası	2,536	3	,845	,759	,518
Senaryo-21	Gruplar İçi	555,918	499	1,114		
	Toplam	558,453	502			

*p<0,05

Çizelge 4.8’de görüldüğü üzere Senaryo-1, Senaryo-2, Senaryo-7, Senaryo-10, Senaryo-

13, Senaryo-14 ve Senaryo-20'e verilen cevaplarda sınıf değişkeni bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmiştir.

Çizelge 4.8'e göre, sınıflar arası farklılıkların belirlenmesi için yapılan Tukey testi sonucuna göre, Senaryo-1 için 5. sınıf ortalamasında 6, 7 ve 8. sınıf ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve 5. sınıfların Senaryo-1'i yanlışa daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-2'de 6. sınıf ortalamasında 5, 7 ve 8. sınıf ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve 6. sınıfların doğruya daha uzak değerlendirdikleri söylenebilir. Senaryo-10 için 5. sınıfların 7. sınıflara göre ortalamalarının anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. 5. sınıfların 7. sınıflara göre Senaryo-10'u daha yanlışa yakın yorumladıkları değerlendirilebilir. Senaryo-13'de 7. sınıfların 5. sınıflara göre ortalamalarında anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. 7. sınıfların 5. sınıflara göre Senaryo-13'ü daha yanlışa daha yakın yorumladıkları değerlendirilebilir. Senaryo-14'de 6. sınıfların 7. sınıflar ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. 6. sınıfların 7. sınıflara göre Senaryo-14'ü daha yanlışa yakın yorumladıkları değerlendirilebilir. Senaryo-20'de 6.ortalamasının ve 7. sınıf ortalamasının 5. sınıf ortalaması göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu değerlendirilebilir. 6. ve 7. sınıfların 5. sınıflara göre doğruya daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-7'de ise F-testinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmasına rağmen, Tukey testinde anlamlı bir farklılık görülememektedir.

Çizelge 4.9 Okul Ölçütüne İlişkin F-testi (ANOVA) Dağılımı.

<i>Değişken</i>		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Senaryo-1	Gruplar Arası	25,740	4	6,435	5,267	,000*
	Gruplar İçi	608,486	498	1,222		
	Toplam	634,227	502			
Senaryo-2	Gruplar Arası	20,635	4	5,159	5,215	,000*
	Gruplar İçi	492,578	498	,989		
	Toplam	513,213	502			
Senaryo-3	Gruplar Arası	113,323	4	28,331	21,165	,000*
	Gruplar İçi	666,590	498	1,339		
	Toplam	779,913	502			

Çizelge 4.9 (Devam) Okul Ölçütüne İlişkin F-testi (ANOVA) Dağılımı.

	Gruplar Arası	78,257	4	19,564	16,983	,000*
Senaryo-4	Gruplar İçi	573,691	498	1,152		
	Toplam	651,948	502			
	Gruplar Arası	42,637	4	10,659	10,602	,000*
Senaryo-5	Gruplar İçi	500,703	498	1,005		
	Toplam	543,340	502			
	Gruplar Arası	8,693	4	2,173	4,243	,002*
Senaryo-6	Gruplar İçi	255,092	498	,512		
	Toplam	263,785	502			
	Gruplar Arası	,647	4	,162	,103	,981
Senaryo-7	Gruplar İçi	781,087	498	1,568		
	Toplam	781,734	502			
	Gruplar Arası	33,876	4	8,469	6,141	,000*
Senaryo-8	Gruplar İçi	686,748	498	1,379		
	Toplam	720,624	502			
	Gruplar Arası	22,344	4	5,586	4,564	,001*
Senaryo-9	Gruplar İçi	609,568	498	1,224		
	Toplam	631,913	502			
	Gruplar Arası	54,926	4	13,732	9,368	,000*
Senaryo-10	Gruplar İçi	729,957	498	1,466		
	Toplam	784,883	502			
	Gruplar Arası	10,757	4	2,689	1,665	,157
Senaryo-11	Gruplar İçi	804,357	498	1,615		
	Toplam	815,113	502			
	Gruplar Arası	18,405	4	4,601	2,511	,041*
Senaryo-12	Gruplar İçi	912,371	498	1,832		
	Toplam	930,775	502			
	Gruplar Arası	26,127	4	6,532	5,671	,000*
Senaryo-13	Gruplar İçi	573,543	498	1,152		
	Toplam	599,670	502			
	Gruplar Arası	37,638	4	9,409	5,699	,000*
Senaryo-14	Gruplar İçi	822,291	498	1,651		
	Toplam	859,928	502			
	Gruplar Arası	7,118	4	1,779	1,753	,137
Senaryo-15	Gruplar İçi	505,411	498	1,015		
	Toplam	512,529	502			

Çizelge 4.9 (Devam) Okul Ölçütüne İlişkin F-testi (ANOVA) Dağılımı.

	Gruplar Arası	33,837	4	8,459	6,469	,000*
Senaryo-16	Gruplar İçi	651,237	498	1,308		
	Toplam	685,074	502			
	Gruplar Arası	46,755	4	11,689	11,507	,000*
Senaryo-17	Gruplar İçi	505,853	498	1,016		
	Toplam	552,608	502			
	Gruplar Arası	9,577	4	2,394	4,151	,003*
Senaryo-18	Gruplar İçi	287,274	498	,577		
	Toplam	296,851	502			
	Gruplar Arası	17,917	4	4,479	4,311	,002*
Senaryo-19	Gruplar İçi	517,423	498	1,039		
	Toplam	535,340	502			
	Gruplar Arası	53,611	4	13,403	9,191	,000*
Senaryo-20	Gruplar İçi	726,182	498	1,458		
	Toplam	779,793	502			
	Gruplar Arası	14,680	4	3,670	3,361	,010*
Senaryo-21	Gruplar İçi	543,774	498	1,092		
	Toplam	558,453	502			

*p<0,05

Çizelge 4.9’da görüldüğü gibi, Senaryo-7, Senaryo-11 ve Senaryo-15 hariç tüm senaryolarda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar görülmektedir.

Çizelge 4.9’a göre, okullar arası farklılıkların belirlenmesi için yapılan Tukey testi analizi sonuçlarına göre, Senaryo-1 için D ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının A, C ve E ortaokullarının ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu söylenebilir. Senaryo-1’de D ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre yanlışa daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-2 için B ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının C ortaokulu öğrencilerinin ortalamasına ve D ortaokulu öğrencilerinin ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. Senaryo-2’de B ortaokulunun öğrencilerinin diğer okulların öğrencilerine göre doğruya daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-3 için D ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının diğer ortaokullarının öğrencilerinin ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. Senaryo-3’de D ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre yanlışa daha yakın yorumladıkları değerlendirilebilir. Senaryo-4 ve Senaryo-5 için

A ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının diğer ortaokul öğrencilerinin ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu söylenebilir. Senaryo-4 ve Senaryo-5'te A ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre yalnızca daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-6 için B ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının E, C ve D ortaokulları öğrencileri ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu söylenebilir. Senaryo-6'da B ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre yalnızca daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-8 için D ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının A öğrencilerinin ortalamalarına ve B ortaokulları öğrencilerinin ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. Senaryo-8'de D ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre yalnızca daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-9 için D ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının A, B ve C ortaokullarının öğrencilerinin ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu söylenebilir. Senaryo-9'da D ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre doğruya daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-10 için A ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının D ortaokulu öğrencilerinin ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. Senaryo-10'da A ortaokulu öğrencilerinin D ortaokulu öğrencilerine göre yalnızca daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-12 için D ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının B ortaokulu öğrencilerinin ortalamasına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu söylenebilir. Senaryo-12'de D ortaokulu öğrencilerinin B ortaokulu öğrencilerine göre doğruya daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-13 için C ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının A ve B ortaokullarının öğrencilerinin ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. Senaryo-13'de C ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre yalnızca daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-14 için E ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının D ortaokulu öğrencilerinin ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. Senaryo-14'te E ortaokulu öğrencilerinin D ortaokulu öğrencilerine göre yalnızca daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-16 için B ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının A, D ve E ortaokullarının öğrencilerinin ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. Senaryo-16'da B ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre doğrudan daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-17 için D ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının A, B ve E ortaokullarının öğrencilerinin ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde yüksek

olduğu söylenebilir. Senaryo-17’de D ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre doğruya daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-18 için C ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının E ve B ortaokullarının öğrencilerinin ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. Senaryo-18’de C ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre yanlışa daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-19 için C ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının A ve D ortaokullarının öğrencilerinin ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. Senaryo-19’da C ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre yanlışa daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-20 için A ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının diğer ortaokulların öğrencilerinin ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. Senaryo-20’de A ortaokulu öğrencilerinin diğer okulların öğrencilerine göre doğruya daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-21 için B ortaokulu öğrencilerinin ortalamasının C ve D ortaokullarının öğrencilerinin ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu söylenebilir. B ortaokulu öğrencilerinin diğer okul öğrencilerine göre doğruya daha uzak yorumladıkları söylenebilir.

Çizelge 4.10 İnternete Bağlı Bilgisayar Durumuna İlişkin Verilerin Dağılımı.

Senaryo		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Senaryo-1	Evet	343	2,20	1,170	2,969	,003*
	Hayır	160	1,88	,987		
Senaryo-2	Evet	343	3,88	1,014	1,185	,237
	Hayır	160	3,77	1,005		
Senaryo-3	Evet	343	2,20	1,241	-2,223	,027*
	Hayır	160	2,46	1,243		
Senaryo-4	Evet	343	1,90	1,068	-4,421	,000*
	Hayır	160	2,37	1,222		
Senaryo-5	Evet	343	2,78	,999	-2,873	,004*
	Hayır	160	3,06	1,103		
Senaryo-6	Evet	343	1,20	,688	-1,691	,091
	Hayır	160	1,31	,795		
Senaryo-7	Evet	343	4,40	1,243	,752	,453
	Hayır	160	4,31	1,260		
Senaryo-8	Evet	343	1,99	1,216	-3,182	,002*
	Hayır	160	2,35	1,123		

Çizelge 4.10 (Devam) İnternete Bağlı Bilgisayar Durumuna İlişkin Verilerin Dağılımı.

Senaryo-9	Evet	343	4,39	1,059	3,201	,001*
	Hayır	160	4,05	1,217		
Senaryo-10	Evet	343	1,84	1,341	2,566	,011*
	Hayır	160	1,53	1,003		
Senaryo-11	Evet	343	4,27	1,152	3,226	,001*
	Hayır	160	3,88	1,472		
Senaryo-12	Evet	343	3,80	1,284	2,202	,028*
	Hayır	160	3,52	1,500		
Senaryo-13	Evet	343	2,22	1,094	-2,373	,018*
	Hayır	160	2,47	1,075		
Senaryo-14	Evet	343	3,05	1,298	,944	,346
	Hayır	160	2,93	1,332		
Senaryo-15	Evet	343	4,34	1,024	,300	,764
	Hayır	160	4,31	,984		
Senaryo-16	Evet	343	3,46	1,154	1,607	,109
	Hayır	160	3,28	1,193		
Senaryo-17	Evet	343	4,24	,976	4,554	,000*
	Hayır	160	3,79	1,135		
Senaryo-18	Evet	343	1,29	,769	-,748	,455
	Hayır	160	1,34	,769		
Senaryo-19	Evet	343	1,86	,056	-,185	,854
	Hayır	160	1,88	,081		
Senaryo-20	Evet	343	4,05	,065	3,764	,000*
	Hayır	160	3,61	,102		
Senaryo-21	Evet	343	4,39	,054	3,120	,002*
	Hayır	160	4,08	,091		

* $p < 0,05$ değeri istatistiksel olarak ortalamalar arasındaki önemli farklılıkları göstermektedir.

Çizelge 4.10’da görüldüğü gibi yapılan t-testi sonuçlarına göre, Senaryo-1, Senaryo-3, Senaryo-4, Senaryo-5, Senaryo-8, Senaryo-9, Senaryo-10, Senaryo-11, Senaryo-12, Senaryo-13, Senaryo-17, Senaryo-20 ve Senaryo-21’de öğrencilerin değerlendirme-lerinin evinde internete bağlı bilgisayar olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir.

Çizelge 4.10’a göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklarda, evinde internete bağlı bilgisayarı olan öğrenciler Senaryo-3, Senaryo-4, Senaryo-5, Senaryo-8 ve Senaryo-13’te yanlışa daha yakın yorumladıkları görülmektedir. Evinde internete bağlı

bilgisayarı olan öğrenciler Senaryo-9, Senaryo-11, Senaryo-12, Senaryo-17 ve Senaryo-20 ve Senaryo-21’de doğruya daha yakın yorumladıkları görülmektedir. Evinde internete bağlı bilgisayar olmayanlar ise Senaryo-1 ve Senaryo-10’da yanlışa daha yakın yorumladıkları belirlenmiştir.

Çizelge 4.11 Bilgisayarın Kendi Odasında Bulunma Durumuna Göre Dağılım.

<i>Senaryo</i>		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Senaryo-1	Evet	171	2,17	1,173	-260	,795
	Hayır	204	2,20	1,159		
Senaryo-2	Evet	171	3,91	1,039	,052	,959
	Hayır	204	3,91	,976		
Senaryo-3	Evet	171	2,27	1,324	,304	,761
	Hayır	204	2,24	1,193		
Senaryo-4	Evet	171	1,95	1,116	-,525	,600
	Hayır	204	2,01	1,142		
Senaryo-5	Evet	171	2,88	1,001	,884	,377
	Hayır	204	2,78	1,023		
Senaryo-6	Evet	171	1,26	,858	,890	,374
	Hayır	204	1,20	,596		
Senaryo-7	Evet	171	4,46	1,164	,990	,323
	Hayır	204	4,33	1,323		
Senaryo-8	Evet	171	2,01	1,178	,055	,956
	Hayır	204	2,00	1,210		
Senaryo-9	Evet	171	4,36	1,078	,713	,477
	Hayır	204	4,28	1,164		
Senaryo-10	Evet	171	1,91	1,376	1,223	,222
	Hayır	204	1,75	1,269		
Senaryo-11	Evet	171	4,23	1,139	,068	,946
	Hayır	204	4,23	1,231		
Senaryo-12	Evet	171	3,78	1,345	,276	,783
	Hayır	204	3,74	1,289		
Senaryo-13	Evet	171	2,19	1,006	-1,069	,286
	Hayır	204	2,31	1,169		
Senaryo-14	Evet	171	3,13	1,230	,736	,462
	Hayır	204	3,03	1,357		

Çizelge 4.11 (Devam) Bilgisayarın Kendi Odasında Bulunma Durumuna Göre Dağılım.

Senaryo-15	Evet	171	4,35	1,025	,337	,736
	Hayır	204	4,31	1,045		
Senaryo-16	Evet	171	3,51	1,145	,775	,439
	Hayır	204	3,42	1,148		
Senaryo-17	Evet	171	4,26	,961	1,587	,113
	Hayır	204	4,09	1,090		
Senaryo-18	Evet	171	1,32	,802	,408	,684
	Hayır	204	1,29	,736		
Senaryo-19	Evet	171	1,97	1,054	1,169	,243
	Hayır	204	1,84	1,053		
Senaryo-20	Evet	171	3,91	1,219	-1,329	,185
	Hayır	204	4,07	1,207		
Senaryo-21	Evet	171	4,36	1,021	,392	,695
	Hayır	204	4,31	1,087		

* $p < 0,05$ değeri istatistiksel olarak ortalamalar arasındaki önemli farklılıkları göstermektedir.

Çizelge 4.11’de görüldüğü gibi yapılan t-testi sonuçlarına göre, öğrencilerin odasında bilgisayar bulunma durumuna göre değerlendirmelerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Çizelge 4.12 Bilgisayarda Koruma Programı Olmasına İlişkin Verilerin Dağılımı.

Senaryo		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Senaryo-1	Evet	171	2,16	1,056	-,232	,817
	Hayır	204	2,19	1,198		
Senaryo-2	Evet	171	3,96	1,095	,598	,551
	Hayır	204	3,89	,970		
Senaryo-3	Evet	171	2,21	1,235	-,426	,671
	Hayır	204	2,27	1,261		
Senaryo-4	Evet	171	2,06	1,147	,784	,434
	Hayır	204	1,96	1,125		
Senaryo-5	Evet	171	2,77	1,038	-,631	,529
	Hayır	204	2,85	1,005		
Senaryo-6	Evet	171	1,33	1,001	1,622	,106
	Hayır	204	1,19	,593		
Senaryo-7	Evet	171	4,26	1,398	-1,212	,226
	Hayır	204	4,43	1,197		

Çizelge 4.12 (Devam) Bilgisayarda Koruma Programı Olmasına İlişkin Verilerin Dağılımı.

Senaryo-8	Evet	171	1,89	1,148	-1,179	,239
	Hayır	204	2,05	1,208		
Senaryo-9	Evet	171	4,30	1,136	-,184	,854
	Hayır	204	4,32	1,122		
Senaryo-10	Evet	171	1,73	1,264	-790	,430
	Hayır	204	1,85	1,340		
Senaryo-11	Evet	171	4,34	1,061	1,089	,277
	Hayır	204	4,19	1,231		
Senaryo-12	Evet	171	3,77	1,413	,134	,894
	Hayır	204	3,75	1,277		
Senaryo-13	Evet	171	2,25	1,108	-,034	,973
	Hayır	204	2,25	1,095		
Senaryo-14	Evet	171	2,99	1,315	-,716	,474
	Hayır	204	3,10	1,296		
Senaryo-15	Evet	171	4,30	1,109	-,321	,748
	Hayır	204	4,34	1,007		
Senaryo-16	Evet	171	3,41	1,097	-,487	,627
	Hayır	204	3,47	1,161		
Senaryo-17	Evet	171	4,22	1,055	,623	,534
	Hayır	204	4,14	1,037		
Senaryo-18	Evet	171	1,34	,852	,501	,617
	Hayır	204	1,29	,733		
Senaryo-19	Evet	171	1,79	1,023	-1,251	,212
	Hayır	204	1,95	1,062		
Senaryo-20	Evet	171	4,03	1,220	,365	,715
	Hayır	204	3,98	1,213		
Senaryo-21	Evet	171	4,50	,867	1,836	,067
	Hayır	204	4,27	1,113		

*p<0,05 değeri istatistiksel olarak ortalamalar arasındaki önemli farklılıkları göstermektedir.

Çizelge 4.12’de görüldüğü gibi yapılan t-testi sonuçlarına göre senaryolarda öğrencilerin bilgisayarında koruma programı bulunma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Çizelge 4.13 İnternet Kullanırken Aile Büyüklerinden Biri Yanında Bulunma Durumuna Göre ANOVA Sonuçları.

<i>Değişken</i>		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Senaryo-1	Gruplar Arası	10,020	2	5,010	3,751	,024*
	Gruplar İçi	495,502	371	1,336		
	Toplam	505,521	373			
Senaryo-2	Gruplar Arası	9,902	2	4,951	5,021	,007*
	Gruplar İçi	365,823	371	,986		
	Toplam	375,725	373			
Senaryo-3	Gruplar Arası	,390	2	,195	,124	,883
	Gruplar İçi	583,452	371	1,573		
	Toplam	583,842	373			
Senaryo-4	Gruplar Arası	9,126	2	4,563	3,619	,028*
	Gruplar İçi	467,807	371	1,261		
	Toplam	476,933	373			
Senaryo-5	Gruplar Arası	2,375	2	1,188	1,168	,312
	Gruplar İçi	377,346	371	1,017		
	Toplam	379,722	373			
Senaryo-6	Gruplar Arası	,828	2	,414	,780	,459
	Gruplar İçi	196,854	371	,531		
	Toplam	197,682	373			
Senaryo-7	Gruplar Arası	3,718	2	1,859	1,179	,309
	Gruplar İçi	584,838	371	1,576		
	Toplam	588,556	373			
Senaryo-8	Gruplar Arası	,224	2	,112	,078	,925
	Gruplar İçi	530,709	371	1,430		
	Toplam	530,933	373			
Senaryo-9	Gruplar Arası	3,879	2	1,940	1,535	,217
	Gruplar İçi	468,891	371	1,264		
	Toplam	472,770	373			
Senaryo-10	Gruplar Arası	16,672	2	8,336	4,880	,008*
	Gruplar İçi	633,681	371	1,708		
	Toplam	650,353	373			
Senaryo-11	Gruplar Arası	10,785	2	5,393	3,875	,022*
	Gruplar İçi	516,348	371	1,392		
	Toplam	527,134	373			

Çizelge 4.13 (Devam) İnternet Kullanırken Aile Büyüklerinden Biri Yanında Bulunma Durumuna Göre ANOVA Sonuçları.

	Gruplar Arası	3,083	2	1,542	,893	,410
Senaryo-12	Gruplar İçi	640,286	371	1,726		
	Toplam	643,369	373			
	Gruplar Arası	,647	2	,324	,268	,765
Senaryo-13	Gruplar İçi	448,711	371	1,209		
	Toplam	449,358	373			
	Gruplar Arası	5,213	2	2,606	1,554	,213
Senaryo-14	Gruplar İçi	622,381	371	1,678		
	Toplam	627,594	373			
	Gruplar Arası	3,268	2	1,634	1,527	,218
Senaryo-15	Gruplar İçi	396,935	371	1,070		
	Toplam	400,203	373			
	Gruplar Arası	17,192	2	8,596	6,761	,001*
Senaryo-16	Gruplar İçi	471,707	371	1,271		
	Toplam	488,898	373			
	Gruplar Arası	8,100	2	4,050	3,785	,024*
Senaryo-17	Gruplar İçi	396,951	371	1,070		
	Toplam	405,051	373			
	Gruplar Arası	2,911	2	1,456	2,496	,084
Senaryo-18	Gruplar İçi	216,340	371	,583		
	Toplam	219,251	373			
	Gruplar Arası	26,048	2	13,024	12,464	,000*
Senaryo-19	Gruplar İçi	387,677	371	1,045		
	Toplam	413,725	373			
	Gruplar Arası	1,508	2	,754	,510	,601
Senaryo-20	Gruplar İçi	548,481	371	1,478		
	Toplam	549,989	373			
	Gruplar Arası	6,282	2	3,141	2,849	,059
Senaryo-21	Gruplar İçi	408,940	371	1,102		
	Toplam	415,222	373			

*p<0,05

Çizelge 4.13'te görüldüğü üzere Senaryo-1, Senaryo-2, Senaryo-4, Senaryo-10, Senaryo-11, Senaryo-16, Senaryo-17 ve Senaryo-19'a verilen cevaplarda internet kullanırken aile büyüklerinden biri yanında bulunma bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmiştir.

Çizelge 4.13'e göre, internet kullanırken aile büyüklerinden biri yanında bulunma bakımından farklılıkların belirlenmesi için yapılan Tukey testi sonucuna göre, Senaryo-1 için "bazen" ortalamasında "hayır" ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve bu davranışı "bazen" değerlendiren öğrencilerin yanlışa daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-2 için "evet" ortalamasında "hayır" ve "bazen" ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve bu davranışı "evet" yorumlayan öğrencilerin diğerlerine göre doğruya daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-10 için "bazen" ortalamasında "hayır" ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve bu davranışı "bazen" değerlendiren öğrencilerin yanlışa daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-11 için "evet" ortalamasında "hayır" ve "bazen" ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu ve bu davranışı "evet" değerlendiren öğrencilerin diğerlerine göre doğruya daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-16 için "hayır" ortalamasında "evet" ve "bazen" ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu ve bu davranışı "hayır" değerlendiren öğrencilerin diğerlerine göre doğruya daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-19 için "hayır" ortalamasında "evet" ve "bazen" ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu ve "hayır" değerlendiren öğrencilerin diğerlerine göre yanlışa daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-4 ve Senaryo-17'de F-testinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmasına rağmen, Tukey testinde anlamlı bir farklılık söylenememektedir.

Çizelge 4.14 İnterneti Günlük Kullanım Saatine Göre ANOVA Sonuçları.

<i>Değişken</i>		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	Gruplar Arası	12,577	5	2,515	2,009	,076
Senaryo-1	Gruplar İçi	595,840	476	1,252		
	Toplam	608,417	481			
	Gruplar Arası	7,652	5	1,530	1,486	,193
Senaryo-2	Gruplar İçi	490,364	476	1,030		
	Toplam	498,017	481			
	Gruplar Arası	2,319	5	,464	,295	,916
Senaryo-3	Gruplar İçi	747,982	476	1,571		
	Toplam	750,301	481			

Çizelge 4.14 (Devam) İnterneti Günlük Kullanım Saatine Göre ANOVA Sonuçları.

	Gruplar Arası	8,850	5	1,770	1,366	,236
Senaryo-4	Gruplar İçi	616,853	476	1,296		
	Toplam	625,703	481			
	Gruplar Arası	1,651	5	,330	,300	,913
Senaryo-5	Gruplar İçi	523,630	476	1,100		
	Toplam	525,280	481			
	Gruplar Arası	3,633	5	,727	1,338	,247
Senaryo-6	Gruplar İçi	258,450	476	,543		
	Toplam	262,083	481			
	Gruplar Arası	2,861	5	,572	,364	,873
Senaryo-7	Gruplar İçi	749,141	476	1,574		
	Toplam	752,002	481			
	Gruplar Arası	3,313	5	,663	,457	,808
Senaryo-8	Gruplar İçi	689,411	476	1,448		
	Toplam	692,724	481			
	Gruplar Arası	14,074	5	2,815	2,243	,049*
Senaryo-9	Gruplar İçi	597,322	476	1,255		
	Toplam	611,396	481			
	Gruplar Arası	19,374	5	3,875	2,493	,030*
Senaryo-10	Gruplar İçi	739,746	476	1,554		
	Toplam	759,120	481			
	Gruplar Arası	10,541	5	2,108	1,285	,269
Senaryo-11	Gruplar İçi	781,146	476	1,641		
	Toplam	791,687	481			
	Gruplar Arası	6,172	5	1,234	,660	,654
Senaryo-12	Gruplar İçi	890,403	476	1,871		
	Toplam	896,575	481			
	Gruplar Arası	4,012	5	,802	,674	,644
Senaryo-13	Gruplar İçi	566,967	476	1,191		
	Toplam	570,979	481			
	Gruplar Arası	10,140	5	2,028	1,188	,314
Senaryo-14	Gruplar İçi	812,858	476	1,708		
	Toplam	822,998	481			
	Gruplar Arası	,964	5	,193	,188	,967
Senaryo-15	Gruplar İçi	487,244	476	1,024		
	Toplam	488,207	481			

Çizelge 4.14 (Devam) İnterneti Günlük Kullanım Saatine Göre ANOVA Sonuçları.

	Gruplar Arası	5,669	5	1,134	,814	,540
Senaryo-16	Gruplar İçi	662,556	476	1,392		
	Toplam	668,224	481			
	Gruplar Arası	3,847	5	,769	,690	,631
Senaryo-17	Gruplar İçi	530,570	476	1,115		
	Toplam	534,417	481			
	Gruplar Arası	,965	5	,193	,325	,898
Senaryo-18	Gruplar İçi	282,415	476	,593		
	Toplam	283,380	481			
	Gruplar Arası	5,809	5	1,162	1,068	,377
Senaryo-19	Gruplar İçi	517,685	476	1,088		
	Toplam	523,494	481			
	Gruplar Arası	7,919	5	1,584	1,020	,405
Senaryo-20	Gruplar İçi	739,245	476	1,553		
	Toplam	747,164	481			
	Gruplar Arası	2,988	5	,598	,521	,761
Senaryo-21	Gruplar İçi	546,349	476	1,148		
	Toplam	549,336	481			

*p<0,05

Çizelge 4.14’de görüldüğü üzere Senaryo-9 ve Senaryo-10’a verilen cevaplarda günlük internet kullanım süresi bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmiştir.

Çizelge 4.14’e göre, günlük internet kullanım süreleri bakımından farklılıkların belirlenmesi için yapılan Tukey testi sonucuna göre, Senaryo-9 için interneti hiç kullanmayan öğrencilerin ortalamasında “günde 1 saatten az” kullananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu görülmüştür. Senaryo-9’da interneti “günde 1 saatten az” kullanan öğrencilerin doğruya daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-10 için interneti hiç kullanmayan öğrencilerin ortalamasında “günde 3 saatten fazla” kullananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve interneti hiç kullanmayan öğrencilerin bu davranışı yanlışa daha yakın yorumladıkları söylenebilir.

Çizelge 4.15 İnterneti Haftalık Kullanım Saatine Göre ANOVA Sonuçları.

<i>Değişken</i>		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Senaryo-1	Gruplar Arası	12,393	5	2,479	1,951	,085
	Gruplar İçi	617,320	486	1,270		
	Toplam	629,713	491			
Senaryo-2	Gruplar Arası	4,421	5	,884	,863	,506
	Gruplar İçi	497,748	486	1,024		
	Toplam	502,169	491			
Senaryo-3	Gruplar Arası	4,979	5	,996	,631	,676
	Gruplar İçi	767,184	486	1,579		
	Toplam	772,163	491			
Senaryo-4	Gruplar Arası	12,880	5	2,576	2,015	,075
	Gruplar İçi	621,386	486	1,279		
	Toplam	634,226	491			
Senaryo-5	Gruplar Arası	3,868	5	,774	,707	,618
	Gruplar İçi	531,807	486	1,094		
	Toplam	535,675	491			
Senaryo-6	Gruplar Arası	6,541	5	1,308	2,493	,030*
	Gruplar İçi	255,045	486	,525		
	Toplam	261,585	491			
Senaryo-7	Gruplar Arası	1,426	5	,285	1,181	,970
	Gruplar İçi	766,011	486	1,576		
	Toplam	767,437	491			
Senaryo-8	Gruplar Arası	7,122	5	1,424	,986	,425
	Gruplar İçi	701,797	486	1,444		
	Toplam	708,919	491			
Senaryo-9	Gruplar Arası	15,489	5	3,098	2,456	,033*
	Gruplar İçi	612,918	486	1,261		
	Toplam	628,407	491			
Senaryo-10	Gruplar Arası	28,686	5	5,737	3,730	,003*
	Gruplar İçi	747,531	486	1,538		
	Toplam	776,217	491			
Senaryo-11	Gruplar Arası	13,838	5	2,768	1,696	,134
	Gruplar İçi	792,916	486	1,632		
	Toplam	806,754	491			
Senaryo-12	Gruplar Arası	11,210	5	2,242	1,216	,300
	Gruplar İçi	896,227	486	1,844		
	Toplam	907,437	491			

Çizelge 4.15 (Devam) İnterneti Haftalık Kullanım Saatine Göre ANOVA Sonuçları.

	Gruplar Arası	3,490	5	,698	,578	,717
Senaryo-13	Gruplar İçi	586,364	486	1,207		
	Toplam	589,854	491			
	Gruplar Arası	8,580	5	1,716	1,000	,417
Senaryo-14	Gruplar İçi	834,255	486	1,717		
	Toplam	842,835	491			
	Gruplar Arası	3,420	5	,684	,673	,644
Senaryo-15	Gruplar İçi	493,578	486	1,016		
	Toplam	496,998	491			
	Gruplar Arası	8,311	5	1,662	1,214	,301
Senaryo-16	Gruplar İçi	665,193	486	1,369		
	Toplam	673,504	491			
	Gruplar Arası	9,649	5	1,930	1,776	,116
Senaryo-17	Gruplar İçi	528,064	486	1,087		
	Toplam	537,713	491			
	Gruplar Arası	2,754	5	,551	,917	,469
Senaryo-18	Gruplar İçi	291,902	486	,601		
	Toplam	294,657	491			
	Gruplar Arası	8,729	5	1,746	1,651	,145
Senaryo-19	Gruplar İçi	513,872	486	1,057		
	Toplam	522,602	491			
	Gruplar Arası	10,886	5	2,177	1,394	,225
Senaryo-20	Gruplar İçi	759,179	486	1,562		
	Toplam	770,065	491			
	Gruplar Arası	15,594	5	3,119	2,880	,014*
Senaryo-21	Gruplar İçi	526,282	486	1,083		
	Toplam	541,876	491			

*p<0,05

Çizelge 4.15'te görüldüğü üzere Senaryo-6, Senaryo-9, Senaryo-10 ve Senaryo-21 verilen cevaplarda haftalık internet kullanım süresi bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmiştir.

Çizelge 4.15'e göre, haftalık internet kullanım süreleri bakımından farklılıkların belirlenmesi için yapılan Tukey testi sonucuna göre, Senaryo-6 için interneti hiç kullanmayanların ortalamasında “günde 3 saatten fazla” kullananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu ve interneti hiç kullanmayan öğrencilerin

değerlendirmeyi yanlışa daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-9 için interneti hiç kullanmayanların ortalamasında “günde 3 saatten fazla” kullananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve interneti hiç kullanmayan öğrencilerin değerlendirmeyi doğruya daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-10 için interneti hiç kullanmayanların ortalamasında “günde 3 saatten fazla” kullananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve “günde 3 saatten fazla” kullanan öğrencilerin değerlendirmeyi yanlışa daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-21 için interneti hiç kullanmayanların ortalamasında “günde 3 saatten fazla” kullananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve interneti hiç kullanmayan öğrencilerin değerlendirmeyi doğruya daha uzak yorumladıkları söylenebilir.

Çizelge 4.16 İnternete En Çok Bağlantı Yapılan Yer Bakımına Göre ANOVA Sonuçları.

<i>Değişken</i>		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Senaryo-1	Gruplar Arası	8,682	4	2,171	1,723	,144
	Gruplar İçi	619,873	492	1,260		
	Toplam	628,555	496			
Senaryo-2	Gruplar Arası	7,597	4	1,899	1,866	,115
	Gruplar İçi	500,846	492	1,018		
	Toplam	508,443	496			
Senaryo-3	Gruplar Arası	26,422	4	6,605	4,379	,002*
	Gruplar İçi	742,141	492	1,508		
	Toplam	768,563	496			
Senaryo-4	Gruplar Arası	12,895	4	3,224	2,517	,041*
	Gruplar İçi	630,131	492	1,281		
	Toplam	643,026	496			
Senaryo-5	Gruplar Arası	11,250	4	2,813	2,640	,033*
	Gruplar İçi	524,170	492	1,065		
	Toplam	535,421	496			
Senaryo-6	Gruplar Arası	3,759	4	,940	1,784	,131
	Gruplar İçi	259,167	492	,527		
	Toplam	262,926	496			
Senaryo-7	Gruplar Arası	2,174	4	,523	,349	,845
	Gruplar İçi	766,953	492	1,559		
	Toplam	769,127	496			

Çizelge 4.16 (Devam) İnternete En Çok Bağlantı Yapılan Yer Bakımına Göre ANOVA Sonuçları.

	Gruplar Arası	7,959	4	1,990	1,396	,234
Senaryo-8	Gruplar İçi	701,406	492	1,426		
	Toplam	709,364	496			
	Gruplar Arası	9,520	4	2,380	1,889	,111
Senaryo-9	Gruplar İçi	619,909	492	1,260		
	Toplam	629,429	496			
	Gruplar Arası	9,174	4	2,293	1,468	,211
Senaryo-10	Gruplar İçi	768,822	492	1,563		
	Toplam	777,996	496			
	Gruplar Arası	8,787	4	2,197	1,351	,250
Senaryo-11	Gruplar İçi	800,195	492	1,626		
	Toplam	808,982	496			
	Gruplar Arası	13,217	4	3,304	1,791	,129
Senaryo-12	Gruplar İçi	907,781	492	1,845		
	Toplam	920,998	496			
	Gruplar Arası	9,650	4	2,412	2,031	,089
Senaryo-13	Gruplar İçi	584,278	492	1,188		
	Toplam	593,928	496			
	Gruplar Arası	13,717	4	3,429	2,035	,088
Senaryo-14	Gruplar İçi	829,265	492	1,685		
	Toplam	842,982	496			
	Gruplar Arası	7,267	4	1,817	1,778	,132
Senaryo-15	Gruplar İçi	502,617	492	1,022		
	Toplam	509,883	496			
	Gruplar Arası	13,804	4	3,451	2,545	,039*
Senaryo-16	Gruplar İçi	667,110	492	1,356		
	Toplam	680,913	496			
	Gruplar Arası	20,156	4	5,039	4,764	,001*
Senaryo-17	Gruplar İçi	520,403	492	1,058		
	Toplam	540,559	496			
	Gruplar Arası	8,046	4	2,012	3,443	,009*
Senaryo-18	Gruplar İçi	287,467	492	,584		
	Toplam	295,513	496			
	Gruplar Arası	9,010	4	2,253	2,109	,079
Senaryo-19	Gruplar İçi	525,489	492	1,068		
	Toplam	534,499	496			

Çizelge 4.16 (Devam) İnternete En Çok Bağlantı Yapılan Yer Bakımına Göre ANOVA Sonuçları.

	Gruplar Arası	51,641	4	12,910	8,772	,000*
Senaryo-20	Gruplar İçi	724,101	492	1,472		
	Toplam	775,742	496			
	Gruplar Arası	7,689	4	1,922	1,720	,144
Senaryo-21	Gruplar İçi	549,832	492	1,118		
	Toplam	557,521	496			

*p<0,05

Çizelge 4.16’da görüldüğü üzere Senaryo-3, Senaryo-4, Senaryo-5, Senaryo-16, Senaryo-17, Senaryo-18 ve Senaryo-20’de verilen cevaplarda internete en çok bağlantı yapılan yer bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmiştir.

Çizelge 4.16’ya göre, internete bağlantı yeri bakımından farklılıkların belirlenmesi için yapılan Tukey testi sonucuna göre, Senaryo-3 için evden internete bağlananların ortalamasında, okul ve internet kafeden bağlananların ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve evden internete bağlananların bu davranışı yanlışa daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-17 için evden internete bağlananların ortalamasında, okuldan bağlananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu ve evden internete bağlananların bu davranışı doğruya daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-18 için evden internete bağlananların ortalamasında, okuldan bağlananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve evden internete bağlananların bu davranışı yanlışa daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-20 için evden internete bağlananların ortalamasında, okuldan, cepten, internet kafeden ve diğer yerlerden bağlananların ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu ve evden internete bağlananların bu davranışı doğruya daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-4, Senaryo-5 ve Senaryo-16’da F-testinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmasına rağmen, Tukey testinde anlamlı bir farklılık söylenememektedir.

Çizelge 4.17 İnternetin En Çok Kullanılan Amaç Durumuna Göre ANOVA Sonuçları.

<i>Değişken</i>		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Senaryo-1	Gruplar Arası	26,895	5	5,379	4,374	,001*
	Gruplar İçi	596,412	485	1,230		
	Toplam	623,308	490			
Senaryo-2	Gruplar Arası	8,999	5	1,800	1,770	,117
	Gruplar İçi	493,148	485	1,017		
	Toplam	520,147	490			
Senaryo-3	Gruplar Arası	15,590	5	3,118	2,016	,075
	Gruplar İçi	750,292	485	1,547		
	Toplam	765,882	490			
Senaryo-4	Gruplar Arası	8,827	5	1,765	1,365	,236
	Gruplar İçi	627,095	485	1,293		
	Toplam	635,923	490			
Senaryo-5	Gruplar Arası	15,460	5	3,092	2,939	,013*
	Gruplar İçi	510,198	485	1,052		
	Toplam	525,658	490			
Senaryo-6	Gruplar Arası	5,902	5	1,180	2,230	,050
	Gruplar İçi	256,692	485	,529		
	Toplam	262,595	490			
Senaryo-7	Gruplar Arası	26,076	5	5,215	3,467	,004*
	Gruplar İçi	729,464	485	1,504		
	Toplam	755,540	490			
Senaryo-8	Gruplar Arası	19,238	5	3,848	2,723	,019*
	Gruplar İçi	685,255	485	1,413		
	Toplam	704,493	490			
Senaryo-9	Gruplar Arası	9,584	5	1,917	1,512	,184
	Gruplar İçi	614,746	485	1,268		
	Toplam	624,330	490			
Senaryo-10	Gruplar Arası	18,328	5	3,666	2,404	,036*
	Gruplar İçi	739,554	485	1,525		
	Toplam	757,882	490			
Senaryo-11	Gruplar Arası	13,152	5	2,630	1,639	,148
	Gruplar İçi	778,392	485	1,605		
	Toplam	791,544	490			
Senaryo-12	Gruplar Arası	6,397	5	1,279	,685	,635
	Gruplar İçi	906,535	485	1,869		
	Toplam	912,933	490			

Çizelge 4.17 (Devam) İnternetin En Çok Kullanılan Amaç Durumuna Göre ANOVA Sonuçları.

	Gruplar Arası	7,349	5	1,470	1,237	,291
Senaryo-13	Gruplar İçi	576,419	485	1,188		
	Toplam	583,768	490			
	Gruplar Arası	4,129	5	,826	,486	,787
Senaryo-14	Gruplar İçi	824,852	485	1,701		
	Toplam	828,982	490			
	Gruplar Arası	5,780	5	1,156	1,131	,343
Senaryo-15	Gruplar İçi	495,732	485	1,022		
	Toplam	501,511	490			
	Gruplar Arası	30,839	5	6,168	4,700	,000*
Senaryo-16	Gruplar İçi	636,510	485	1,312		
	Toplam	667,348	490			
	Gruplar Arası	10,777	5	2,155	2,016	,075
Senaryo-17	Gruplar İçi	518,502	485	1,069		
	Toplam	529,279	490			
	Gruplar Arası	3,219	5	,644	1,119	,349
Senaryo-18	Gruplar İçi	278,960	485	,575		
	Toplam	282,179	490			
	Gruplar Arası	11,058	5	2,212	2,126	,061
Senaryo-19	Gruplar İçi	504,600	485	1,040		
	Toplam	515,658	490			
	Gruplar Arası	15,076	5	3,015	1,930	,088
Senaryo-20	Gruplar İçi	757,832	485	1,563		
	Toplam	772,908	490			
	Gruplar Arası	7,073	5	1,415	1,260	,280
Senaryo-21	Gruplar İçi	544,280	485	1,122		
	Toplam	551,352	490			

*p<0,05

Çizelge 4.17’de görüldüğü üzere Senaryo-1, Senaryo-5, Senaryo-7, Senaryo-8, Senaryo-10 ve Senaryo-16’da verilen cevaplarda internetin en çok kullanılan amaç bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmiştir.

Çizelge 4.17’ye göre, internetin en çok kullanılan amaç bakımından farklılıkların belirlenmesi için yapılan Tukey testi sonucuna göre, Senaryo-1 için interneti ödev amaçlı kullananların ortalamasında, interneti müzik/film amaçlı ve sosyal medya amaçlı kullananların ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu görülmektedir.

Senaryo-1’de interneti ödev amaçlı kullananların bu davranışı yanlışa daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-5 için interneti sosyal medya amaçlı kullananların ortalamasında, ödev amaçlı kullananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve interneti sosyal medya amaçlı kullananların bu davranışı yanlışa daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-7 için interneti oyun amaçlı kullananların ortalamasında, interneti ödev amaçlı ve müzik/film amaçlı kullananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve interneti oyun amaçlı kullananların bu davranışı doğruya daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-8 için interneti müzik/film amaçlı kullananların ortalamasında, sosyal medya amaçlı kullananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve müzik/film amaçlı kullananların bu davranışı yanlışa daha yakın yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-16 için interneti ödev amaçlı kullananların ortalamasında, sosyal medya amaçlı kullananların ortalamasına göre anlamlı bir şekilde düşük olduğu ve ödev amaçlı kullananların bu davranışı doğruya daha uzak yorumladıkları söylenebilir. Senaryo-10’da F-testinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmasına rağmen, Tukey testinde anlamlı bir farklılık söylenememektedir.

Çizelge 4.18 Akıllı Telefona Sahip Olma Durumuna İlişkin Verilerin Dağılımı.

<i>Senaryo</i>		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>																																																															
Senaryo-1	Evet	239	2,30	1,189	3,925	,000*																																																															
	Hayır	264	1,91	1,030			Senaryo-2	Evet	239	3,93	1,006	1,822	,069	Hayır	264	3,77	1,011	Senaryo-3	Evet	239	2,21	1,265	-1,324	,186	Hayır	264	2,35	1,227	Senaryo-4	Evet	239	1,88	1,028	-3,156	,002*	Hayır	264	2,20	1,214	Senaryo-5	Evet	239	2,78	,993	-1,775	,076	Hayır	264	2,95	1,077	Senaryo-6	Evet	239	1,19	,725	-1,182	,238	Hayır	264	1,27	,724	Senaryo-7	Evet	239	4,29	1,340	-1,456	,146	Hayır
Senaryo-2	Evet	239	3,93	1,006	1,822	,069																																																															
	Hayır	264	3,77	1,011			Senaryo-3	Evet	239	2,21	1,265	-1,324	,186	Hayır	264	2,35	1,227	Senaryo-4	Evet	239	1,88	1,028	-3,156	,002*	Hayır	264	2,20	1,214	Senaryo-5	Evet	239	2,78	,993	-1,775	,076	Hayır	264	2,95	1,077	Senaryo-6	Evet	239	1,19	,725	-1,182	,238	Hayır	264	1,27	,724	Senaryo-7	Evet	239	4,29	1,340	-1,456	,146	Hayır	264	4,45	1,156								
Senaryo-3	Evet	239	2,21	1,265	-1,324	,186																																																															
	Hayır	264	2,35	1,227			Senaryo-4	Evet	239	1,88	1,028	-3,156	,002*	Hayır	264	2,20	1,214	Senaryo-5	Evet	239	2,78	,993	-1,775	,076	Hayır	264	2,95	1,077	Senaryo-6	Evet	239	1,19	,725	-1,182	,238	Hayır	264	1,27	,724	Senaryo-7	Evet	239	4,29	1,340	-1,456	,146	Hayır	264	4,45	1,156																			
Senaryo-4	Evet	239	1,88	1,028	-3,156	,002*																																																															
	Hayır	264	2,20	1,214			Senaryo-5	Evet	239	2,78	,993	-1,775	,076	Hayır	264	2,95	1,077	Senaryo-6	Evet	239	1,19	,725	-1,182	,238	Hayır	264	1,27	,724	Senaryo-7	Evet	239	4,29	1,340	-1,456	,146	Hayır	264	4,45	1,156																														
Senaryo-5	Evet	239	2,78	,993	-1,775	,076																																																															
	Hayır	264	2,95	1,077			Senaryo-6	Evet	239	1,19	,725	-1,182	,238	Hayır	264	1,27	,724	Senaryo-7	Evet	239	4,29	1,340	-1,456	,146	Hayır	264	4,45	1,156																																									
Senaryo-6	Evet	239	1,19	,725	-1,182	,238																																																															
	Hayır	264	1,27	,724			Senaryo-7	Evet	239	4,29	1,340	-1,456	,146	Hayır	264	4,45	1,156																																																				
Senaryo-7	Evet	239	4,29	1,340	-1,456	,146																																																															
	Hayır	264	4,45	1,156																																																																	

Çizelge 4.18 (Devam) Akıllı Telefona Sahip Olma Durumuna İlişkin Verilerin Dağılımı.

Senaryo-8	Evet	239	1,98	1,228	-2,223	,027*
	Hayır	264	2,22	1,161		
Senaryo-9	Evet	239	4,36	1,079	1,556	,120
	Hayır	264	4,21	1,156		
Senaryo-10	Evet	239	1,92	1,419	3,115	,002*
	Hayır	264	1,58	1,051		
Senaryo-11	Evet	239	4,17	1,276	,339	,735
	Hayır	264	4,13	1,275		
Senaryo-12	Evet	239	3,77	1,314	,814	,416
	Hayır	264	3,67	1,404		
Senaryo-13	Evet	239	2,15	1,093	-2,942	,003*
	Hayır	264	2,44	1,077		
Senaryo-14	Evet	239	3,16	1,296	2,409	,016*
	Hayır	264	2,88	1,308		
Senaryo-15	Evet	239	4,44	,955	2,404	,017*
	Hayır	264	4,22	1,050		
Senaryo-16	Evet	239	3,54	1,140	2,578	,010*
	Hayır	264	3,28	1,181		
Senaryo-17	Evet	239	4,23	1,008	2,712	,007*
	Hayır	264	3,97	1,073		
Senaryo-18	Evet	239	1,31	,790	-,020	,984
	Hayır	264	1,31	,751		
Senaryo-19	Evet	239	1,97	1,115	2,026	,043*
	Hayır	264	1,78	,946		
Senaryo-20	Evet	239	3,99	1,226	1,424	,155
	Hayır	264	3,83	1,262		
Senaryo-21	Evet	239	4,38	,949	1,754	,080
	Hayır	264	4,22	1,138		

* $p < 0,05$ değeri istatistiksel olarak ortalamalar arasındaki önemli farklılıkları göstermektedir.

Çizelge 4.18’de görüldüğü gibi yapılan t-testi sonuçlarına göre, Senaryo-1, Senaryo-4, Senaryo-8, Senaryo-10, Senaryo-13, Senaryo-14, Senaryo-15, Senaryo-16, Senaryo-17 ve Senaryo-19’de öğrencilerin değerlendirmelerde akıllı telefona sahip olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir.

Çizelge 4.18’e göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklarda, akıllı telefona sahip olanlar Senaryo-1, Senaryo-10, Senaryo-14 ve Senaryo-19’da yanlışa daha uzak

yorumladıkları görülmektedir. Akıllı telefona sahip olanlar Senaryo-4, Senaryo-8, Senaryo-13'te yanlışa daha yakın ve Senaryo-15 ve Senaryo-17'de ise doğruya daha yakın yorumladıkları görülmektedir. Akıllı telefonu olmayan öğrenciler ise Senaryo-16'da doğruya daha uzak yorumladıkları görülmektedir.

Çizelge 4.19 Akıllı Telefonunda İnternete Sahip Olma Durumuna Göre Verilerin Dağılımı.

<i>Senaryo</i>		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Senaryo-1	Evet	196	2,32	1,169	3,563	,000*
	Hayır	304	1,95	1,071		
Senaryo-2	Evet	196	3,91	1,024	1,066	,287
	Hayır	304	3,81	1,006		
Senaryo-3	Evet	196	2,22	1,273	-,797	,426
	Hayır	304	2,32	1,234		
Senaryo-4	Evet	196	1,88	1,048	-2,494	,013*
	Hayır	304	2,14	1,184		
Senaryo-5	Evet	196	2,83	,987	-,715	,475
	Hayır	304	2,89	1,076		
Senaryo-6	Evet	196	1,21	,768	-,389	,698
	Hayır	304	1,24	,698		
Senaryo-7	Evet	196	4,26	1,366	-1,579	,115
	Hayır	304	4,44	1,167		
Senaryo-8	Evet	196	1,98	1,222	-1,760	,079
	Hayır	304	2,18	1,181		
Senaryo-9	Evet	196	4,27	1,156	-,282	,778
	Hayır	304	4,30	1,099		
Senaryo-10	Evet	196	1,93	1,429	2,853	,005*
	Hayır	304	1,61	1,109		
Senaryo-11	Evet	196	4,25	1,174	1,434	,152
	Hayır	304	4,08	1,339		
Senaryo-12	Evet	196	3,81	1,301	1,205	,229
	Hayır	304	3,66	1,396		
Senaryo-13	Evet	196	2,13	1,076	-2,846	,005*
	Hayır	304	2,41	1,095		
Senaryo-14	Evet	196	3,14	1,296	1,701	,090
	Hayır	304	2,93	1,313		

Çizelge 4.19 (Devam) Akıllı Telefonunda İnternete Sahip Olma Durumuna Göre Verilerin Dağılımı.

Senaryo-15	Evet	196	4,41	,960	1,513	,131
	Hayır	304	4,27	1,044		
Senaryo-16	Evet	196	3,51	1,152	1,609	,108
	Hayır	304	3,34	1,169		
Senaryo-17	Evet	196	4,24	1,028	2,604	,009*
	Hayır	304	4,00	1,048		
Senaryo-18	Evet	196	1,29	,779	-,354	,724
	Hayır	304	1,32	,766		
Senaryo-19	Evet	196	1,98	1,157	2,067	,039*
	Hayır	304	1,79	,941		
Senaryo-20	Evet	196	3,97	1,254	,899	,369
	Hayır	304	3,87	1,243		
Senaryo-21	Evet	196	4,40	,892	1,701	,090
	Hayır	304	4,24	1,134		

* $p < 0,05$ değeri istatistiksel olarak ortalamalar arasındaki önemli farklılıkları göstermektedir.

Çizelge 4.19’da görüldüğü gibi yapılan t-testi sonuçlarına göre, Senaryo-1, Senaryo-4, Senaryo-10, Senaryo-13, Senaryo-17 ve Senaryo-19’da öğrencilerin değerlendirmelerde akıllı telefonda internete sahip olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir.

Çizelge 4.19’a göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklarda, akıllı telefonunda internete sahip olan öğrenciler Senaryo-1, Senaryo-10 ve Senaryo-19’da yanlışa daha uzak yorumladıkları görülmektedir. Akıllı telefonunda internet olanlar Senaryo-4 ve Senaryo-13’te yanlışa daha yakın yorumladıkları ve Senaryo-17’de ise doğruya daha yakın yorumladıkları görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırma sonucu elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, öğrencilerin genel olarak güvenli internet kullanımı ile ilgili bilinç düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir. Ama bir öğrencinin bile bilgisizlik veya dikkatsizlik nedeniyle internet kullanımı sırasında bir hata yapması düzeltilemeyecek sonuçlar doğurabileceğinden, tüm öğrencilerin en yüksek bilinç seviyesine ulaştırılması gereklidir.

Araştırma neticesinde, kız öğrencilerin erkek öğrencilerine göre daha bilinçli hareket ettikleri görülmektedir.

Öğrencilerden 8. sınıfta olanların, 6. sınıftakilere kıyaslandığında bilinç düzeyinin daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun ise ortaokul son sınıf öğrencilerinin daha rahat ve serbest davranma isteklerinden ileri geldiğinden söylenebilir.

Okullar bazında ise A Ortaokulu öğrencilerinin diğer okullara göre interneti güvenli ve bilinçli kullanım düzeylerinin daha düşük olduğu görülmektedir. Bunun sebebi olarak okul öğrencilerin çoğunluğunun kırsal kesimlerden gelmesi ve evinde internete bağlı bilgisayar bulunma oranının bir hayli düşük olmasından kaynaklandığı sonucuna varılabilir.

Senaryolara göre bulgular değerlendirildiğinde, “Telif Hakkı İhlali” ile ilgili Senaryo-2’de ve “Sorun Olabilecek Paylaşımlar” ile ilgili Senaryo-16’daki davranışlarda öğrencilerin bilinçsiz bir tutum eğilime girdikleri görülmektedir. “Yazılımsal Tehditler” ilgili Senaryo-5’te ve “Telif Hakkı İhlali” ile ilgili Senaryo-14’teki davranışlarda ise öğrencilerin kararsız bir tutum sergiledikleri görülmektedir.

5.1 Demografik Verilerin Analizi

TÜİK (2013) tarafından yapılan araştırmada 11-15 yaş grubunda internet kullanımı %65,1 olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinden evde internete bağlı bilgisayar olanların sayısı %68,2 olduğu görülmüştür.

Aksüt vd. (2012) yaptığı çalışmada, ilköğretim öğrencilerinin ana babaların kontrolü konusunda gönülsüz oldukları görülmüştür. Bu çalışmada aile büyüklerinden biri kontrolünde interneti kullanımına, evet diyenler %5,4; bazen diyenler %40,8; hayır diyenler ise %28,2 olduğu saptanmıştır.

Korkmaz (2010)'ın yapmış olduğu çalışmada, günlük kullandıkları zaman bakımından öğrencilerin % 59,3'ü en fazla bir saat olarak cevap vermiştir. Bu çalışmada en fazla 1 saat cevabını verenler %40,4'tür.

Gündoğdu (2006)'nın ilköğretim öğrencilerine yönelik yaptığı çalışmada, öğrencilerin interneti haftalık kullanma sürelerinin %60'dan fazlasının 1-3 saat aralığında olduğu görülmüştür. Özkan (2010), yaptığı çalışmada haftalık internet kullanma durumları bakımından katılımcıların %36,3'lük bir kısmı haftada 1-3 saat kadar, %32,5'lik bir kısmı haftada 1 saatten az ifade etmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin interneti 23,9'luk kısmı haftalık 1-3 saat kadar, %18,5'lik kısmı haftada 1 saatten azdır.

Gündoğdu (2006)'nın ilköğretim öğrencilerine yönelik yaptığı çalışmada, öğrencilerin neredeyse tamamı internete bağlanma yerini okul, internet kafe ve arkadaşının evi olarak belirtmiştir. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi araştırmasına göre, Türkiye'de çocukların %60'ı okul, %51'i internet kafeleri kullanmakta olduğuna varılmıştır. Korkmaz (2010)'ın yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin % 31'i evde ve okulda, % 51,8'i internet kafede ve okulda, % 12,4'ü hem evde hem okulda hem de internet kafede, % 4,8'i sadece okulda internet kullandığını tespit edilmiştir. Mert (2010)'ın yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin %22'si evlerinden, %21,7'si internet kafeden, %16,8'i ise internete hem ev hem de internet kafeden, okuldan erişenlerin oranı ise %14,1'dir. Carvalho vd. (2013), yaptıkları çalışmada çocukların %58'inin internete çoğunlukla evden bağlandıkları belirtmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin %48,7'si internete çoğunlukla evden bağlanmakta, %27,0'ı cepten, %9,1'i internet kafeden, %5,8'i okuldan bağlanmaktadır.

Liau vd. (2005) yaptığı çalışmada, 12-17 yaş aralığındaki çocuklarının %73,6'sının

interneti sohbet amaçlı kullandığı elde edilmiştir. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi'nin araştırmasına göre 9-16 yaş çocuklar, interneti en fazla okul işleri için (%92) kullandıklarını belirtmiş, oyun oynamak için (%49), haberleri okumak ya da izlemek için (%40), video izlemek (%59), müzik/ film indirmek (%40) ve sosyal ağlarda paylaşımda bulunmak (%48) için kullandıklarını belirtmişlerdir. Özkan (2010), yaptığı çalışmada katılımcıların %49,3'lük bir bölümü interneti ödev hazırlama amacıyla kullandıklarını, %27,3'lük bir bölümü interneti oyun oynama amacıyla kullandığını, %12,6'lık bir kısmı interneti sohbet etme amacıyla kullandığını belirtmiştir. Tok (2014)'un yaptığı çalışma, öğrencilerin internette en çok sosyal ağları kullandığını göstermektedir. Bu çalışmada öğrencilerin internete bağlanma amacı %37,4 oranında ödev yapmak, %29,2'si sosyal medyayı kullanmak, %15,7'si oyun oynamak olduğu görülmüştür.

5.2 Senaryo Sorularının Analizi

5.2.1 Sınıflara Göre

Öğrencilerin senaryolara göre “Telif Hakkı İhlali” ile ilgili Senaryo-1’de 5. sınıf öğrencilerinin 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerine göre daha bilinçli oldukları görülmektedir. Yine “Telif Hakkı İhlali” ile ilgili Senaryo-14’te 6.sınıf öğrencilerinin 7. sınıf öğrencilerine göre daha bilinçli oldukları görülmektedir. Buna göre sınıf kademesi ilerledikçe internette telif hakkı ihlali ile ilgili bilinç seviyesinin düştüğü söylenebilir.

“Siber Zorbalık” ile ilgili Senaryo-10’da 7. sınıf öğrencilerinin 5. sınıf öğrencilerine göre daha az bilinçli oldukları görülmektedir. Bu durum sınıf kademesinin artması ile zorba davranış gösterme eğiliminin doğru orantılı olabileceğini gösterebilir.

“Şifre ve Kullanıcı Adı Kolaylığı” ile ilgili Senaryo-13’te 7. sınıf öğrencilerinin 5. sınıf öğrencilerine göre daha bilinçli davranış gösterdikleri görülmektedir. Yine benzer şekilde “Şifre ve Kullanıcı Adı Kolaylığı” ile ilgili Senaryo-20’de 6. ve 7. sınıflar öğrencilerinin 5. sınıf öğrencilerine göre daha bilinçli davranış gösterdikleri görülmektedir. Bu durumlara göre sınıf kademesi düştükçe şifre güvenliği ile ilgili sıkıntılı durumların yaşanabileceğini gösterebilir.

5.2.2 Okullara Göre

“Telif Hakkı İhlali” ile ilgili Senaryo-1’de D öğrencilerinin daha az bilinçli ve kararsıza yakın davranış gösterme eğilimine girdikleri görülmüştür. “Telif Hakkı İhlali” ile ilgili Senaryo-14’te D öğrencilerinin bilinçli olmayan davranış sergiledikleri belirlenmiştir. Senaryo-14’te E öğrencilerinin ise kararsıza yakın davranış gösterme eğilimine girdikleri görülmüştür.

Tekerek ve Tekerek (2013) yaptığı araştırmada, öğrencilerin izinsiz müzik ve program edinme, başkalarına ait alanlarda izinsiz işlem yapma, orijinal olmayan yazılım kullanımı konularında orta düzeyde bir farkındalık düzeyine sahip olduklarını saptamıştır. “Telif Hakkı İhlali” ile ilgili Senaryo-2’de okul fark etmeksizin öğrencilerin bilinçsiz davranış gösterme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Bu durum karşısında, öğrencilerin telif hakkı ihlali ile ilgili bilgi yetersizliğinin olduğu söylenebilir.

“Tuzak E-postalar” hakkındaki Senaryo-4’te, “Yazılımsal Tehditler” hakkındaki Senaryo-5’te ve “Şifre ve Kullanıcı Adı Kolaylığı” ile ilgili Senaryo-20’de A ortaokulu öğrencileri diğer okul öğrencilerine göre daha az bilinçli cevaplar verdikleri tespit edilmiştir. Bu durum A ortaokulu öğrencilerinin internet kullanımının düşüklüğü ve bu türden olaylarla karşılaşma sıklığının azlığı ile ilgili olabilir.

Sahtecilik ve Dolandırıcılık” hakkındaki Senaryo-6’ya B ortaokulu öğrencileri E, D ve A ortaokulları öğrencilerine göre daha az bilinçli cevaplar vermişlerdir. Bu durumun ise okulun bulunduğu mevki bakımından gelir seviyesi düşüklüğü ile ilgili olabilir.

“Sorun Olabilecek Paylaşımlar” ile ilgili Senaryo-16’da okul fark etmeksizin bilinç seviyesi düşük çıkmıştır. Senaryo-16’da B ortaokulu diğer okullara göre kararsıza yakın cevaplar vermiştir. Bu durum öğrencilerin internet ortamında sorun olabilecek paylaşımlarla ilgili bilinçli olmayan davranışlarda bulduklarını göstermiştir.

5.2.3 Evdeki İnternete Bağlı Bilgisayar Durumuna Göre

Bu araştırmada senaryolardaki davranışlara verilen cevaplara bakıldığında, evinde internete bağlı bilgisayar olan öğrencilerin daha bilinçli değerlendirmeler yaptığı görülmektedir. Evde internete bağlı bilgisayarın olması, internetteki kullanıcı bilinçliliği açısından dezavantaj olmadığı, aksine avantaj olduğu söylenebilir.

5.2.4 Bilgisayarın Öğrenci Odasında Bulunma Durumuna Göre

İnternetteki bilinç düzeyinin, bilgisayarın öğrencinin odasında bulunma durumuna göre anlamlı bir fark oluşturmamaktadır.

5.2.5 Bilgisayarda Koruma Programı Bulunma Durumuna Göre

Öğrencilerin bilgisayarlarında koruma programının bulunması, internetteki kullanıcı bilinçlilik düzeyi açısından anlamlı bir fark oluşturmamaktadır.

5.2.6 Aile Büyüklerinden Biri Yanında Olma Durumuna Göre

“Telif Hakkı İhlali” hakkında olan Senaryo-1 davranışına ve “Siber Zorbalık” ile ilgili Senaryo-10’daki davranışa, aile büyüklerinden biri yanında bulunmayanlar, bazen bulunanlara göre daha az bilinçli cevap verdiği görülmektedir. “Siber Zorbalık” hakkındaki Senaryo-11’e, aile büyüklerinden biri yanında bulunanlar, aile büyüklerinden yanında bazen bulunanlara ve aile büyüklerinden biri yanında bulunmayanlara göre daha bilinçli davranış sergiledikleri görülmektedir.

“Sorun Olabilecek Paylaşımlar” hakkındaki Senaryo-19’a aile büyüklerinden biri yanında bulunanlar ve aile büyüklerinden biri yanında bazen bulunanlar, aile büyükleri yanında bulunmayanlara göre daha bilinçli davranış sergiledikleri tespit edilmektedir.

2010 yılında yapılan Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi göre, Türkiye’de, 9-16 yaş arasındaki çocukların %12’i cinsel içerikli mesaj aldığını, %4’ü de buna benzer mesaj

yolladığını söylemişken, Avrupa genelinde çocukların %12'si cinsel içerikli mesaj aldığını, %3'ü de buna benzer mesaj yolladığını söylemiştir. Aile büyüklerinden biri yanında olma durumuna göre, “Siber Zorbalık” hakkındaki Senaryo-2’de ve “Sorun Olabilecek Paylaşımlar” hakkındaki Senaryo-16’da öğrencilerin bilinç seviyelerinin düşük çıktığı görülmektedir. Öğrencilerin aile büyüklerinden biri yanında bulunanların daha bilinçli davranışa yöneldikleri saptanmıştır. Aile büyüklerinden biri yanında bulunmayanların ise özellikle “siber zorbalık” ve “sorun olabilecek paylaşımlar” ile ilgili sakıncalı ve tehlikeli durumlarla karşılaşabileceği söylenebilir.

5.2.7 İnterneti Günlük Kullanım Saatine Göre

İnternetin günlük kullanım saati oranını isteyen soruda, öğrencilere hafta içi günlerdeki kullandıkları saat oranı sorulduğu belirtilmiştir. Öğrencilerden cevaplar buna göre istenmiştir.

2010 yılında yapılan Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi göre, Türkiye’deki çocukların %3’ü internet aracılığı ile zorbalık gerçekleştiğini belirtmişken, Avrupa’daki çocukların %5’i internet aracılığı ile zorbalık gerçekleştiğini belirtmiştir. “Sorun Olabilecek Paylaşımlar” hakkındaki Senaryo-9’daki davranışa, interneti günde bir saatten az kullananların hiç kullanmayanlara göre daha bilinçli cevaplar verdiği görülmektedir. İnterneti günde bir saatten az kullanan öğrencilerin sorun olabilecek paylaşımlar hakkında bilinç seviyesinin yüksek olduğunu göstermektedir. “Siber Zorbalık” ile ilgili Senaryo-10’daki davranışa, interneti günde üç saatten fazla kullananların hiç kullanmayanlara göre daha az bilince sahip cevaplar verdiği görülmektedir. Bu durumda interneti kullanım saati arttıkça siber zorbalık tehlikesinin arttığı söylenebilir.

5.2.8 İnterneti Haftalık Kullanım Saatine Göre

Öğrencilere hafta sonu günleri de dahil olmak üzere ortalama kullandıkları saat oranı sorulduğu belirtilmiştir. Öğrencilerden cevaplar buna göre istenmiştir.

“Sahtecilik ve Dolandırıcılık” hakkında olan Senaryo-6’daki davranışa, “Sorun

Olabilecek Paylaşımlar” hakkındaki Senaryo-9 ve Senaryo-21’deki davranışa, interneti günde üç saatten fazla kullananların hiç kullanmayanlara göre daha bilinçli cevaplar verdiği görülmektedir. İnterneti günde üç saatten fazla kullanan öğrencilerin sorun olabilecek paylaşımlar ve sahtecilik konularında bilinç seviyesinin yüksek olduğunu göstermektedir. “Siber Zorbalık” ile ilgili Senaryo-10’daki davranışa, interneti günde üç saatten fazla kullananların hiç kullanmayanlara göre daha az bilince sahip cevaplar verdiği görülmektedir. Bu durumda interneti kullanım saati arttıkça siber zorbalık tehlikesinin arttığı söylenebilir. Günlük kullanım sonuçlarında da benzer sonuçların çıkması bu sonucu doğrulamaktadır.

5.2.9 Bağlantı Yerine Göre

Bulgulara göre, öğrencilerden evden internete bağlananların daha bilinçli davrandıkları söylenebilmektedir. Bu durumun öğrencilerin ev ortamında internette kendini riske atmayacak ve daha dikkatli davranışlar sergilediklerini göstermektedir.

5.2.10 Kullanım Amacına Göre

“Telif Hakkı İhlali” ile ilgili Senaryo-1’de, interneti daha çok ödev amaçlı kullanan öğrencilerin müzik/film ve sosyal medya amaçlı kullananlara göre daha bilinçli hareket ettikleri görülmektedir. Bu durum interneti daha çok müzik/film ve sosyal medya kullanan öğrencilerin telif hakkı konusunda yetersiz bir şekilde doğru bilince sahip olduğunu göstermektedir.

“Yazılımsal Tehditler” hakkındaki Senaryo-5’te ise interneti sosyal medya amaçlı kullanan öğrencilerin ödev amaçlı kullanan öğrencilere göre daha bilinçli olduğu tespit edilmektedir. Ödev amaçlı kullanan öğrencilerin ise kararsız kaldıkları görülmektedir. Bu durum ödev amaçlı kullanan öğrencilerin bilgisayara daha fazla sayıda doküman indirme isteğinden kaynaklanabilir.

Kabakçı ve Can (2009)’ın yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanırken karşılaştıkları en önemli tehlikelerin pornografik siteler ve bilgisayara virüs

bulaştırma olduğunu saptamıştır. “İstenmeyen İçerik” ile ilgili Senaryo-7’deki davranışa interneti daha çok oyun amaçlı kullanan öğrencilerin ödev ve müzik/film amaçlı kullanan öğrencilere göre bilinç seviyesi daha düşük cevaplar verdiği tespit edilmektedir. Bu durum interneti oyun amaçlı kullanan öğrenciler için, önüne gelen linklere tıklamama hususunda gerekli kararlığı gösteremedikleri ve istenmeyen içeriklerle karşılaşma risklerinin daha fazla olduğunu gösterebilir.

“İstenmeyen İçerik” ile ilgili Senaryo-8’de ise interneti daha çok müzik/film amaçlı kullanan öğrenciler, sosyal medya amaçlı kullananlara göre bilinç seviyesinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda interneti sosyal medya amaçlı kullanan öğrenciler için aldatıcı reklamlardan etkilendikleri söylenebilir.

2010 yılında yapılan Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi göre, çocukların %42’si sosyal paylaşım sitesindeki kişisel bilgilerinin herkes tarafından görülebilir iken çocukların üçte biri bu bilgileri sadece arkadaşları ile paylaşmaktadır. Çocukların % 65’i kendilerini açıkça gösteren bir profil resmi kullanmaktadır ve % 59 profillerinin güvenlik ayarlarını nasıl değiştireceklerini bilmiyorlar. Çocukların %19’u adres bilgilerini, %8’i ise telefon numaralarını sosyal paylaşım sitesinde paylaşmaktadır. Lenhart vd. (2011) yaptığı araştırmada, çocukların profilini sadece arkadaşlarına açanların oranı %62, arkadaşların arkadaşlarına açanların oranı %19, herkese açık olanların oranı ise %17’dir. Çocukların %88’i sosyal medyada zarar veren kişi veya davranışlarla karşılaşmıştır. Yine çocukların %12’si son bir yılda en az bir kez zorbalığa maruz kaldığını ifade etmiştir. “Sorun Olabilecek Paylaşımlar” ile ilgili Senaryo-16 bulgular kullanım amacına göre incelendiğinde, öğrencilerin bilinçli davranıştan uzak bir davranış sergiledikleri tespit edilmiştir. İnterneti sosyal medya amaçlı kullanan öğrencilerin ödev amaçlı kullananlara göre daha bilinçsiz olduklarını saptanmıştır. Bu duruma göre, sosyal medya kullanan öğrenciler için, bilinçli olmayan davranışlarda bulunduğu söylenebilir.

5.2.11 Akıllı Telefona Sahip Olma Durumuna Göre

Akıllı telefonu olan öğrencilerin genel olarak bilinçli davranış gösterdikleri tespit

edilmiş, fakat bazı senaryolarda düşük bilinç gösterdikleri görülmüştür. Akıllı telefonu olanların, olmayanlara göre “Telif Hakkı İhlali” ile ilgili Senaryo-1’de, “Siber Zorbalık” ile ilgili Senaryo-10’da ve “Sorun Olabilecek Paylaşımlar” ile ilgili Senaryo-19’da bilinç seviyesi daha düşük davranış gösterdikleri görülmektedir. “Telif Hakkı İhlali” ile ilgili Senaryo-14’te akıllı telefonu olanlar bilinçli davranıştan uzak ve daha kararsız oldukları görülmektedir. “Sorun Olabilecek Paylaşımlar” ile ilgili Senaryo-16’da ise daha bilinçsiz oldukları söylenebilir.

5.2.12 Akıllı Telefonda İnternet Olma Durumuna Göre

Öğrencilere, akıllı telefonlarından internet paketi ile bağlanma durumları sorulduğu belirtilmiştir. Öğrencilerden buna göre cevaplar vermeleri istenmiştir.

Çelen, Çelik ve Seferoğlu (2011) yaptıkları araştırmada, çevrimiçi erişim ve kullanım olanaklarının artması çevrimiçi risklerin de artmasına yol açtığı belirlemiştir. Akıllı telefonunda internete sahip olan öğrencilerin genel olarak bilinçli davranış gösterdikleri tespit edilmiştir. Bazı senaryolarda düşük bilinç göstermişlerdir. Akıllı telefonunda internet olanların, olmayanlara göre “Telif Hakkı İhlali” ile ilgili Senaryo-1’de, “Siber Zorbalık” ile ilgili Senaryo-10’da ve “Sorun Olabilecek Paylaşımlar” ile ilgili Senaryo-19’da bilinç seviyesi daha düşük davranış gösterdikleri görülmektedir.

5.3 Öneriler

Yapılan araştırmada genel olarak öğrencilerin güvenli internet kullanımı bilinç seviyesi yüksek çıkmıştır. Fakat ortaokullardaki tüm öğrencilerimizin bilinç seviyesinin daha yüksek çıkması için gerekli eğitimler artırılmalıdır. Özellikle “Telif Hakkı İhlali”, “Sorun Olabilecek Davranışlar” ve “Yazılımsal Tehditler” başlıkları üzerinde daha fazla durulmalıdır.

Öğrencilerin bilinçli olmayan davranışlarına yönelik güvenli internet kullanım seminerleri düzenlenmelidir. Güvenli internet kullanımı ile ilgili farkındalık oluşturulmalıdır.

Çocukların özellikle sosyal medyada yapmış olduğu paylaşımlar, ebeveynlerce takip edilmelidir. Çocuklar internette bir başına bırakılmamalı, değişken aralıklarla neler yaptığı kontrol edilmelidir.

Çocukları internet ortamındaki tehlikelerden korumak için, internetin kullanımını engellemek veya kullanımına kısıtlama getirmek yerine onlara güvenli internet kullanım bilinci kazandırılmalıdır.

Bu araştırmada oluşturulan güvenli internet kullanımı ile ilgili anket videoları, eğitim-öğretim sürecinde bilişim teknolojisi donanımlarını kullanarak etkin materyaller kullanmanız amacıyla Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından tasarlanan EBA'ya ve video paylaşım sitesi olan YouTube'da "guvenlicocuk" kanalına yüklenmiştir. Bu videolar ders materyali olarak kullanılabilir. Aynı zamanda çocukların internet ortamındaki güvenlik risklerine karşı sergiledikleri davranışların değerlendirmesi yapılabilir.

Öğrencilerin internet ortamındaki güvenlik riskleri içerisinde bilinç seviyesi bakımından yetersiz kaldıkları konuların, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı'nda konu ağırlıkları artırılmalıdır.

Bundan sonraki güvenli internet kullanımı ile ilgili çalışmalarda çocukların aile durumları göz önünde bulundurulması daha ayrıntılı bir şekilde analiz yapılmasını sağlayacaktır.

6. KAYNAKLAR

- Akbulut, Y. (2013). Çocuk ve Ergenlerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Gelişimsel Sonuçları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **2**: 53-68.
- Aksu, H., İrgil, E., (2003). İnternetin Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Hayatındaki Yeri. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, **29**: 19-23.
- Aksüt, M., Ateş S., Balaban S., Çelikkanat A. (2012). İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Paylaşım Sitelerine İlişkin Tutumları (Facebook Örneği). XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 74-76, Uşak Üniversitesi, Uşak 1-3 Şubat 2012.
- Akkoyunlu, B., Yılmaz, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Bilgi Okuryazarlık Düzeyleri ile İnternet Kullanım Sıklıkları ve İnternet Kullanım Amaçları. *Eğitim Araştırmaları*, 19, 1-4.
- Alaca, B. (2008). Ülkemizde Bilişim Suçları ve İnternetin Suça Etkisi (Antropolojik ve Hukuki Boyutları İle). Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(1), 55-67.
- Aslan, N., Cansever, B.A. (2012). Ergenlerin Boş Zaman Değerlendirme Algısı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **42**: 23-35.
- Atalç Taş, K. (2010). Bilişim Suçları ve Adana İlinde 2006-2009 Yılları Arasında Meydana Gelen Bilişim Suçlarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Aydoğan F., Akyüz A. (2010). İkinci Medya Çağında İnternet. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Bayzan, Ş., Özbilen, A. (2011). Application Examples of Safer Use of The İnternet in The World and İnterestigation of Awareness Activities in Turkey and Suggestions for Turkey. 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium, 22-24 September 2011, Fırat University, Elazığ.
- Bilen, K., Ercan, O., Gülmez, T. (2014). Sosyal Ağların Kullanım Amacı ve

Benimsenme Süreci; Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Örneği. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, **3**: 115-123.

Bilgiözü, C. (2010). E-Güvenliğin Tüketicilerin İnternet Üzerinden Alışveriş Yapma Tutumlarına Etkisi: Kocaeli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Bölükbaş, K. (2003). İnternet Kafeler ve İnternet Bağımlılığı Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Diyarbakır Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. A., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Pegem Akademi, Ankara.

Can, F. (2009). Yakın İlişkilerde Sosyal Ağın İlişki Nitelikleri ile Bağlantısı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Canbek, G., Sağıroğlu, Ş. (2007a). Çocuklar ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği. *Politeknik Dergisi*, **10**: 33-39.

Canbek, G., Sağıroğlu Ş. (2007b). Kötücül ve Casus Yazılımlar: Kapsamlı Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, **22**: 121-136.

Carvalho, M., CISSP., CISA. and CRISC. (2013). Early Security Adopters. *International Journal of Computer Applications*, **72**: 45-49.

Chai, S., Bagchi-Sen, S., Morrell, C., Rao, H.R. and Upadhyaya, S.J. (2009). Internet and Online Information Privacy: An Exploratory Study of Preteens and Early Teens. *Ieee Transactions On Professional Communication*, **52**: 167-182.

Crawford, J. V. (2009). Internet Surfing Safely: Protection Issues For Children and Young Adults Internet Policies and Issues, 6. edition, New York, USA.

Çağlar, S., Savaşer S. (2010). İnternet ve Çocuk Pornografisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, **7**: 1001-1008.

Çakır, Ö., Horzum, M. B., Ayas, T. (2013). İnternet bağımlılığının tanımı ve tarihçesi. (Ed., M, Kalkan ve C, Kaygusuz). İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler. Anı Yayıncılık, Ankara.

- Çakır, S., Kesler, M. (2012). Bilgisayar Güvenliğini Tehdit Eden Virüsler ve Antivirüs Yazılımları. XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 551-558, Uşak Üniversitesi, Uşak 1-3 Şubat 2012.
- Çalıcı, C. (2011). Sosyal Ağlarda Suç Farkındalığı: Facebook Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Çelen, F. K., Çelik, A., Seferoğlu, S. S. (2011). Çocukların İnternet Kullanımları ve Onları Bekleyen Çevrim-İçi Riskler. Akademik Bilişim Konferansı, İnönü Üniversitesi, Malatya, 2-4 Şubat 2011.
- Çetin, E. (2009). Sosyal İletişim Ağları ve Gençlik: Facebook Örneği. Uluslararası Davraz Kongresi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 24-27 Eylül 2009.
- Çubukçu, A., Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de Dijital Vatandaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı ile Artırma Yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, **5**: 148-174.
- DeFranco, J.F. (2011). Teaching Internet Security, Safety in Our Classrooms, Techniques. **86**: 52-55.
- Demirel, M., Yörük, M., Özkan, O. (2012). Çocuklar İçin Güvenli İnternet: Güvenli İnternet Hizmeti ve Ebeveyn Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **7**: 54-68.
- Demirutku, K. (2006). Çocuklar için güvenli internet. Türk Psikologlar Derneği Yayını.
- Doğan, H., Işıklar, A., Eroğlu, S. E. (2008). Ergenlerin Problemlı İnternet Kullanımının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. **18**: 106- 124.
- Donovan, L. and Lehman, K. (2011). Internet Safety and Teens Today. *Library Media Connection*, **29**: 28-29.
- Dülger, M. (2004). V. Bilişim Suçları. Seçkin Yayınları, Ankara.
- Eminağaoğlu, M., Gökşen, Y. (2009). Bilgi Güvenliği Nedir, Ne Değildir, Türkiye’ de Bilgi Güvenliği Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **11**: 1-15.
- Erdoğan, G., Bahtiyar, Ş. (2014). Sosyal Ağlarda Güvenlik. XVI. Akademik Bilişim,

Mersin Üniversitesi, Mersin, 5-7 Şubat 2014.

- Erdur Baker, Ö. (2013). Sosyal Kontrol, Çocuk ve İnternet. I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı, **1**: 277-295, İstanbul 14-15 Kasım 2013.
- Eren, F., Çelik, İ., Aktürk, A. O. (2014). Ortaokul Öğrencilerinin Facebook Algısı: Bir Metafor Analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, **22**: 635-648.
- Ersoy, A. (2002). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin İnterneti Kullanma Durumları. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ersoy, E. (2006). İnternette Güvenlik, Virüs, Spam, Bireysel Savunma. Akademik Bilişim Konferansı, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, 9-11 Şubat 2006.
- Eroğlu, E., Yazar, D. 2014. MEB, Bilgi ve İletişim Teknolojisi Ders Kitabı, 2014. Milli Eğitim Bakanlığı, İkinci baskı yayın no: 4341, Ankara.
- Fodeman, D. and Monroe, M. (2012). Safe Practices for Life Online: A Guide for Middle and High School. International Society for Technology in Education, Washington.
- Gündoğdu, D. (2006). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Kullanım Düzeyleri ve Amaçları. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- İçel, K. (1998). Kitle Haberleşme Hukuku. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Johnson, J., Gupta, S., Carlson, L., Rifon, N.J., Larose, R. and Quillium E.T. (2012). Adult and Teen Internet Safety Perceptions and Behaviors: A Comparative Protection Motivation Theory Examination. Ama Winter Educators' Conference Proceedings. **23**: 138-139.
- Juvonen, J., Gross, E. F. (2008). Extending the school grounds? – Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, **78**: 496-505.
- Kabakçı, I., Can V. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar ve İnternette Güvenliğine İlişkin Bilgisayar Öğretmenlerinin Görüşleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, **34**: 13-20.
- Kayri, M., Günüş, S. (2009). İnternet bağımlılık ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri*

Fakültesi Dergisi, **42**: 157-175.

Kırık, A. M. (2014). Aile ve Çocuk İlişkisinde İnternetin Yeri: Nitel Bir Araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, **3**: 337-347.

Korkmaz, M. (2010). İnternet Kullanımı Konusunda Uygulanan Akran Eğitiminin Ergenler Üzerindeki Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Kurt, L. (2005). Açıklamalı-İçtihatlı Tüm Yönleriyle Bilişim Suçları ve Türk Ceza Kanundaki Uygulaması. Seçkin Yayınları, Ankara.

Lenhart, A., Madden, M., Smith, A., Purcell K., Zickuhr, K. and Rainie, L. (2011). Teens, Kindness and Cruelty on Social Network Sites. Pew Internet & American Life Project, Washington.

Liau, A.K., Khoo, A., Ang P.H. (2005). Factors Influencing Adolescents Engagement in Risky Internet Behavior. *CyberPsychology & Behavior*, **8**: 513-520.

McCarty, C., Prawitz, A.D., Derscheid, L.E. and Bette, M. (2011). Perceived Safety and Teen Risk Taking in Online Chat Sites. *CyberPsychology, Behavior & Social Networking*, **14**: 169-174.

Mert, O. (2010). Öğrenci ve Öğretmenlerin İnternet Kullanımları Üzerine Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Numanoğlu, G., Bayır, Ş. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre internet kullanımları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, **10**: 295-323.

Odabaşı, H. F., Kabakçı, I., Çoklar, A. N. (2007). İnternet Çocuk ve Aile. Nobel Yayın Dağıtım (2. Baskı), Ankara.

Oktik, N. (2013). Sosyal Kontrol, Çocuk ve İnternet. I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı, **1**: 297-309, İstanbul 14-15 Kasım 2013.

Oskay Yurttaş, G. (2013). İnternet Kullanım Alışkanlıkları Açısından İlköğretim 5.-6.-7.-8. Sınıf Öğrencilerinin Durumu- İnternet Kullanımı ile İlgili Ailelerin Değerlendirmeleri. Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Özdilek, A. O. (2002). İnternet ve Hukuk. Papatya Yayıncılık, Ankara.
- Özkan, E. (2010). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Bilgisayar- İnternet Kullanım Durumlarının Değerlendirilmesi (Uşak İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Peker Demir, E. (2014). İnternet Aracılı ile Kişilik Haklarına Saldırı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Smith, C. S. (2007). How to Protect Your Children on the Internet: A Roadmap for Parents and Teachers. Praeger Publishers, Westport, Conn.
- Şendağ, S., Odabaşı, H. F. (2006). İnternet ve Çocuk: Etik Bunun Neresinde? 6. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı, Gazimağusa, KKTC, 19-21 Nisan, **3**: 1508-1515.
- Uluç, G. (2002). Toplumsal bir gruba yönelik şiddet türü: Medya, şiddet ve çocuklar. Selçuk İletişim, **6**: 4-11.
- Uslu, T. (2007). İnternet Güvenliği ve Risk Yönetimi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taşkın, Ş. C. (2008). Bilişim Suçları. Beta Yayın, İstanbul.
- Tekerek, M. (2008). Bilgi Güvenliği Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen ve Mühendislik Dergisi*. **11**: 132-137.
- Tekerek, M., Tekerek, A. (2013). A Research on Students' Information Security Awareness, *Turkish Journal of Education*, **2**: 61-70.
- Tok, G. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinin Ebeveynlerinden Algıladıkları İnternet Bağımlılığı Durumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Yalçın, N. (2006). İnterneti Doğru Kullanıyor muyuz? İnternet Bağımlısı mıyız? Çocuklarımız ve Gençlerimiz Risk Altında mı? 4. Bilgi Teknolojileri Kongresi Akademik Bilişim Bildiriler Kitabı, 585-588, Pamukkale Üniversitesi, Denizli 9-11 Şubat 2006.
- Yavanoğlu, U., Sağıroğlu Ş., Çolak İ. (2012). Sosyal Ağlarda Bilgi Güvenliği Tehditleri ve Alınması Gereken Önlemler, *Politeknik Dergisi*, **15**: 15-27.

- Yenilmez, Y., Seferoğlu, S. S. (2013). Sanal Zorbalık ve Öğretmenlerin Farkındalık Durumlarına Bir Bakış. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, **38**: 421-432.
- Yıldırım, N., Varol, A. (2013). Sosyal Ağlarda Güvenlik: Bitlis Eren ve Fırat Üniversitelerinde Gerçekleştirilen Bir Alan Çalışması. *Bilgisayar Bilimleri ve mühendisliği Dergisi*, **7**.
- Yüksel, G., Baytemir, K. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Kullanım Amaçları ile Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, **8**: 1-20.
- Zeydan, Ö. (2006). Kişisel Bilgisayarlar ve İnternet Güvenliği, XI. Türkiye’de İnternet Konferansı, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara, 21-23 Aralık 2006.

İNTERNET KAYNAKLARI

1. http://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/bilisim_internet/docs/Turk_Pediatric_Kurumu_internet%20Kullanimi%20ve%20cocuk-Ergen-sagligi.pdf
Erişim Tarihi: 10/05/2014
2. http://en.wikipedia.org/wiki/Global_Internet_usage
Erişim Tarihi: 10/04/2014
3. <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>
Erişim Tarihi: 10/02/2014
4. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028
Erişim Tarihi: 11/01/2014
5. <http://eukidsonline.metu.edu.tr>
Erişim Tarihi: 07/12/2013
6. <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss381.pdf>
Erişim Tarihi: 01/07/2014
7. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5651.pdf>

Erişim Tarihi: 01/06/2014

8. <http://www.guvenliweb.org.tr/>

Erişim Tarihi: 19/12/2014

9. http://bigb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_01/03030227_anketsonucdegerlendirme.pdf

Erişim Tarihi: 05/08/2014

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Abdulkadir BEDER
Doğum Yeri ve Tarihi : TRABZON / 31.12.1986
Yabancı Dili : İngilizce
İletişim (Telefon/e-posta) : 0 (507) 205 21 69 / bederaa@hotmail.com

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Trabzon Lisesi (2003)
Lisans : Çanakkale 18 Mart Üni. – Bil. ve Öğr. Tek. Öğrt. (2008)
Yüksek Lisans : Afyon Kocatepe Üni. – İnt. ve Bil. Tek. Yön. (2013-)

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl : Düzağaç İstiklâl İlköğretim O.- Sinanpaşa (2008-2010)
Cumhuriyet İlköğretim O. -Afyonkarahisar (2010-2013)
75. Yıl Ortaokulu- Afyonkarahisar (2013-2014)
Merkez Toki Yatılı Bölge O.-Afyonkarahisar (2014-....)

Verdiği Kurslar : Temel Bilgisayar Okuryazarlığı Kursu
Web Tasarımı Kursu

Katıldığı Kurslar : Eğitimde FATİH Projesi (Teknoloji Kullanımı) Kursu

Katıldığı Seminerler : Öğrenen Lider Öğretmen Semineri
Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğü E-İngilizce Projesi
Fatih Projesi Tanıtım ve Bilgilendirme Semineri

EKLER

EK-1: Resmi İzin Yazısı

T.C.
AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 79400284/605/5056472
Konu: Araştırma İzinleri

05/11/2014

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : Valilik Makamının 04/11/2014 tarihli ve 5001404 sayılı oluru yazısı.

Müdürlüğümüze bağlı kurum ve kuruluşlarda yapılması planlanan araştırmalar için, Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (AR-GE) Birimi "Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü" tarafından 07/03/2012 tarihli ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı bakanlık onayı ile yayınlanan Genelge doğrultusunda ilgili izin talebini incelemiş olup "Valilik Oluru" ve "Onaylanmış Veri Toplama Aracı" ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Metin YALÇIN
İl Milli Eğitim Müdürü

EKLER:

- 1-Valilik Oluru (1 Adet)
- 2- Onaylanmış Veri Toplama Aracı (6 sayfa)

Karaman İş Mrk. K:4 AFYONKARAHİSAR
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: stratejigelistirme03@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: D. KIZILTEPE / Memur
Tel: (0 272) 213 76 06/129
Faks: (0 272) 213 76 05

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden c54d-ae7-31d7-9c40-ba36 kodu ile teyit edilebilir

EK-2: Uygulama İzni

T.C.
AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 79400284/605/5001404
Konu: Araştırma İzni

04/11/2014

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Afyon Kocatepe Üniv. Öğrenci İş. Daire Başkanlığının 16.10.2014 tarih ve 16050 sayılı yazısı.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İnternet ve Bilişim Teknolojileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Abdulkadir BEDER'in " 2014-2015 öğretim yılında "Ortaöğretim Öğrencilerinin Güvenli İnternet Kullanım Durumlarının Belirlenmesi" adlı tez çalışması kapsamında Afyonkarahisar ili merkeze bağlı Ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilere yönelik anket çalışmaları yapmaları, anket çalışmaları tamamlandıktan sonra sonuçlarının birer örneğinin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne teslim edilmesi şartıyla, Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (Ar-Ge) birimi teklifi doğrultusunda, müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızcada uygun görülmesi halinde gereğini olurlarınıza arz ederim.

Metin YALÇIN
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
04/11/2014

Akgün CORAV
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER:

1- Anket Formu (6 Sayfa)

Karaman İş Mrk. K:4 AFYONKARAHİSAR
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: stratejigelistirme03@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: D. KIZILTEPE / Memur
Tel: (0 272) 213 76 06/129
Faks: (0 272) 213 76 05

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden dclf-fc97-3324-9d2b-3d46 kodu ile teyit edilebilir.

EK-3: Anket Soruları (Önyüz)

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN GÜVENLİ İNTERNET KULLANIM DURUMLARININ BELİRLENMESİ ANKET FORMU

Sevgili öğrenciler, bu anket formu internet kullanma durumunuza ilişkin bilgileri içeren soruları içermektedir. İlgili anket formu "kişisel bilgiler" ve "kısa film senaryoları" olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Anket size uygun olan kutucuklardan birini (X) şeklinde işaretlemeniz istenmektedir. Anket sonuçları yüksek lisans tez araştırması için kullanılacaktır. Lütfen yanıtlarınızı içtenlikle veriniz. Kimlik bilgilerinize ihtiyaç duyulmamaktadır. Lütfen tüm maddeleri yanıtlayınız. Katılımınız için çok teşekkür ederim.

Abdulkadir BEDER
AKÜ İnt. ve Bil. Tek. Yön. Y.L. Öğr.

A- KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek
2. Sınıfınız: ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8
3. Evinizde internete bağlı bilgisayar var mı? ☐ Evet ☐ Hayır Cevabınız <u>evet</u> ise; 3.1 Bilgisayarınız kendi odanızda mı? ☐ Evet ☐ Hayır 3.2 Bilgisayarınızda çocuk koruma programı var mı? ☐ Evet ☐ Hayır 3.3 İnternet kullanırken aile büyüklerinizden biri yanınızda oluyor mu? ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bazen Cevabınız <u>hayır</u> ise 4. sorudan devam ediniz.
4. İnterneti günde ne sıklıkla kullanıyorsunuz? ☐ Hiç kullanmam ☐ Günde 1 saatten az ☐ Günde 1-3 saat arası ☐ Günde 3-5 saat arası ☐ Günde 5-7 saat arası ☐ Günde 7 saatten fazla
5. İnterneti haftada ne sıklıkla kullanıyorsunuz? ☐ Hiç kullanmam ☐ Haftada 1 saatten az ☐ Haftada 1-3 saat arası ☐ Haftada 3-5 saat arası ☐ Haftada 5-7 saat arası ☐ Haftada 7 saatten fazla
6. İnternete <u>en çok</u> nereden bağlanıyorsunuz? ☐ Ev ☐ Okul ☐ Cep telefonu ☐ İnternet kafe ☐ Diğer
7. İnterneti <u>en çok</u> ne amaçlı kullanıyorsunuz? ☐ Ödev ☐ Oyun ☐ Müzik/Film ☐ Sohbet ☐ Sosyal Medya(Facebook, Twitter) ☐ Diğer
8. Akıllı telefonuna sahip misiniz? ☐ Evet ☐ Hayır
9. Akıllı telefonunuzdan internete bağlantınız var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

EK-3: Anket Soruları (Arkayüz)

B- KISA FİLM SENARYOLARI

1. Aşağıdaki soruları kısa film senaryolarını izleyerek cevaplandırınız.

Senaryolar	Kesinlikle Doğru	Doğru	Kararsızım	Yanlış	Kesinlikle Yanlış
1.Senaryo	()	()	()	()	()
2.Senaryo	()	()	()	()	()
3.Senaryo	()	()	()	()	()
4.Senaryo	()	()	()	()	()
5.Senaryo	()	()	()	()	()
6.Senaryo	()	()	()	()	()
7.Senaryo	()	()	()	()	()
8.Senaryo	()	()	()	()	()
9.Senaryo	()	()	()	()	()
10.Senaryo	()	()	()	()	()
11.Senaryo	()	()	()	()	()
12.Senaryo	()	()	()	()	()
13.Senaryo	()	()	()	()	()
14.Senaryo	()	()	()	()	()
15.Senaryo	()	()	()	()	()
16.Senaryo	()	()	()	()	()
17.Senaryo	()	()	()	()	()
18.Senaryo	()	()	()	()	()
19.Senaryo	()	()	()	()	()
20.Senaryo	()	()	()	()	()
21.Senaryo	()	()	()	()	()

EK-4: Senaryolar ve Görüntüleri (1-2-3)

Senaryo-1

Yusuf internette gezerken beğendiği bir yazı buldu ve sosyal ağda kendi yazmış gibi paylaştı.

Senaryo-2

Sevgi bilgisayarına indirme programları aracılığı ile müzik indirmek istemektedir. Sevgi aradığı şarkıyı bulup bilgisayarına indirmiş, telefonuna yüklemiş ve diğer arkadaşlarıyla paylaşmıştır.

Senaryo-3

Bir gün Efe'nin e-posta hesabına, bir ticari şirketten "ücretsiz bilgisayar temizleme programı" adında mesaj geldi. Efe bilgisayar güvenliğine önem verdiği için mesajdaki yazıya tıklayarak programı indirip bilgisayarına kurdu.

Senaryolar ve Görüntüleri (4-5-6)

Senaryo-4

Bir gün Ayşe e-postasına gelen bir mesajda e-posta kutusunun dolduğuna dair sistem yöneticisinden gelen bir mesaj gördü ve posta kutusunun artırılması için bağlantıya tıklayarak açılan sayfaya e-posta şifresini ve diğer bilgilerini girdi.

Senaryo-5

Kübra bir arkadaşından gelen bir epostadaki program indirme bağlantısına tıklayarak bir dosya indirmiş ve bilgisayarına programı kurmuştur.

Senaryo-6

Hüseyin internette gezinirken karşısına 100 Lira kazanmak için tıklayınız yazısı çıkar. Çıkan sayfada kredi kartı bilgileri istendiği için babasının kredi kartı bilgilerini girerek 100 Lira'yı kazanmak ister.

Senaryolar ve Görüntüleri (7-8-9)

Senaryo-7

Onur internette gezinirken aniden beklemediği, rahatsız edici ve ahlak dışı bir sayfaya karşılaşır. Hemen sayfayı kapatır ve ailesine haber verir.

Senaryo-8

Emine internette gezerken ders çalışma stresine karşı bir hap olduğunu öğrenir ve bunu arkadaşı Hülya ile bulmak ister.

Senaryo-9

Ayşe hoşlandığı müzik grubu hakkında internette gezerken birisiyle tanışır. Karşıdaki kişi Ayşe'nin arkadaşları, yaşadığı yer hakkında sorular sorar. Ayşe ise bu sorulara açık cevap vermekten kaçınır ve konuyu tekrar müzik grubu hakkında olacak şekilde değiştirir. Karşıdaki kişi ise Ayşe'yi daha yakından tanımak için bu soruları sorduğunu söyler ama Ayşe yine de bu konulardan bahsetmez.

Senaryolar ve Görüntüleri (10-11)

Senaryo-10

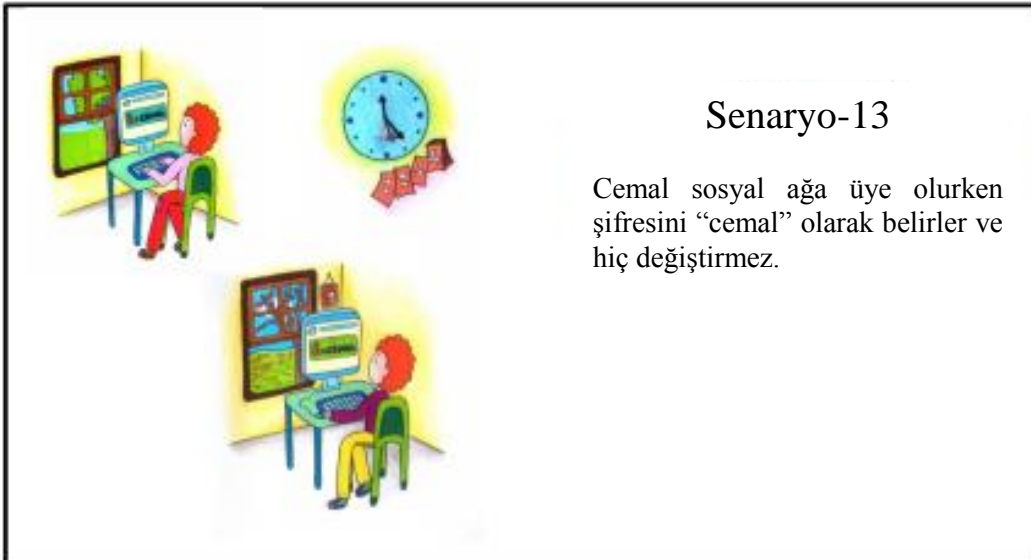
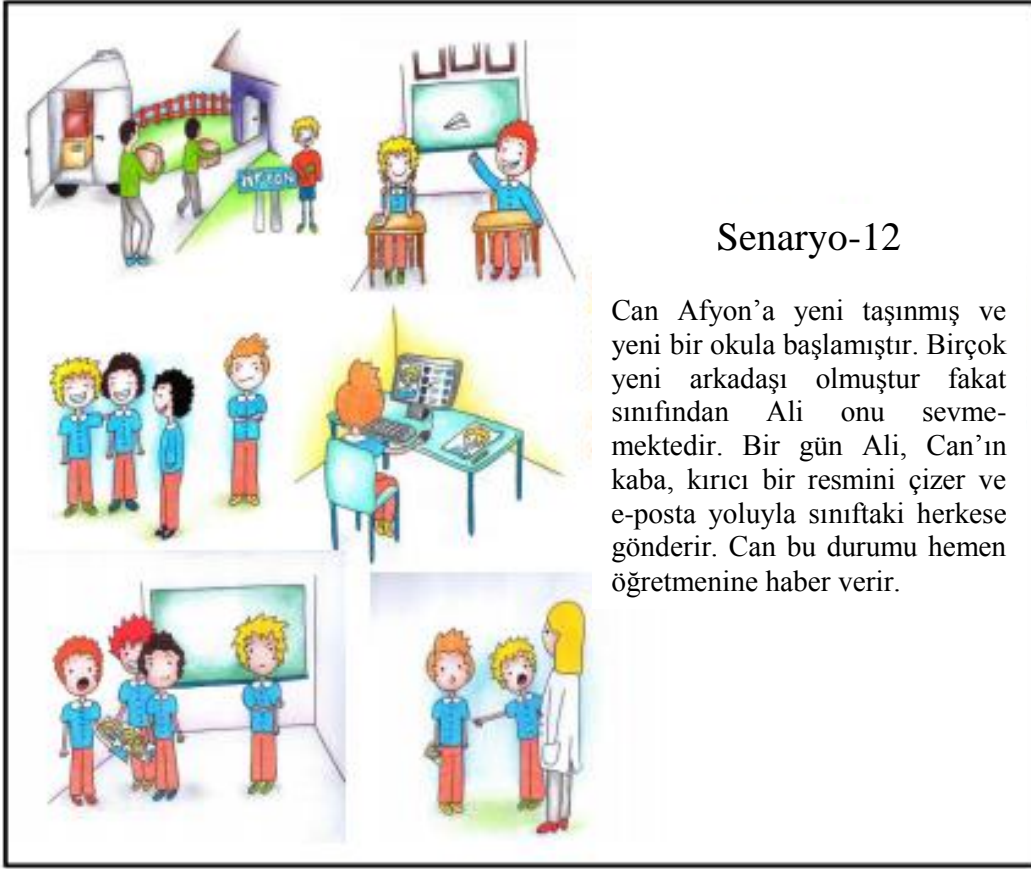
Ayşe ile Fatma çok iyi arkadaşlardır. Bu dönem sınıflarına Esra adında yeni bir kız öğrenci gelmiştir. Fatma yeni gelen Esra ile iyi arkadaşlık kurmuştur. Ayşe bu sebeple arkadaşı Fatma'yı kıskanır. Ayşe, Esra hakkında internet ortamında "sen çirkinsin, sen aptalsın" gibi mesajlar yazar. Esra bu mesajları görür ve çok kızar. Esra mesajları gönderen Ayşe'yi bulup onunla kavga eder ve onu hırpalır.

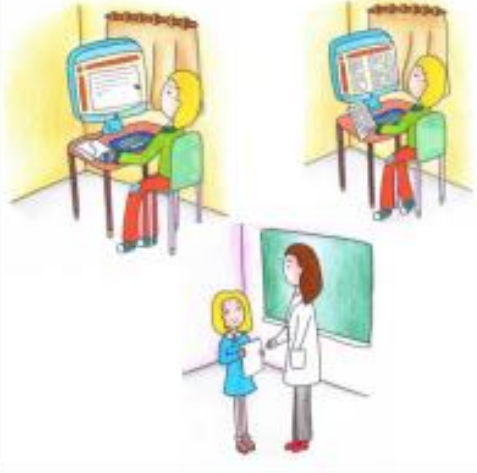
Senaryo-11

Melek internette sosyal paylaşım sitelerinde gezerken, samimi olmadığı bir arkadaşı mesaj atar ve görüntülü konuşmak ister. Kabul etmezse kendisi hakkında dedikodu çıkaracağını söyler. Melek kabul etmez ve ailesine haber verir.

Senaryolar ve Görüntüleri (12-13)

Senaryolar ve Görüntüleri (14-15-16)

Senaryo-14

Sibel proje ödevini yapmak için internette araştırma yapmaya başladı ve bulduğu 5 tane web sitesindeki yazıları arka arkaya kopyalayarak ve bazı yerlerini değiştirerek ödevini hazırlayıp öğretmenine teslim etti.

Senaryo-15

Ayşe arkadaşlarıyla deniz tatilinde çektiği birçok fotoğrafı paylaşmak istemektedir. Fotoğraflarda kendi dışında birçok arkadaşı da yer almaktadır. Ayşe fotoğraftakilerin iznini aldıktan sonra fotoğrafları paylaşır.

Senaryo-16

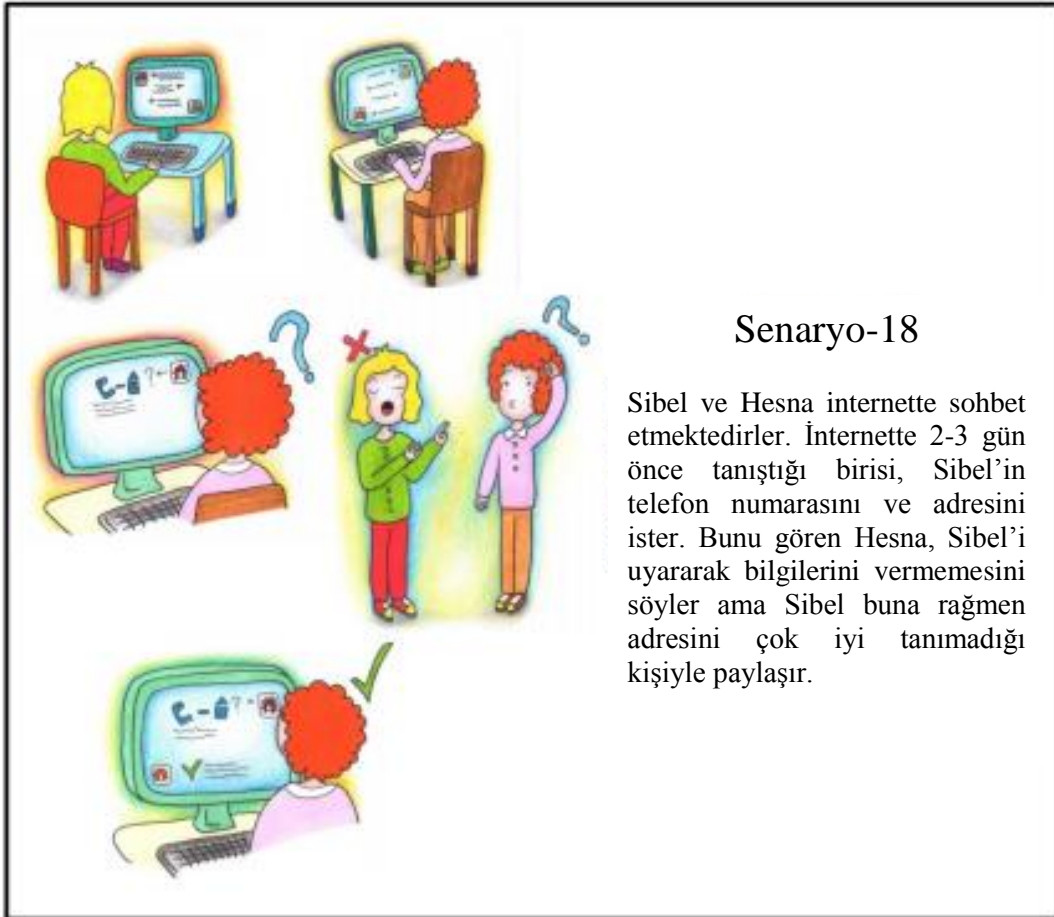
Melek internette bir sosyal ağa üye olur. Üye olurken kendi adını yazar ve profil resmi olarak kendi resmini koyar.

Senaryolar ve Görüntüleri (17-18)

Senaryo-17

Veli internette sosyal ağda profilini ve fotoğraf albümünü herkesin göremeyeceği, sadece arkadaş olarak kabul ettiklerinin görebileceği şekilde ayarlar.

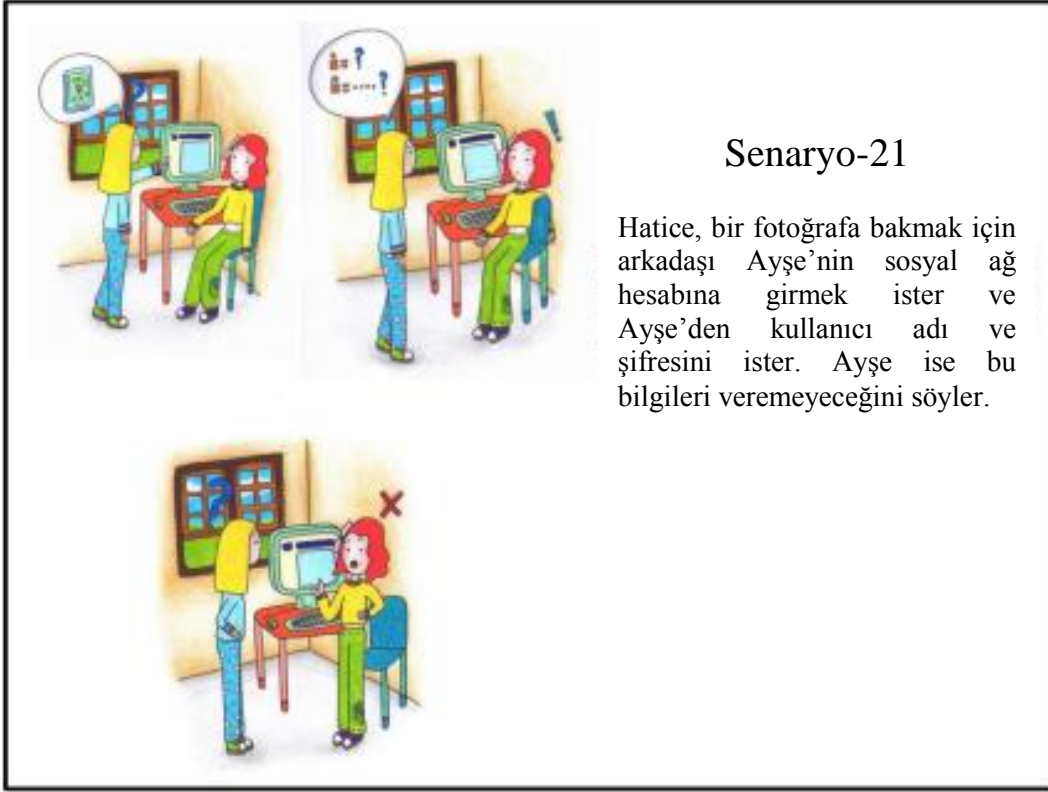
Senaryo-18

Sibel ve Hesna internette sohbet etmektedirler. İnternette 2-3 gün önce tanıştığı birisi, Sibel'in telefon numarasını ve adresini ister. Bunu gören Hesna, Sibel'i uyararak bilgilerini vermemesini söyler ama Sibel buna rağmen adresini çok iyi tanımadığı kişiyle paylaşır.

Senaryolar ve Görüntüleri (19-20)

Senaryolar ve Görüntüleri (21)

Senaryo-21

Hatice, bir fotoğrafa bakmak için arkadaşı Ayşe'nin sosyal ağ hesabına girmek ister ve Ayşe'den kullanıcı adı ve şifresini ister. Ayşe ise bu bilgileri veremeyeceğini söyler.

EK-5: Genel Ortalamann Sınıf Değişkenleri Dağılımına İlişkin Tukey Tablosu

Multiple Comparisons

Dependent Variable: ort

Tukey HSD

(I) sınıf	(J) sınıf	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
5,00	6,00	-,09402	,05267	,282	-,2298	,0417
	7,00	,03961	,05819	,904	-,1104	,1896
	8,00	,04123	,05169	,855	-,0920	,1745
6,00	5,00	,09402	,05267	,282	-,0417	,2298
	7,00	,13363	,05765	,095	-,0150	,2822
	8,00	,13526*	,05108	,041	,0036	,2669
7,00	5,00	-,03961	,05819	,904	-,1896	,1104
	6,00	-,13363	,05765	,095	-,2822	,0150
	8,00	,00163	,05675	1,000	-,1447	,1479
8,00	5,00	-,04123	,05169	,855	-,1745	,0920
	6,00	-,13526*	,05108	,041	-,2669	-,0036
	7,00	-,00163	,05675	1,000	-,1479	,1447

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

EK-6: Genel Ortalamann Okul Değişkenleri Dağılımına İlişkin Tukey Tablosu

Multiple Comparisons

Dependent Variable: ort
Tukey HSD

(I) okul	(J) okul	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
A ortaokulu	B ortaokulu	-,13698	,06867	,270	-,3250	,0510
	C ortaokulu	-,23523*	,06709	,004	-,4189	-,0516
	D ortaokulu	-,26795*	,07281	,002	-,4673	-,0686
	E ortaokulu	-,27299*	,06000	,000	-,4373	-,1087
B ortaokulu	A ortaokulu	,13698	,06867	,270	-,0510	,3250
	C ortaokulu	-,09825	,06257	,517	-,2696	,0731
	D ortaokulu	-,13096	,06867	,315	-,3190	,0570
	E ortaokulu	-,13601	,05491	,098	-,2863	,0143
C ortaokulu	A ortaokulu	,23523*	,06709	,004	,0516	,4189
	B ortaokulu	,09825	,06257	,517	-,0731	,2696
	D ortaokulu	-,03272	,06709	,988	-,2164	,1510
	E ortaokulu	-,03776	,05291	,953	-,1826	,1071
D ortaokulu	A ortaokulu	,26795*	,07281	,002	,0686	,4673
	B ortaokulu	,13096	,06867	,315	-,0570	,3190
	C ortaokulu	,03272	,06709	,988	-,1510	,2164
	E ortaokulu	-,00504	,06000	1,000	-,1693	,1592
E ortaokulu	A ortaokulu	,27299*	,06000	,000	,1087	,4373
	B ortaokulu	,13601	,05491	,098	-,0143	,2863
	C ortaokulu	,03776	,05291	,953	-,1071	,1826
	D ortaokulu	,00504	,06000	1,000	-,1592	,1693

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

EK-7: Senaryoların Sınıf Değişkenleri Dağılımına İlişkin Tukey Tablosu

Multiple Comparisons

Tukey HSD

Dependent Variable	(I) sınıf	(J) sınıf	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Senaryo 1	5,00	6,00	-,357*	,132	,035	-,70	-,02
		7,00	-,566*	,146	,001	-,94	-,19
		8,00	-,927*	,129	,000	-1,26	-,59
	6,00	5,00	,357*	,132	,035	,02	,70
		7,00	-,208	,144	,473	-,58	,16
		8,00	-,570*	,128	,000	-,90	-,24
	7,00	5,00	,566*	,146	,001	,19	,94
		6,00	,208	,144	,473	-,16	,58
		8,00	-,361	,142	,055	-,73	,01
	8,00	5,00	,927*	,129	,000	,59	1,26
		6,00	,570*	,128	,000	,24	,90
		7,00	,361	,142	,055	-,01	,73
Senaryo 2	5,00	6,00	,654*	,120	,000	,35	,96
		7,00	-,086	,132	,917	-,43	,26
		8,00	,164	,118	,504	-,14	,47
	6,00	5,00	-,654*	,120	,000	-,96	-,35
		7,00	-,740*	,131	,000	-1,08	-,40
		8,00	-,490*	,116	,000	-,79	-,19
	7,00	5,00	,086	,132	,917	-,26	,43
		6,00	,740*	,131	,000	,40	1,08
		8,00	,249	,129	,216	-,08	,58
	8,00	5,00	-,164	,118	,504	-,47	,14
		6,00	,490*	,116	,000	,19	,79
		7,00	-,249	,129	,216	-,58	,08
Senaryo 3	5,00	6,00	-,015	,153	1,000	-,41	,38
		7,00	-,192	,169	,668	-,63	,24
		8,00	-,276	,150	,259	-,66	,11
	6,00	5,00	,015	,153	1,000	-,38	,41
		7,00	-,177	,168	,716	-,61	,26
		8,00	-,261	,149	,297	-,64	,12
	7,00	5,00	,192	,169	,668	-,24	,63
		6,00	,177	,168	,716	-,26	,61
		8,00	-,084	,165	,958	-,51	,34
	8,00	5,00	,276	,150	,259	-,11	,66
		6,00	,261	,149	,297	-,12	,64
		7,00	,084	,165	,958	-,34	,51
Senaryo 4	5,00	6,00	,172	,140	,611	-,19	,53
		7,00	,212	,155	,519	-,19	,61
		8,00	,243	,138	,293	-,11	,60
	6,00	5,00	-,172	,140	,611	-,53	,19
		7,00	,040	,153	,994	-,36	,44
		8,00	,071	,136	,954	-,28	,42
	7,00	5,00	-,212	,155	,519	-,61	,19
		6,00	-,040	,153	,994	-,44	,36
		8,00	,030	,151	,997	-,36	,42
	8,00	5,00	-,243	,138	,293	-,60	,11
		6,00	-,071	,136	,954	-,42	,28
		7,00	-,030	,151	,997	-,42	,36

Senaryo 5	5,00	6,00	,118	,128	,793	-,21	,45
		7,00	,307	,141	,132	-,06	,67
		8,00	,094	,125	,877	-,23	,42
	6,00	5,00	-,118	,128	,793	-,45	,21
		7,00	,189	,140	,530	-,17	,55
		8,00	-,024	,124	,998	-,34	,30
	7,00	5,00	-,307	,141	,132	-,67	,06
		6,00	-,189	,140	,530	-,55	,17
		8,00	-,213	,138	,411	-,57	,14
	8,00	5,00	-,094	,125	,877	-,42	,23
		6,00	,024	,124	,998	-,30	,34
		7,00	,213	,138	,411	-,14	,57
Senaryo 6	5,00	6,00	,011	,089	,999	-,22	,24
		7,00	,019	,099	,997	-,24	,27
		8,00	,057	,088	,915	-,17	,28
	6,00	5,00	-,011	,089	,999	-,24	,22
		7,00	,008	,098	1,000	-,24	,26
		8,00	,046	,087	,952	-,18	,27
	7,00	5,00	-,019	,099	,997	-,27	,24
		6,00	-,008	,098	1,000	-,26	,24
		8,00	,038	,096	,979	-,21	,29
	8,00	5,00	-,057	,088	,915	-,28	,17
		6,00	-,046	,087	,952	-,27	,18
		7,00	-,038	,096	,979	-,29	,21
Senaryo 7	5,00	6,00	-,007	,153	1,000	-,40	,39
		7,00	,415	,169	,068	-,02	,85
		8,00	,217	,150	,470	-,17	,60
	6,00	5,00	,007	,153	1,000	-,39	,40
		7,00	,422	,167	,058	-,01	,85
		8,00	,224	,148	,431	-,16	,61
	7,00	5,00	-,415	,169	,068	-,85	,02
		6,00	-,422	,167	,058	-,85	,01
		8,00	-,198	,165	,626	-,62	,23
	8,00	5,00	-,217	,150	,470	-,60	,17
		6,00	-,224	,148	,431	-,61	,16
		7,00	,198	,165	,626	-,23	,62
Senaryo 8	5,00	6,00	,248	,147	,333	-,13	,63
		7,00	,245	,163	,436	-,17	,66
		8,00	,139	,145	,770	-,23	,51
	6,00	5,00	-,248	,147	,333	-,63	,13
		7,00	-,003	,161	1,000	-,42	,41
		8,00	-,109	,143	,871	-,48	,26
	7,00	5,00	-,245	,163	,436	-,66	,17
		6,00	,003	,161	1,000	-,41	,42
		8,00	-,106	,159	,910	-,52	,30
	8,00	5,00	-,139	,145	,770	-,51	,23
		6,00	,109	,143	,871	-,26	,48
		7,00	,106	,159	,910	-,30	,52

Senaryo 9	5,00	6,00	-,155	,138	,676	-,51	,20
		7,00	-,026	,153	,998	-,42	,37
		8,00	-,198	,136	,461	-,55	,15
	6,00	5,00	,155	,138	,676	-,20	,51
		7,00	,129	,151	,829	-,26	,52
		8,00	-,043	,134	,988	-,39	,30
	7,00	5,00	,026	,153	,998	-,37	,42
		6,00	-,129	,151	,829	-,52	,26
		8,00	-,172	,149	,654	-,56	,21
	8,00	5,00	,198	,136	,461	-,15	,55
		6,00	,043	,134	,988	-,30	,39
		7,00	,172	,149	,654	-,21	,56
Senaryo 10	5,00	6,00	-,345	,152	,105	-,74	,05
		7,00	-,729*	,167	,000	-1,16	-,30
		8,00	-,349	,149	,089	-,73	,03
	6,00	5,00	,345	,152	,105	-,05	,74
		7,00	-,384	,166	,096	-,81	,04
		8,00	-,005	,147	1,000	-,38	,37
	7,00	5,00	,729*	,167	,000	,30	1,16
		6,00	,384	,166	,096	-,04	,81
		8,00	,380	,163	,094	-,04	,80
	8,00	5,00	,349	,149	,089	-,03	,73
		6,00	,005	,147	1,000	-,37	,38
		7,00	-,380	,163	,094	-,80	,04
Senaryo 11	5,00	6,00	-,124	,157	,858	-,53	,28
		7,00	-,047	,173	,993	-,49	,40
		8,00	-,228	,154	,449	-,63	,17
	6,00	5,00	,124	,157	,858	-,28	,53
		7,00	,077	,172	,970	-,37	,52
		8,00	-,104	,152	,903	-,50	,29
	7,00	5,00	,047	,173	,993	-,40	,49
		6,00	-,077	,172	,970	-,52	,37
		8,00	-,181	,169	,708	-,62	,25
	8,00	5,00	,228	,154	,449	-,17	,63
		6,00	,104	,152	,903	-,29	,50
		7,00	,181	,169	,708	-,25	,62
Senaryo 12	5,00	6,00	-,009	,168	1,000	-,44	,42
		7,00	,146	,185	,861	-,33	,62
		8,00	,181	,165	,690	-,24	,61
	6,00	5,00	,009	,168	1,000	-,42	,44
		7,00	,155	,184	,834	-,32	,63
		8,00	,190	,163	,646	-,23	,61
	7,00	5,00	-,146	,185	,861	-,62	,33
		6,00	-,155	,184	,834	-,63	,32
		8,00	,036	,181	,997	-,43	,50
	8,00	5,00	-,181	,165	,690	-,61	,24
		6,00	-,190	,163	,646	-,61	,23
		7,00	-,036	,181	,997	-,50	,43

Senaryo 13	5,00	6,00	,208	,133	,403	-,14	,55
		7,00	,536*	,147	,002	,16	,92
		8,00	,168	,131	,571	-,17	,51
	6,00	5,00	-,208	,133	,403	-,55	,14
		7,00	,329	,146	,110	-,05	,70
		8,00	-,039	,129	,990	-,37	,29
	7,00	5,00	-,536*	,147	,002	-,92	-,16
		6,00	-,329	,146	,110	-,70	,05
		8,00	-,368	,144	,052	-,74	,00
	8,00	5,00	-,168	,131	,571	-,51	,17
		6,00	,039	,129	,990	-,29	,37
		7,00	,368	,144	,052	,00	,74
Senaryo 14	5,00	6,00	,153	,160	,773	-,26	,57
		7,00	-,409	,177	,096	-,86	,05
		8,00	-,109	,157	,899	-,51	,30
	6,00	5,00	-,153	,160	,773	-,57	,26
		7,00	-,562*	,175	,008	-1,01	-,11
		8,00	-,262	,155	,330	-,66	,14
	7,00	5,00	,409	,177	,096	-,05	,86
		6,00	,562*	,175	,008	,11	1,01
		8,00	,300	,172	,303	-,14	,74
	8,00	5,00	,109	,157	,899	-,30	,51
		6,00	,262	,155	,330	-,14	,66
		7,00	-,300	,172	,303	-,74	,14
Senaryo 15	5,00	6,00	,286	,124	,098	-,03	,61
		7,00	,018	,137	,999	-,34	,37
		8,00	,070	,122	,939	-,24	,38
	6,00	5,00	-,286	,124	,098	-,61	,03
		7,00	-,268	,136	,199	-,62	,08
		8,00	-,215	,120	,278	-,53	,09
	7,00	5,00	-,018	,137	,999	-,37	,34
		6,00	,268	,136	,199	-,08	,62
		8,00	,052	,134	,979	-,29	,40
	8,00	5,00	-,070	,122	,939	-,38	,24
		6,00	,215	,120	,278	-,09	,53
		7,00	-,052	,134	,979	-,40	,29
Senaryo 16	5,00	6,00	,089	,143	,926	-,28	,46
		7,00	-,277	,158	,300	-,68	,13
		8,00	-,174	,141	,601	-,54	,19
	6,00	5,00	-,089	,143	,926	-,46	,28
		7,00	-,365	,157	,093	-,77	,04
		8,00	-,263	,139	,232	-,62	,10
	7,00	5,00	,277	,158	,300	-,13	,68
		6,00	,365	,157	,093	-,04	,77
		8,00	,102	,154	,911	-,30	,50
	8,00	5,00	,174	,141	,601	-,19	,54
		6,00	,263	,139	,232	-,10	,62
		7,00	-,102	,154	,911	-,50	,30

Senaryo 17	5,00	6,00	-,133	,129	,735	-,47	,20
		7,00	-,081	,143	,941	-,45	,29
		8,00	-,094	,127	,881	-,42	,23
	6,00	5,00	,133	,129	,735	-,20	,47
		7,00	,051	,142	,984	-,31	,42
		8,00	,039	,126	,990	-,28	,36
	7,00	5,00	,081	,143	,941	-,29	,45
		6,00	-,051	,142	,984	-,42	,31
		8,00	-,013	,139	1,000	-,37	,35
	8,00	5,00	,094	,127	,881	-,23	,42
		6,00	-,039	,126	,990	-,36	,28
		7,00	,013	,139	1,000	-,35	,37
Senaryo 18	5,00	6,00	,080	,094	,832	-,16	,32
		7,00	,058	,104	,945	-,21	,33
		8,00	-,151	,093	,364	-,39	,09
	6,00	5,00	-,080	,094	,832	-,32	,16
		7,00	-,022	,103	,997	-,29	,24
		8,00	-,230	,091	,058	-,47	,01
	7,00	5,00	-,058	,104	,945	-,33	,21
		6,00	,022	,103	,997	-,24	,29
		8,00	-,209	,102	,170	-,47	,05
	8,00	5,00	,151	,093	,364	-,09	,39
		6,00	,230	,091	,058	-,01	,47
		7,00	,209	,102	,170	-,05	,47
Senaryo 19	5,00	6,00	,050	,127	,980	-,28	,38
		7,00	-,249	,140	,283	-,61	,11
		8,00	-,183	,124	,456	-,50	,14
	6,00	5,00	-,050	,127	,980	-,38	,28
		7,00	-,299	,139	,137	-,66	,06
		8,00	-,232	,123	,233	-,55	,08
	7,00	5,00	,249	,140	,283	-,11	,61
		6,00	,299	,139	,137	-,06	,66
		8,00	,067	,136	,962	-,29	,42
	8,00	5,00	,183	,124	,456	-,14	,50
		6,00	,232	,123	,233	-,08	,55
		7,00	-,067	,136	,962	-,42	,29
Senaryo 20	5,00	6,00	-,604*	,151	,000	-,99	-,21
		7,00	-,531*	,167	,008	-,96	-,10
		8,00	-,283	,148	,225	-,67	,10
	6,00	5,00	,604*	,151	,000	,21	,99
		7,00	,074	,165	,971	-,35	,50
		8,00	,321	,147	,127	-,06	,70
	7,00	5,00	,531*	,167	,008	,10	,96
		6,00	-,074	,165	,971	-,50	,35
		8,00	,247	,163	,426	-,17	,67
	8,00	5,00	,283	,148	,225	-,10	,67
		6,00	-,321	,147	,127	-,70	,06
		7,00	-,247	,163	,426	-,67	,17

Senaryo 21	5,00	6,00	-,162	,130	,597	-,50	,17
		7,00	-,190	,144	,547	-,56	,18
		8,00	-,102	,128	,856	-,43	,23
	6,00	5,00	,162	,130	,597	-,17	,50
		7,00	-,028	,142	,997	-,39	,34
		8,00	,060	,126	,964	-,26	,39
	7,00	5,00	,190	,144	,547	-,18	,56
		6,00	,028	,142	,997	-,34	,39
		8,00	,089	,140	,921	-,27	,45
	8,00	5,00	,102	,128	,856	-,23	,43
		6,00	-,060	,126	,964	-,39	,26
		7,00	-,089	,140	,921	-,45	,27

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

EK-8: Senaryoların Okul Değişkenleri Dağılımına İlişkin Tukey Tablosu

Multiple Comparisons

Tukey HSD

Dependent Variable	(I) okul	(J) okul	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Senaryo 1	A Ortaokulu	B Ortaokulu	-,136	,180	,943	-,63	,36
		C Ortaokulu	-,027	,176	1,000	-,51	,46
		D Ortaokulu	-,627*	,191	,010	-1,15	-,10
		E Ortaokulu	,079	,157	,987	-,35	,51
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	,136	,180	,943	-,36	,63
		C Ortaokulu	,109	,164	,963	-,34	,56
		D Ortaokulu	-,491	,180	,052	-,98	,00
		E Ortaokulu	,215	,144	,566	-,18	,61
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	,027	,176	1,000	-,46	,51
		B Ortaokulu	-,109	,164	,963	-,56	,34
		D Ortaokulu	-,600*	,176	,006	-1,08	-,12
		E Ortaokulu	,106	,139	,941	-,27	,49
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	,627*	,191	,010	,10	1,15
		B Ortaokulu	,491	,180	,052	,00	,98
		C Ortaokulu	,600*	,176	,006	,12	1,08
		E Ortaokulu	,706*	,157	,000	,28	1,14
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	-,079	,157	,987	-,51	,35
		B Ortaokulu	-,215	,144	,566	-,61	,18
		C Ortaokulu	-,106	,139	,941	-,49	,27
		D Ortaokulu	-,706*	,157	,000	-1,14	-,28
Senaryo 2	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,279	,162	,420	-,16	,72
		C Ortaokulu	-,126	,158	,932	-,56	,31
		D Ortaokulu	-,448	,172	,071	-,92	,02
		E Ortaokulu	-,054	,142	,996	-,44	,33
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	-,279	,162	,420	-,72	,16
		C Ortaokulu	-,405*	,148	,049	-,81	,00
		D Ortaokulu	-,727*	,162	,000	-1,17	-,28
		E Ortaokulu	-,333	,130	,077	-,69	,02
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	,126	,158	,932	-,31	,56
		B Ortaokulu	,405*	,148	,049	,00	,81
		D Ortaokulu	-,322	,158	,251	-,76	,11
		E Ortaokulu	,072	,125	,979	-,27	,41
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	,448	,172	,071	-,02	,92
		B Ortaokulu	,727*	,162	,000	,28	1,17
		C Ortaokulu	,322	,158	,251	-,11	,76
		E Ortaokulu	,394*	,142	,044	,01	,78
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	,054	,142	,996	-,33	,44
		B Ortaokulu	,333	,130	,077	-,02	,69
		C Ortaokulu	-,072	,125	,979	-,41	,27
		D Ortaokulu	-,394*	,142	,044	-,78	-,01

Senaryo 3	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,952*	,189	,000	,44	1,47
		C Ortaokulu	,431	,184	,135	-,07	,93
		D Ortaokulu	1,567*	,200	,000	1,02	2,11
		E Ortaokulu	1,112*	,165	,000	,66	1,56
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	-,952*	,189	,000	-1,47	-,44
		C Ortaokulu	-,521*	,172	,021	-,99	-,05
		D Ortaokulu	,616*	,189	,010	,10	1,13
		E Ortaokulu	,160	,151	,825	-,25	,57
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	-,431	,184	,135	-,93	,07
		B Ortaokulu	,521*	,172	,021	,05	,99
		D Ortaokulu	1,137*	,184	,000	,63	1,64
		E Ortaokulu	,681*	,145	,000	,28	1,08
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	-1,567*	,200	,000	-2,11	-1,02
		B Ortaokulu	-,616*	,189	,010	-1,13	-,10
		C Ortaokulu	-1,137*	,184	,000	-1,64	-,63
		E Ortaokulu	-,455*	,165	,047	-,91	,00
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	-1,112*	,165	,000	-1,56	-,66
		B Ortaokulu	-,160	,151	,825	-,57	,25
		C Ortaokulu	-,681*	,145	,000	-1,08	-,28
		D Ortaokulu	,455*	,165	,047	,00	,91
Senaryo 4	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,919*	,175	,000	,44	1,40
		C Ortaokulu	1,104*	,171	,000	,64	1,57
		D Ortaokulu	1,373*	,185	,000	,87	1,88
		E Ortaokulu	1,086*	,153	,000	,67	1,50
		B Ortaokulu	A Ortaokulu	-,919*	,175	,000	-1,40
	C Ortaokulu		,186	,159	,772	-,25	,62
	D Ortaokulu		,455	,175	,072	-,02	,93
	E Ortaokulu		,167	,140	,755	-,22	,55
	C Ortaokulu		A Ortaokulu	-1,104*	,171	,000	-1,57
		B Ortaokulu	-,186	,159	,772	-,62	,25
		D Ortaokulu	,269	,171	,515	-,20	,74
		E Ortaokulu	-,019	,135	1,000	-,39	,35
		D Ortaokulu	A Ortaokulu	-1,373*	,185	,000	-1,88
	B Ortaokulu		-,455	,175	,072	-,93	,02
	C Ortaokulu		-,269	,171	,515	-,74	,20
	E Ortaokulu		-,288	,153	,329	-,71	,13
	E Ortaokulu		A Ortaokulu	-1,086*	,153	,000	-1,50
		B Ortaokulu	-,167	,140	,755	-,55	,22
		C Ortaokulu	,019	,135	1,000	-,35	,39
		D Ortaokulu	,288	,153	,329	-,13	,71

Senaryo 5	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,546*	,163	,008	,10	,99
		C Ortaokulu	,679*	,160	,000	,24	1,12
		D Ortaokulu	1,030*	,173	,000	,56	1,50
		E Ortaokulu	,790*	,143	,000	,40	1,18
		<hr/>					
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	-546*	,163	,008	-,99	-,10
		C Ortaokulu	,133	,149	,899	-,27	,54
		D Ortaokulu	,484*	,163	,026	,04	,93
		E Ortaokulu	,244	,131	,336	-,11	,60
		<hr/>					
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	-679*	,160	,000	-1,12	-,24
		B Ortaokulu	-,133	,149	,899	-,54	,27
		D Ortaokulu	,351	,160	,181	-,09	,79
		E Ortaokulu	,111	,126	,903	-,23	,46
		<hr/>					
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	-1,030*	,173	,000	-1,50	-,56
		B Ortaokulu	-,484*	,163	,026	-,93	-,04
		C Ortaokulu	-,351	,160	,181	-,79	,09
		E Ortaokulu	-,240	,143	,446	-,63	,15
		<hr/>					
E Ortaokulu	A Ortaokulu	-,790*	,143	,000	-1,18	-,40	
	B Ortaokulu	-,244	,131	,336	-,60	,11	
	C Ortaokulu	-,111	,126	,903	-,46	,23	
	D Ortaokulu	,240	,143	,446	-,15	,63	
	<hr/>						
Senaryo 6	A Ortaokulu	B Ortaokulu	-,178	,117	,545	-,50	,14
		C Ortaokulu	,121	,114	,824	-,19	,43
		D Ortaokulu	,269	,124	,192	-,07	,61
		E Ortaokulu	,101	,102	,861	-,18	,38
		<hr/>					
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	,178	,117	,545	-,14	,50
		C Ortaokulu	,300*	,106	,040	,01	,59
		D Ortaokulu	,447*	,117	,001	,13	,77
		E Ortaokulu	,279*	,093	,024	,02	,53
		<hr/>					
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	-,121	,114	,824	-,43	,19
		B Ortaokulu	-,300*	,106	,040	-,59	-,01
		D Ortaokulu	,147	,114	,696	-,16	,46
		E Ortaokulu	-,021	,090	,999	-,27	,23
		<hr/>					
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	-,269	,124	,192	-,61	,07
		B Ortaokulu	-,447*	,117	,001	-,77	-,13
		C Ortaokulu	-,147	,114	,696	-,46	,16
		E Ortaokulu	-,168	,102	,467	-,45	,11
		<hr/>					
E Ortaokulu	A Ortaokulu	-,101	,102	,861	-,38	,18	
	B Ortaokulu	-,279*	,093	,024	-,53	-,02	
	C Ortaokulu	,021	,090	,999	-,23	,27	
	D Ortaokulu	,168	,102	,467	-,11	,45	
	<hr/>						

Senaryo 7	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,051	,204	,999	-,51	,61
		C Ortaokulu	,065	,199	,998	-,48	,61
		D Ortaokulu	,015	,216	1,000	-,58	,61
		E Ortaokulu	-,024	,178	1,000	-,51	,46
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	-,051	,204	,999	-,61	,51
		C Ortaokulu	,014	,186	1,000	-,49	,52
		D Ortaokulu	-,036	,204	1,000	-,59	,52
		E Ortaokulu	-,075	,163	,991	-,52	,37
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	-,065	,199	,998	-,61	,48
		B Ortaokulu	-,014	,186	1,000	-,52	,49
		D Ortaokulu	-,050	,199	,999	-,60	,50
		E Ortaokulu	-,089	,157	,980	-,52	,34
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	-,015	,216	1,000	-,61	,58
		B Ortaokulu	,036	,204	1,000	-,52	,59
		C Ortaokulu	,050	,199	,999	-,50	,60
		E Ortaokulu	-,039	,178	1,000	-,53	,45
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	,024	,178	1,000	-,46	,51
		B Ortaokulu	,075	,163	,991	-,37	,52
		C Ortaokulu	,089	,157	,980	-,34	,52
		D Ortaokulu	,039	,178	1,000	-,45	,53
Senaryo 8	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,135	,191	,955	-,39	,66
		C Ortaokulu	,289	,187	,534	-,22	,80
		D Ortaokulu	,731*	,203	,003	,18	1,29
		E Ortaokulu	,614*	,167	,002	,16	1,07
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	-,135	,191	,955	-,66	,39
		C Ortaokulu	,153	,174	,904	-,32	,63
		D Ortaokulu	,596*	,191	,017	,07	1,12
		E Ortaokulu	,479*	,153	,016	,06	,90
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	-,289	,187	,534	-,80	,22
		B Ortaokulu	-,153	,174	,904	-,63	,32
		D Ortaokulu	,443	,187	,126	-,07	,95
		E Ortaokulu	,326	,147	,178	-,08	,73
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	-,731*	,203	,003	-1,29	-,18
		B Ortaokulu	-,596*	,191	,017	-1,12	-,07
		C Ortaokulu	-,443	,187	,126	-,95	,07
		E Ortaokulu	-,117	,167	,957	-,57	,34
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	-,614*	,167	,002	-1,07	-,16
		B Ortaokulu	-,479*	,153	,016	-,90	-,06
		C Ortaokulu	-,326	,147	,178	-,73	,08
		D Ortaokulu	,117	,167	,957	-,34	,57
Senaryo 9	A Ortaokulu	B Ortaokulu	-,219	,180	,742	-,71	,27
		C Ortaokulu	-,264	,176	,565	-,75	,22
		D Ortaokulu	-,776*	,191	,001	-1,30	-,25
		E Ortaokulu	-,366	,158	,140	-,80	,07
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	,219	,180	,742	-,27	,71
		C Ortaokulu	-,044	,164	,999	-,49	,41
		D Ortaokulu	-,557*	,180	,018	-1,05	-,06
		E Ortaokulu	-,146	,144	,848	-,54	,25
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	,264	,176	,565	-,22	,75
		B Ortaokulu	,044	,164	,999	-,41	,49
		D Ortaokulu	-,513*	,176	,031	-,99	-,03
		E Ortaokulu	-,102	,139	,948	-,48	,28
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	,776*	,191	,001	,25	1,30
		B Ortaokulu	,557*	,180	,018	,06	1,05
		C Ortaokulu	,513*	,176	,031	,03	,99
		E Ortaokulu	,410	,158	,071	-,02	,84
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	,366	,158	,140	-,07	,80
		B Ortaokulu	,146	,144	,848	-,25	,54
		C Ortaokulu	,102	,139	,948	-,28	,48
		D Ortaokulu	-,410	,158	,071	-,84	,02

Senaryo 10	A Ortaokulu	B Ortaokulu	-,099	,197	,987	-,64	,44
		C Ortaokulu	-,104	,193	,983	-,63	,42
		D Ortaokulu	-1,090*	,209	,000	-1,66	-,52
		E Ortaokulu	-,296	,172	,426	-,77	,18
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	,099	,197	,987	-,44	,64
		C Ortaokulu	-,006	,180	1,000	-,50	,49
		D Ortaokulu	-,991*	,197	,000	-1,53	-,45
		E Ortaokulu	-,197	,158	,723	-,63	,24
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	,104	,193	,983	-,42	,63
		B Ortaokulu	,006	,180	1,000	-,49	,50
		D Ortaokulu	-,985*	,193	,000	-1,51	-,46
		E Ortaokulu	-,191	,152	,717	-,61	,22
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	1,090*	,209	,000	,52	1,66
		B Ortaokulu	,991*	,197	,000	,45	1,53
		C Ortaokulu	,985*	,193	,000	,46	1,51
		E Ortaokulu	,794*	,172	,000	,32	1,27
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	,296	,172	,426	-,18	,77
		B Ortaokulu	,197	,158	,723	-,24	,63
		C Ortaokulu	,191	,152	,717	-,22	,61
		D Ortaokulu	-,794*	,172	,000	-1,27	-,32
Senaryo 11	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,038	,207	1,000	-,53	,61
		C Ortaokulu	-,006	,202	1,000	-,56	,55
		D Ortaokulu	-,194	,220	,903	-,80	,41
		E Ortaokulu	-,301	,181	,459	-,80	,19
		B Ortaokulu	A Ortaokulu	-,038	,207	1,000	-,61
	C Ortaokulu		-,044	,189	,999	-,56	,47
	D Ortaokulu		-,232	,207	,795	-,80	,33
	E Ortaokulu		-,339	,166	,246	-,79	,11
	C Ortaokulu		A Ortaokulu	,006	,202	1,000	-,55
		B Ortaokulu	,044	,189	,999	-,47	,56
		D Ortaokulu	-,188	,202	,885	-,74	,37
		E Ortaokulu	-,295	,160	,348	-,73	,14
		D Ortaokulu	A Ortaokulu	,194	,220	,903	-,41
	B Ortaokulu		,232	,207	,795	-,33	,80
	C Ortaokulu		,188	,202	,885	-,37	,74
	E Ortaokulu		-,107	,181	,977	-,60	,39
	E Ortaokulu		A Ortaokulu	,301	,181	,459	-,19
		B Ortaokulu	,339	,166	,246	-,11	,79
		C Ortaokulu	,295	,160	,348	-,14	,73
		D Ortaokulu	,107	,181	,977	-,39	,60
Senaryo 12		A Ortaokulu	B Ortaokulu	,525	,221	,122	-,08
	C Ortaokulu		,049	,215	,999	-,54	,64
	D Ortaokulu		-,090	,234	,995	-,73	,55
	E Ortaokulu		,134	,193	,957	-,39	,66
	B Ortaokulu		A Ortaokulu	-,525	,221	,122	-1,13
		C Ortaokulu	-,477	,201	,125	-1,03	,07
		D Ortaokulu	-,615*	,221	,044	-1,22	-,01
		E Ortaokulu	-,391	,176	,175	-,87	,09
		C Ortaokulu	A Ortaokulu	-,049	,215	,999	-,64
	B Ortaokulu		,477	,201	,125	-,07	1,03
	D Ortaokulu		-,138	,215	,968	-,73	,45
	E Ortaokulu		,086	,170	,987	-,38	,55
	D Ortaokulu		A Ortaokulu	,090	,234	,995	-,55
		B Ortaokulu	,615*	,221	,044	,01	1,22
		C Ortaokulu	,138	,215	,968	-,45	,73
		E Ortaokulu	,224	,193	,774	-,30	,75
		E Ortaokulu	A Ortaokulu	-,134	,193	,957	-,66
	B Ortaokulu		,391	,176	,175	-,09	,87
	C Ortaokulu		-,086	,170	,987	-,55	,38
	D Ortaokulu		-,224	,193	,774	-,75	,30

Senaryo 13	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,152	,175	,909	-,33	,63
		C Ortaokulu	,666*	,171	,001	,20	1,13
		D Ortaokulu	,299	,185	,492	-,21	,81
		E Ortaokulu	,521*	,153	,006	,10	,94
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	-,152	,175	,909	-,63	,33
		C Ortaokulu	,514*	,159	,012	,08	,95
		D Ortaokulu	,147	,175	,918	-,33	,63
		E Ortaokulu	,369	,140	,065	-,01	,75
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	-,666*	,171	,001	-1,13	-,20
		B Ortaokulu	-,514*	,159	,012	-,95	-,08
		D Ortaokulu	-,367	,171	,201	-,83	,10
		E Ortaokulu	-,145	,135	,819	-,51	,22
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	-,299	,185	,492	-,81	,21
		B Ortaokulu	-,147	,175	,918	-,63	,33
		C Ortaokulu	,367	,171	,201	-,10	,83
		E Ortaokulu	,222	,153	,592	-,20	,64
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	-,521*	,153	,006	-,94	-,10
		B Ortaokulu	-,369	,140	,065	-,75	,01
		C Ortaokulu	,145	,135	,819	-,22	,51
		D Ortaokulu	-,222	,153	,592	-,64	,20
Senaryo 14	A Ortaokulu	B Ortaokulu	-,348	,209	,458	-,92	,23
		C Ortaokulu	-,710*	,205	,005	-1,27	-,15
		D Ortaokulu	-,896*	,222	,001	-1,50	-,29
		E Ortaokulu	-,311	,183	,435	-,81	,19
		B Ortaokulu	A Ortaokulu	,348	,209	,458	-,23
	C Ortaokulu		-,361	,191	,322	-,88	,16
	D Ortaokulu		-,547	,209	,069	-1,12	,03
	E Ortaokulu		,037	,167	,999	-,42	,50
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	,710*	,205	,005	,15	1,27
		B Ortaokulu	,361	,191	,322	-,16	,88
		D Ortaokulu	-,186	,205	,893	-,75	,37
		E Ortaokulu	,399	,161	,099	-,04	,84
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	,896*	,222	,001	,29	1,50
		B Ortaokulu	,547	,209	,069	-,03	1,12
		C Ortaokulu	,186	,205	,893	-,37	,75
		E Ortaokulu	,585*	,183	,013	,08	1,09
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	,311	,183	,435	-,19	,81
		B Ortaokulu	-,037	,167	,999	-,50	,42
		C Ortaokulu	-,399	,161	,099	-,84	,04
		D Ortaokulu	-,585*	,183	,013	-1,09	-,08
Senaryo 15	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,366	,164	,170	-,08	,82
		C Ortaokulu	,146	,160	,894	-,29	,58
		D Ortaokulu	,075	,174	,993	-,40	,55
		E Ortaokulu	,057	,143	,995	-,34	,45
		B Ortaokulu	A Ortaokulu	-,366	,164	,170	-,82
	C Ortaokulu		-,221	,150	,579	-,63	,19
	D Ortaokulu		-,292	,164	,388	-,74	,16
	E Ortaokulu		-,309	,131	,130	-,67	,05
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	-,146	,160	,894	-,58	,29
		B Ortaokulu	,221	,150	,579	-,19	,63
		D Ortaokulu	-,071	,160	,992	-,51	,37
		E Ortaokulu	-,088	,126	,957	-,43	,26
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	-,075	,174	,993	-,55	,40
		B Ortaokulu	,292	,164	,388	-,16	,74
		C Ortaokulu	,071	,160	,992	-,37	,51
		E Ortaokulu	-,017	,143	1,000	-,41	,38
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	-,057	,143	,995	-,45	,34
		B Ortaokulu	,309	,131	,130	-,05	,67
		C Ortaokulu	,088	,126	,957	-,26	,43
		D Ortaokulu	,017	,143	1,000	-,38	,41

Senaryo 16	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,624*	,186	,008	,11	1,13
		C Ortaokulu	,205	,182	,792	-,29	,70
		D Ortaokulu	-,090	,198	,991	-,63	,45
		E Ortaokulu	-,081	,163	,988	-,53	,37
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	-,624*	,186	,008	-1,13	-,11
		C Ortaokulu	-,418	,170	,101	-,88	,05
		D Ortaokulu	-,713*	,186	,001	-1,22	-,20
		E Ortaokulu	-,705*	,149	,000	-1,11	-,30
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	-,205	,182	,792	-,70	,29
		B Ortaokulu	,418	,170	,101	-,05	,88
		D Ortaokulu	-,295	,182	,485	-,79	,20
		E Ortaokulu	-,286	,144	,271	-,68	,11
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	,090	,198	,991	-,45	,63
		B Ortaokulu	,713*	,186	,001	,20	1,22
		C Ortaokulu	,295	,182	,485	-,20	,79
		E Ortaokulu	,009	,163	1,000	-,44	,45
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	,081	,163	,988	-,37	,53
		B Ortaokulu	,705*	,149	,000	,30	1,11
		C Ortaokulu	,286	,144	,271	-,11	,68
		D Ortaokulu	-,009	,163	1,000	-,45	,44
Senaryo 17	A Ortaokulu	B Ortaokulu	-,014	,164	1,000	-,46	,44
		C Ortaokulu	-,693*	,160	,000	-1,13	-,25
		D Ortaokulu	-,866*	,174	,000	-1,34	-,39
		E Ortaokulu	-,462*	,144	,012	-,85	-,07
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	,014	,164	1,000	-,44	,46
		C Ortaokulu	-,679*	,150	,000	-1,09	-,27
		D Ortaokulu	-,851*	,164	,000	-1,30	-,40
		E Ortaokulu	-,448*	,131	,006	-,81	-,09
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	,693*	,160	,000	,25	1,13
		B Ortaokulu	,679*	,150	,000	,27	1,09
		D Ortaokulu	-,173	,160	,819	-,61	,27
		E Ortaokulu	,231	,127	,360	-,12	,58
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	,866*	,174	,000	,39	1,34
		B Ortaokulu	,851*	,164	,000	,40	1,30
		C Ortaokulu	,173	,160	,819	-,27	,61
		E Ortaokulu	,404*	,144	,041	,01	,80
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	,462*	,144	,012	,07	,85
		B Ortaokulu	,448*	,131	,006	,09	,81
		C Ortaokulu	-,231	,127	,360	-,58	,12
		D Ortaokulu	-,404*	,144	,041	-,80	-,01

Senaryo 18	A Ortaokulu	B Ortaokulu	-,246	,124	,272	-,59	,09
		C Ortaokulu	,150	,121	,730	-,18	,48
		D Ortaokulu	,075	,131	,980	-,28	,43
		E Ortaokulu	-,131	,108	,743	-,43	,16
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	,246	,124	,272	-,09	,59
		C Ortaokulu	,396*	,113	,004	,09	,70
		D Ortaokulu	,321	,124	,073	-,02	,66
		E Ortaokulu	,115	,099	,773	-,16	,39
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	-,150	,121	,730	-,48	,18
		B Ortaokulu	-,396*	,113	,004	-,70	-,09
		D Ortaokulu	-,075	,121	,972	-,41	,26
		E Ortaokulu	-,281*	,095	,028	-,54	-,02
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	-,075	,131	,980	-,43	,28
		B Ortaokulu	-,321	,124	,073	-,66	,02
		C Ortaokulu	,075	,121	,972	-,26	,41
		E Ortaokulu	-,206	,108	,316	-,50	,09
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	,131	,108	,743	-,16	,43
		B Ortaokulu	-,115	,099	,773	-,39	,16
		C Ortaokulu	,281*	,095	,028	,02	,54
		D Ortaokulu	,206	,108	,316	-,09	,50
Senaryo 19	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,345	,166	,231	-,11	,80
		C Ortaokulu	,642*	,162	,001	,20	1,09
		D Ortaokulu	,194	,176	,806	-,29	,68
		E Ortaokulu	,317	,145	,187	-,08	,71
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	-,345	,166	,231	-,80	,11
		C Ortaokulu	,297	,151	,287	-,12	,71
		D Ortaokulu	-,151	,166	,893	-,61	,30
		E Ortaokulu	-,028	,133	1,000	-,39	,34
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	-,642*	,162	,001	-1,09	-,20
		B Ortaokulu	-,297	,151	,287	-,71	,12
		D Ortaokulu	-,448*	,162	,047	-,89	,00
		E Ortaokulu	-,325	,128	,084	-,68	,03
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	-,194	,176	,806	-,68	,29
		B Ortaokulu	,151	,166	,893	-,30	,61
		C Ortaokulu	,448*	,162	,047	,00	,89
		E Ortaokulu	,123	,145	,916	-,27	,52
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	-,317	,145	,187	-,71	,08
		B Ortaokulu	,028	,133	1,000	-,34	,39
		C Ortaokulu	,325	,128	,084	-,03	,68
		D Ortaokulu	-,123	,145	,916	-,52	,27

Senaryo 20	A Ortaokulu	B Ortaokulu	-.882*	,197	,000	-1,42	-.34
		C Ortaokulu	-.617*	,192	,012	-1,14	-.09
		D Ortaokulu	-1,134*	,209	,000	-1,71	-.56
		E Ortaokulu	-.873*	,172	,000	-1,34	-.40
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	,882*	,197	,000	,34	1,42
		C Ortaokulu	,265	,179	,576	-,23	,76
		D Ortaokulu	-,252	,197	,703	-,79	,29
		E Ortaokulu	,009	,157	1,000	-,42	,44
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	,617*	,192	,012	,09	1,14
		B Ortaokulu	-,265	,179	,576	-,76	,23
		D Ortaokulu	-,517	,192	,057	-1,04	,01
		E Ortaokulu	-,256	,152	,441	-,67	,16
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	1,134*	,209	,000	,56	1,71
		B Ortaokulu	,252	,197	,703	-,29	,79
		C Ortaokulu	,517	,192	,057	-,01	1,04
		E Ortaokulu	,261	,172	,551	-,21	,73
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	,873*	,172	,000	,40	1,34
		B Ortaokulu	-,009	,157	1,000	-,44	,42
		C Ortaokulu	,256	,152	,441	-,16	,67
		D Ortaokulu	-,261	,172	,551	-,73	,21
Senaryo 21	A Ortaokulu	B Ortaokulu	,202	,170	,758	-,26	,67
		C Ortaokulu	-,300	,166	,372	-,76	,16
		D Ortaokulu	-,269	,181	,571	-,76	,23
		E Ortaokulu	-,152	,149	,844	-,56	,25
	B Ortaokulu	A Ortaokulu	-,202	,170	,758	-,67	,26
		C Ortaokulu	-,502*	,155	,011	-,93	-,08
		D Ortaokulu	-,471*	,170	,046	-,94	,00
		E Ortaokulu	-,355	,136	,071	-,73	,02
	C Ortaokulu	A Ortaokulu	,300	,166	,372	-,16	,76
		B Ortaokulu	,502*	,155	,011	,08	,93
		D Ortaokulu	,031	,166	1,000	-,42	,49
		E Ortaokulu	,148	,131	,793	-,21	,51
	D Ortaokulu	A Ortaokulu	,269	,181	,571	-,23	,76
		B Ortaokulu	,471*	,170	,046	,00	,94
		C Ortaokulu	-,031	,166	1,000	-,49	,42
		E Ortaokulu	,116	,149	,936	-,29	,52
	E Ortaokulu	A Ortaokulu	,152	,149	,844	-,25	,56
		B Ortaokulu	,355	,136	,071	-,02	,73
		C Ortaokulu	-,148	,131	,793	-,51	,21
		D Ortaokulu	-,116	,149	,936	-,52	,29

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.